

**T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**11-15 YAŞ ARASI ERGENLERDE OKUL YAŞAMI
ZORBALIĞI VE SİBER ZORBALIĞIN BAZI
DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESRA DEMİRCİ

**Enstitü Anabilim Dalı: Psikoloji
Enstitü Bilim Dalı: Psikoloji**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Nurgül YAVUZER

TEMMUZ-2017

T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

11-15 YAŞ ARASI ERGENLERDE OKUL YAŞAMI
ZORBALIĞI VE SİBER ZORBALIĞIN BAZI
DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ

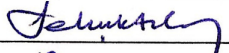
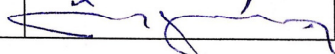
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Esra Demirci

Enstitü Anabilim Dalı: Psikoloji

Enstitü Bilim Dalı: Psikoloji

“Bu tez 11/07/2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZASI
Yrd. Doç. Dr. Nurgül YAVUZER	Basarılı	
Yrd. Doç Dr. Selçuk ASLAN	Basarılı	
Yrd. Doç. Dr. Özgür ERGÜN	Basarılı.	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel etik kurallarına uygun çalışıldığını, farklı kişilerin eser ve çalışmalarından faydalanılması durumunda bilimsel ilke ve kurallara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

ESRA DEMİRCİ

11.07.2017

ÖNSÖZ

Bu tez okullarda yaşanan şiddetin büyük bir kısmını kapsayan akran zorbalığının, öğrenciler üzerindeki zorba ve mağdur olma durumlarını belirlemek ve çağımızda ilerleyen internet kullanımının artışının 11-15 yaş arası ergenlerde hangi durumlarda zorba ve mağdur olma niteliklerini saptayarak, okul yaşamı zorbalığı eğilimi ve okul yaşamı zorbalığına maruz kalma durumları ile siber zorbalık eğilimi ve siber zorbalığa maruz kalma durumları arasındaki ilişkileri incelemek amacını taşımaktadır.

Tez çalışmamda desteğini esirgemeyerek bana destek veren, değerli vaktini ayıarak rehberlik yapan değerli hocam Nurgül Yavuzer ile fedakarlık ve sabırla maddi manevi her konuda destek olan kıymetli eşime ve bana güç katan kızlarıma teşekkür ederim.

ESRA DEMİRCİ

11.07.2017

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ.....	iv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ZORBALIK, AKRAN ZORBALIĞI VE SİBER ZORBALIK KAVRAMLARININ LİTERATÜR İNCELEMESİ	5
1.1.Zorbalık	5
1.1.1. Zorbalık Türleri.....	7
1.1.2. Zorbalığa Etki Eden Faktörler	9
1.1.2.1. Cinsiyet Faktörü	9
1.1.2.2. Yaş Faktörü	10
1.1.2.3. Zorbalık Davranışının Yapıldığı Yer.....	11
1.1.2.4. Aile Durumu	11
1.1.2.5. Okul Başarı Düzeyi	12
1.2. Akran Zorbalığı.....	12
1.2.1. Akran Zorbalığının Türleri	13
1.2.2. Zorba ve Kurban Çocukların Özellikleri	15
1.2.3. Akran Zorbalığı ve Ebeveyn İlişkileri.....	17
1.3. Siber Zorbalık.....	19
1.3.1. Siber Zorbalığın Ayırt Edici Özellikleri.....	21
1.3.2. Siber Zorbalık Türleri.....	24
1.3.3. Siber Zorbalık Araçları.....	29
1.3.4. Siber Zorbalığın Yaygınlığı.....	33
2.BÖLÜM:YÖNTEM	39
2.1. Araştırma Modeli	39
2.2. Çalışma Grubu	39
2.3. Verilerin Toplanması.....	39
2.4. Veri Toplama Araçları.....	40
2.4.1. Demografik Veri Ölçeği Soru Formu.....	40

2.4.2. Siber Mağdur-Zorba Ölçeği.....	40
2.4.3. Okul Yaşamı Zorbalığı Belirleme Ölçeği-Ergen Formu	41
2.5. Veri Analiz İşlemleri	42
2.6. Geçerlik ve Güvenirlik	42
2.7. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	43
3.BÖLÜM: BULGULAR.....	44
3.1.Betimsel İstatistikler.....	44
3.2.Araştırmanın Alt Problemine Yönelik Testler.....	46
SONUÇ.....	62
KAYNAKÇA.....	68
EKLER.....	76
ÖZGEÇMİŞ.....	80

KISALTMALAR

Ort. :Ortalama

Min. :Minumum

Maks. :Maksimum

Ss. :StandartSapma

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1. Güvenilirlik Analizleri.....	43
Tablo 2. Kişisel Bilgi Formuna Ait Cevapların Frekans ve Yüzde Dağılımları	44
Tablo 3. Öğrencilerin Okul Yaşamı Zorbalığı ve Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyleri	46
Tablo 4. Öğrencilerin Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık Eğilim Düzeyleri.....	47
Tablo 5. Öğrencilerin Okul Yaşamı Zorbalığı, Siber Zorbalık Eğilim ve Maruz Kalma Durumları Arasındaki Korelasyon Analizi	47
Tablo 6. Öğrencilerin Cinsiyetleri ve Okul Yaşamı Zorbalığı, Siber Zorbalık Ölçekleri İle t-Testi Sonuçları	48
Tablo 7. Öğrencilerin Sınıf Düzeyleri ve Okul Yaşamı Zorbalığı, Siber Zorbalık Ölçekleri İle Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	49
Tablo 8. Öğrencilerin Siber Zorba Mağduru Ölçeğine Ait Sınıf Düzeyi Durumlarına Göre Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları.....	50
Tablo 9. Öğrencilerin Anne Eğitim Durumu ve Okul Yaşamı Zorbalığı, Siber Zorbalık Ölçekleri İle Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	50
Tablo 10. Öğrencilerin Siber Zorba Eğilimi Ölçeğine Ait Anne Eğitim Durumlarına Göre Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları.....	51
Tablo 111. Öğrencilerin Baba Eğitim Durumları ve Okul Yaşamı Zorbalığı, Siber Zorbalık Ölçekleri İle Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	52
Tablo 1312. Öğrencilerin Siber Zorba Eğilimi, Siber Zorba Mağduru, Okul Yaşamı Zorba Eğilimi, Okul Yaşamı Zorba Mağduru, İle Aylık Gelir Düzeyleri Arasındaki Korelasyon Analizi	54
Tablo 137. Öğrencilerin Aile Birlikteliği ve Okul Yaşamı Zorbalığı, Siber Zorbalık Ölçekleri İle t-Testi Sonuçları	56
Tablo 141. Öğrencilerin Okul Yaşamı Zorbalığı Mağduru Olma Düzeyleri	60

Tezin Başlığı:11-15 yaş arası ergenlerde okul yaşamı zorbalığı ve siber zorbalığın bazı demografik özellikler açısından incelenmesi

Tezin Yazarı:ESRA DEMİRCİ

Danışman:Yrd. Doç. Dr. Nurgül YAVUZER

Kabul Tarihi:11.07.2017

Sayfa Sayısı:vi(önkısım)+77(sayfa)+3(ek)

Anabilim dalı:Psikoloji

Bilim dalı:Psikoloji

Bu çalışma 11-15 yaş arası ergenlerde okul yaşamı zorbalığı ve siber zorbalığın bazı demografik özellikler açısından değerlendirilmesi ve farklılıkları belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada İstanbul ilinde rastgele örneklem yoluyla seçilen 2 okulda 354 ortaokul öğrencisinden anket yoluyla araştırma yapılmıştır. Veriler, Tanımlayıcı Özellikler Soru Formu, Okul Yaşamı Zorbalığı Belirleme Ölçeği-Ergen Formu ve Siber Mağdur-Zorba Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Ölçek alt boyutlarının güvenirlik katsayıları $\alpha=0.88$ ve yukarısı bulunmuştur. Elde edilen verilerin değerlendirilmesinde istatistik programı kullanılmıştır. Araştırma problemlerinin belirlenmesine yönelik olarak korelasyon analizi, t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testleri yapılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin %19,66' sının siber zorbalığa maruz kaldığı, %96,51' inin okul yaşamı zorbalığına maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri artan öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerinde de artış olduğu belirlenmiştir. Okul yaşamı zorbalığına maruz kalma düzeyleri artan öğrencilerin okul yaşamı zorbalığı eğilimlerinde de artış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Siber zorba eğiliminin erkeklerde yüksek olduğu, 7. sınıfların siber zorba mağduru olma düzeyi 5. sınıflara göre yüksek olduğu, anne eğitim düzeyine göre siber zorba eğilimi ve siber zorba mağduru düzeylerinin farklılaştığı, baba eğitim düzeyine göre siber zorba eğilimi ve okul yaşamı zorba eğilimi düzeyinin farklılaştığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okul yaşamı zorbalığı, siber zorbalık, zorba, kurban, ortaokul öğrencileri.

Title of the Thesis: Researching Teenagers Aged Between 11-15 About Bullying At School And Cyber bullying According To Demographic Specifications	
Author: Esra DEMİRÇİ	Supervisor: Asst. Prof. Nurgül YAVUZER
Date: 11.07.2017	Nu.ofpages: vi(önkısım)+77(sayfa)+3(ek)
Department: Psychology	Subfield: Psychology
<p>The aim of this study is to evaluate the differences of school life bullying and cyber bull in terms of some demographic characteristics in adolescents between the ages of 11-15. The study was conducted through questionnaires from 354 middle school students in 2 schools selected by random sampling in the province of Istanbul. Data, Descriptive Characteristics Questionnaire were collected using the School Life Envelope Identification Scale-Ergen Form and the Siber Victim-Zorba Scale. The reliability coefficients of the scale sub-dimensions were found to be Alpha = 0.88 and above. A statistical program was used to evaluate the obtained data. Correlation analysis, t-test and one-way analysis of variance (ANOVA) tests were conducted to determine the research problems. As a result, 19.66% of the students were exposed to cyberbullying, and 96.51% of them were exposed to school life bullying. It has been determined that the students who are exposed to bulimia are also increasing their bulimia tendencies. The result is that students who are exposed to school-life bullying also increase in school bullying trends. According to the education levels of parents, the level of cyber bullying and the level of bullying are different according to the education level of the parents, the level of bullying and bullying tendency according to the level of education of the father differs from the level of the bullying tendency of school life Have been achieved.</p>	
Keywords: School life bullying, cyber bullying, bully,victim, junior high school students.	

GİRİŞ

Öğrencilik yaşantısı pek çok kişinin hayatında azımsanmayacak bir süreyi ifade etmektedir. Okul yıllarında öğrencilerin günlerinin büyük kısmını okulda geçirdiği düşünüldüğünde, okuldaki yaşantıların ve bu yolla edinilen deneyimlerin insan hayatındaki önemi görülmektedir.

Gençlerin yaşadığı sıkıntıların öncelikle bireysel yaşantılarına sonrasında ise içinde yaşadıkları topluma farklı biçimlerde yansıdığı bilinmektedir. Geleceğin toplumu olarak da nitelendirilebilecek olan yeni neslin, okul yaşantısı bu anlamda da önem kazanmaktadır. Çocukları ve gençleri eğitmek ve geleceğe hazırlamak amacını taşıyan okulların bu amaca ulaşmak için öncelikle güvenli ortamlar olması gerekmektedir (Atay, 2010). Ne yazık ki okullarda şiddet olgusu, her geçen gün artmakta; bu nedenle üzerinde önemle durulması gerekmektedir. Okullarda görülen şiddet davranışlarının büyük kısmını zorbalık oluşturmaktadır. Akranlar arasında yaşanan bu zorbalık ve zorbalığa maruz kalma Olweus (1993) tarafından, bir ya da birden çok öğrencinin sergilediği olumsuz davranışın sürekli tekrar etmesi olarak tanımlanmıştır. Diğerine göre daha güçlü olan bir ya da daha fazla öğrencinin veya öğrencilerin diğerine göre daha zayıf olan öğrenciye veya öğrencilere zarar verme, eziyet etme gibi fiziksel şiddet veya küçük düşürme gibi psikolojik şiddet içeren davranışlardır (Page ve Page 2003). Bu noktada zorbalığın fiziksel şiddetle sınırlı olmadığına altı çizilmelidir. Alay etme, başkalarının duygularını incitme, sosyal olarak dışlama yoluyla güven ve özsaygısını sarsma gibi davranışlar da zorbalığa girer.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, 11-15 yaş aralığındaki ortaokul öğrencilerinde rastlanan okul yaşamı zorbalığı eğilimi ve okul yaşamı zorbalığına maruz kalma durumları ile siber zorbalık eğilimi ve siber zorbalığa maruz kalma durumları arasındaki ilişkileri incelemektir.

Araştırma Problemi

11-15 Yaş arası ergenlerde okul yaşamı zorbalığı ve siber zorbalık durumlarının cinsiyet, anne-baba eğitim durumu, anne-baba çalışıyor olup olmama durumu, aile gelir düzeyi, anne-baba birlikteliği gibi demografik özellikler bakımından karşılaştırıldığında nasıl farklılıklar içermektedir? Bu problem doğrultusunda aşağıdaki problemlere yanıt aranmaktadır.

- 11-15 yaş aralığındaki ortaokul öğrencilerinde okul yaşamı zorbalığı ve siber zorbalığa maruz kalma durumları ne düzeydedir?
- 11-15 yaş aralığındaki ortaokul öğrencilerinde okul yaşamı zorbalık eğilimleri ne düzeydedir?
- 11-15 yaş aralığındaki ortaokul öğrencilerinde siber zorbalık eğilimleri ne düzeydedir?
- 11-15 yaş aralığındaki ortaokul öğrencilerinde okul yaşamı zorbalığı ve siber zorbalık düzeyleri sınıf seviyesine göre farklılaşmakta mıdır?
- 11-15 yaş aralığındaki ortaokul öğrencilerinde okul yaşamı zorbalığı ve siber zorbalık düzeyleri anne eğitim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
- 11-15 yaş aralığındaki ortaokul öğrencilerinde okul yaşamı zorbalığı ve siber zorbalık düzeyleri baba eğitim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
- 11-15 yaş aralığındaki ortaokul öğrencilerinde okul yaşamı zorbalığı ve siber zorbalık düzeyleri aile gelir durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
- 11-15 yaş aralığındaki ortaokul öğrencilerinde okul yaşamı zorbalığı ve siber zorbalık düzeyleri anne mesleğine göre farklılaşmakta mıdır?
- 11-15 yaş aralığındaki ortaokul öğrencilerinde okul yaşamı zorbalığı ve siber zorbalık düzeyleri baba mesleğine göre farklılaşmakta mıdır?
- 11-15 yaş aralığındaki ortaokul öğrencilerinde okul yaşamı zorbalığı ve siber zorbalık düzeyleri anne-baba birlikteliğine göre farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın Önemi

Zorbalık, kişisel ve toplumsal pek çok olumsuzluğa yol açabilecek bir sorun olarak günümüzde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Akran zorbalığının öğrencilerin kendi aralarında yaşadığı bir sorun olması ve zorba ile kurbanların aynı ortamı, aynı gücü kullanıyor olması bu saldırganlık türünü diğerlerinden farklı kılmaktadır (Pişkin, 2002). Kişisel düzeyde, bir öğrencinin okul yaşantısını dayanılmaz hale getirebilecek ve öğrencinin devamsızlık, psikolojik sorunlar, sosyal bozukluklar gibi pek çok problemle karşılaşmasına neden olabilecek olan bu saldırganlık türü, toplumu bir bütün olarak fazlasıyla etkilemektedir (Dake ve diğerleri, 2003; Kapıcı, 2004; Pepler ve diğerleri, 2004; Shore, 2005; Willard, 2007; Kowalski ve diğerleri, 2008; Shariff, 2008; Gökler, 2009; Bilgiç ve Yurtal, 2009; Yodprang ve diğerleri, 2009). Aynı zamanda birer fert olan ve yaşadığı olumsuz deneyimleri gelecek yaşantısına yansıtacak olan öğrencilerin, toplumun sağlıklı bir parçasını oluşturması mümkün görünmemektedir. Bir kişinin genç yaşlarda akranlarına karşı oluşturduğu olumsuz yargılar, ilerleyen yıllarda tüm insanlara yönelmektedir (Salmivalli, 2004).

Öğrenciler için sadece okul yaşantısıyla sınırlı olan okul yaşamı zorbalığı cep telefonu, internet gibi görsel iletişim teknolojileri aracılığıyla limitsiz bir hal almış ve neredeyse önlenemez hale gelmiştir (Hinduja ve Patchin, 2009). Sıradan zorbalık olaylarında mağdur olan öğrenciler yetişkinlerin yanında kendini huzurlu hissedebilirken, sanal ortamda meydana gelen zorbalık olaylarında öğrenciler ve hatta kimi zaman yetişkinler savunmasız kalmıştır (NTVMSNBC, 2006). Öğretmenlerin sanal kurban olma endişesi ve teknolojiyi yeterli düzeyde kullanamaması; öğrencilerin ise yetişkin yardımı almaksın kendi başlarına siber zorbalıkla başa çıkmaya çalışması ve bazen siber zorbalığa yine siber zorbalık yaparak karşılık vermesi durumu daha da karmaşık hale getirebilmektedir (Willard, 2007; Hinduja ve Patchin, 2009).

Siber zorbalık olaylarına karşı sosyal, teknolojik ve yasal önlemlerin artırılması kadar, başta öğrenciler olmak üzere herkesin bu konuda bilinçlendirilmesi önemlidir (Aftab, 2010). Ülkemizde henüz yeni yeni sözü edilen siber zorbalığa karşı önlem almak, bu büyük problemin önüne geçmede etkili olabilir. Bu zorbalık türü, özellikle internet ortamında bir kez bile olsa gerçekleşikten sonra, kurbanın, yetişkinlerin ve hatta

zorbanın bile önüne geçemediği bir hal alabilmekte ve yapılan hiçbir müdahale yaşananların etkisini silmektedir (Willard, 2007).

Geçmiş araştırmalara konu edilmiş olan okul yaşamı zorbalığı ile ülkemizde son birkaç yıldır incelenmeye başlayan siber zorbalığın birlikte değerlendirilmesi eğitime katkı sağladığı gibi, toplumsal ve hukuki düzenlemelere de yol gösterebilir. İki ayrı zorbalık türü arasındaki ilişkinin irdelenmesi ve aydınlatılması, akran zorbalığına dair sahip olunan tecrübenin yeni bir zorbalık türü olan siber zorbalığa yansıtılmasını kolaylaştırmaktadır.

Tanımlar

Zorba: Kendisinden fiziksel veya psikolojik olarak daha güçsüz durumda bulunan kişilere yönelik kasıt içerecek biçimde ve sistematik olarak zarar verici davranışlara sahip bireyleri ifade etmektedir.

Okul Yaşamı (Akran) Zorbalığı: Aralarında karşılıklı güç dengesizliği bulunan bir bireyin kasıtlı zarar verme amacıyla bir ya da daha fazla akranı tarafından sistematik bir biçimde olumsuz davranışlara maruz bırakılmasıdır (Olweus, 1996).

Kurban: Kendisinden fiziksel veya psikolojik bakımdan daha güçlü kişiler tarafından kasıtlı ve sistematik olarak rahatsız edilen ve aynı zamanda kendisinin koruyabilecek durumda olmayan bireyi ifade etmektedir.

Siber (Sanal) Zorbalık: Bir birey veya grubun bilgi ve iletişim teknolojilerini diğer bireylere zarar vermek amacıyla kötü niyetle ve sistematik şekilde kasıtlı kullanımıdır (Belsey, 2006).

1. BÖLÜM: ZORBALIK, AKRAN ZORBALIĞI VE SİBER ZORBALIK KAVRAMLARININ LİTERATÜR İNCELEMESİ

1.1.Zorbalık

Zorbalık sözcüğü “gücüne güvenerek hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanımayan kimse” olarak tanımlanan zorba sözcüğünden türetilmiştir. Ancak zorbalığın tek ve mutlak bir tanımının yapılması söz konusu değildir. Zira sözcük acımasızlık, taciz, şiddet ve agresif davranışlar, yağmacılık vb. gibi birçok farklı davranış biçimiyle ilişkilendirilerek kullanılmakta; dolayısıyla ifade ettiği anlamda kullanımı ölçüsünde genişlemektedir. Ancak, bu çok yönlü kullanımına rağmen sözcük, temel olarak agresifliği içermekte; güç dengesizliği ve sıkça tekrar edilen, sistematik bir davranış biçimi ile karakterize edilmektedir (Çitemel, 2014).

Akran zorbalığı kavramı da zorbalık sözcüğünün bu farklı tanım ve kullanımına paralel olarak çeşitli biçimlerde tanımlanmış; ancak terim (akran zorbalığı – bullying) ilk olarak Olweus (1970) tarafından ortaya atılmış ve araştırmalarda zorbalık (mobbing) kavramından ayrılarak ele alınmaya başlamıştır (akt., Gökler, 2007). Zorbalık ile ilgili tanımlarda olduğu gibi akran zorbalığında da karakteristik özellik olarak güç dengesizliği, süreklilik ve kasıtlılık kavrama ilişkin tanım ve araştırmaların odağında olmuştur. Nitekim Olweus’e göre (1993) de akran zorbalığı, bireyin kendinden daha güçlü birey veya bireylerce sistematik biçimde ve kasıtlı olarak saldırgan davranışlara uğramasıdır (Gökler, 2009). Çınkır ve Karaman Kepenekçi (2003) Olweus’un tanımından yola çıkarak bedensel ve psikolojik bakımdan eşit veya denk iki çocuğun karşılıklı tartışma veya kavgasının mutlaka zorbalık içermek durumunda olmadığını ifade etmektedir. Araştırmacılar bu noktada taraflar arasındaki güç dengesizliğine atıf yaparak; zorbalığa konu olacak herhangi bir ilişkide kendisini koruma donanımından yoksun bir mağdura ve kasıtlı bir incitmeyi içeren davranış biçimleriyle zorbanın durumuna dikkat çekerler.

Zorbalık kavramına ilişkin tanımlamalar çoğunlukla saldırganlık terimine de atıfta bulunmaktadır. Ancak zorbalığın süreklilik gösteren bir biçim alması, amaçlı olması ve güç dengesizliği içermesi yönüyle saldırganlıktan ayrı ele alınması gerekliliği yazarlar tarafından sıklıkla vurgulanan husus olmuştur. Dolayısıyla her zorbalığın bir saldırganlık

olduğu ancak her saldırgan davranışın zorbalık içermediğine (Uysal ve Dinçer, 2012) dikkat çekmek gerekmektedir. Akran zorbalığı bu bağlamda hem zorbalık başlığı altında ama hem de “saldırganlığın bir türü” olarak (Burnukara ve Uçanok, 2012) incelenmektedir.

Çeşitli yaklaşımlardan yola çıkarak akran zorbalığına ilişkin temel kuramsal ayrışmalar şu şekilde özetlenebilir (Kartal Bilgin, 2012):

- I. Birinci görüş akranlar arasındaki kişisel farkların sonucu olarak ortaya çıkan zorbalıktır. Bu yaklaşıma göre akranlar arasındaki fiziksel veya psikolojik güç dengesizlikleri akranları karşı karşıya getirir. Bu yaklaşıma göre güçlünün zayıf üzerindeki zorbalığını açıklayan motivasyon onun baskı uygulama güdüsüdür.
- II. İkinci görüş zorbalığı gelişimsel bir süreç olarak ele alır. Bu yaklaşım, süreci erken çocukluktan başlatır ve çocuğun kendini gösterme, varlığını ortaya koyma amacıyla; sosyal baskınlık kurabilmek için zorbalığa başvurduğunu ifade eder. İlk fiziksel şiddet olarak ortaya çıkan zorbalık ilerleyen yıllarda sözel ve dolaylı biçimler alabilmektedir.
- III. Üçüncü yaklaşım zorbalığı sosyo-kültürel bir olgu olarak ele alır. Bu yaklaşıma göre dil, din, etnik grup ve ırk ya da cinsiyetle ilgili farklılıklar ile sosyal sınıf gibi ayrışmalarda bireyin aidiyet hissettiği grubun toplumda baskın olması zorbalık eğilimini de beraberinde getirebilir. Bu noktada ataerkil toplumlarda cinsiyete bağlı zorbalıklar en sık gündeme gelen zorbalık biçimidir.
- IV. Dördüncü yaklaşım akran zorbalığını akran baskısına bağlamaktadır. Bu sosyo-kültürel etkenleri gündeme getiren ve zorbalığı toplumsal yapı ile ilişkilendirerek açıklamaya çalışan üçüncü yaklaşımla paralellik taşır. Ancak burda öne çıkan etken bir akran grubuna dahil olma ve o grubun davranış biçimine uygun hareket etme motivasyonudur.
- V. Beşinci yaklaşım zorbalığı yine bireyi toplum ile ilişkisi bakımından değerlendirir ve zorbalığı “onarıcı adalet” kavramı ile ele alır. Bu

görüŖe göre kendisinin haksızlığa uğradığını düşünen birey kendi bakış açısı ile adaleti sağlama ve hak ettiği değeri elde etme amacıyla zorbalığa başvurur.

Dökmen (2012) ise akran zorbalığına ilişkin iki hususa vurgu yapar. İlk akran zorbalığında zorbalık eyleminin bir defaya mahsus olmayan, tekrarlayan diğer bir deyiŖle sistematik bir saldırı Ŗeklini alması önemlidir. İkinci önemli husus ise zorbalık eyleminde bulunan kiŖinin; ebeveyn, öğretmen, okul müdürü gibi yaŖ dönemine özgü otorite figürlerine başvurmaması konusunda mağdura yaptığı baskıdır. Nitekim Çınkır ve Karaman Kepenekçi (2003) de zorbalığa maruz kalan çocuğun her zaman bu durumu iletmeyebileceğine, dolayısıyla zorbalığın belirtilerine karşı yetişkinlerin dikkatli olmaları gerektiğine vurgu yapmaktadırlar. Bu noktada çocuğun çeŖitli bahanelerle okula gitmek istememesi, okul başarısının düşmesi, ailesine karşı hırçın davranması, yemeği ya da parası zorla alındığı için parasız veya aç kalması ve bu nedenle sürekli para istemesi veya çalmaya kalkışması ya da eve aç gelmesi, içine kapanması, kekelemesi, kendine güvenini yitirmesi, kaygı durumunun artması, uyku bozuklukları vb. gibi durumlar akran zorbalığının belirtilerinden olabilir.

1.1.1. Zorbalık Türleri

Literatürde zorbalık kavramına ilişkin tanımlardaki çeŖitliliđe ve yaklaŖım farklılıklarına paralel olarak zorbalığın türleri konusunda da farklı görüşler söz konusudur. İlgili literatür incelendiğinde fiziksel hareketleri, sözel hareketleri veya sözlü olmayan olumsuz hareketleri içermeyen doğrudan ve dolaylı zorbalık biçimleri (Cornell ve Bandyopadhyay, 2009; Elliott, 2002; Perren, 2000, Sharp ve Smith, 2003); fiziksel, zihinsel ve bu ikisinin birleŖimi biçiminde gerçekteŖebilecek zorbalık türleri (Byrne, 1995) ve fiziksel, sözel, psikolojik saldırı ya da misilleme biçimde görülen zorbalık (Toda ve Smith, 2002) gibi çeŖitli kategorileŖtirmeler göze çarpmaktadır. Ayrıca Taylor (2009) zorbalık türlerini belirlerken cinsel ve siber/internet zorbalığını da ayrı bir kategori olarak değerlendirmektedir (Çitemel, 2014).

Zorbalık kavramına ilişkin net bir çerçeve çizilmesi ve zorbalık türünün net bilgilerle tespit edilmesi durumunda müdahalelerin de daha başarılı olması söz konusudur. Bu nedenle zorbalık türlerinin belirlenmesinin zorbalık kavramının tanımlanması kadar

önemli görülmektedir (Çitemel, 2014). Dolayısıyla zorbalık türlerine yönelik açıklamalara kısaca göz atmak anlamlı olacaktır. Kavramı ilk ele alan kişi olarak Olweus tarafından gerçekleştirilen ve onu ilk çalışmalarda akran zorbalığında doğrudan ve dolaylı uygulanan akran zorbalığı durumları söz konusudur: Doğrudan akran zorbalığı hedefe alınan kişiye, diğer bir deyişle kurbanı yönelik açık saldırıları, alay etme ve hakaret gibi sözel saldırganlıkları içerirken; dolaylı zorbalık kurbanın görmezden gelinmesini, gruptan dışlanmasını ya da arkadaşlık ilişkilerinin bozulmasını hedeflemektedir (Burnukara ve Uçanok, 2012).

Öte yandan literatüre bakıldığında zorbalık türleri konusunda belirgin bir biçimde kabul gören üç alan göze çarpmaktadır:

Fiziksel zorbalık: En yaygın şekilde kabul edilen zorbalık türü olarak göze çarpan fiziksel zorbalık, zorba ile kurban arasında vurma, tekmeleme, dürtme, boğma gibi fiziksel bir etkileşimi ifade ederken; kişisel eşyalara zarar vermeyi de içermektedir. Okullarda en sık rastlanan saldırganlık biçimi olan fiziksel zorbalık çoğunlukla yaş farkına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır (Çitemel, 2014).

Sözlü zorbalık: Fiziksel etkileşimi kapsamamasına karşın en az fiziksel zorbalık kadar zarar verici etkilere sahip olan sözlü zorbalık türü; çoğunlukla isim takma veya tehdit etme biçiminde görülmektedir. Ancak alay etme, dedikodu çıkarma, iftira atma, acımasızca gerçekleşen eleştiri ve şantaj gibi şekillerde de ortaya çıkabilmektedir (Çitemel, 2014).

Dolaylı zorbalık: Fiziksel etkileşim olmadan ve sözel saldırıya başvurmadan gerçekleşen dolaylı zorbalıkta, bireyler kurbanlarını birebir olarak karşılına almamakta; hatta onlarla yüzyüze iyi ilişkiler kurup, kendisi hakkında iyi düşünmesini sağlamaya çalışmaktadır. Diğer yandan kurban hakkında kötü dedikolar yayma, onu yalnızlaştırma ve akran gruplarından uzaklaştırmaya çalışma, görmezden gelme vb gibi davranışlarla kurbanı yıpratma amacı taşıyan zorbalık biçimlerini içermektedir (Uysal ve Dinçer, 2012). Dolaylı zorbalık kimi zaman sözel kimi zaman da duygusal zorbalık biçimlerini kullanarak gerçekleşebilmektedir.

Bu üç kategoriye ek olarak ilişkisel zorbalık, cinsel zorbalık ve siber zorbalık türleri de literatürde sıkça ele alınan zorbalık türlerini oluşturmaktadır:

İlişkisel zorbalık: Genellikle görmezden gelinen ve en az önemsenen zorbalık türü olarak karşımıza çıkan ilişkisel zorbalık; kimi kaynaklarda duygusal zorbalık, sosyal zorbalık, psikolojik zorbalık gibi tanımlarla da anılabilmektedir. Bu zorbalık türü görmezden gelme, dışlama gibi dolaylı zorbalık türünde de bahsedilen biçimleri kapsamaktadır. Bu tür bir zorbalık durumunun tespiti diğer türlere nazaran daha zor olmakla birlikte, daha hassas bir gözlemi gerekli kılmaktadır (Çitemel, 2014).

Cinsel zorbalık: Akran zorbalığı içinde kimi zaman doğrudan kimi zaman dolaylı biçimlerde gerçekleşebilen cinsel zorbalık türünde bireyin cinsellikle ve cinsiyetiyle ilgili özellikleri hedef alınır. Cinsel şakalar ve kişiyi hedef alan alay etme durumları ve yorumlar, istenmeyen cinsel teşhirler, yersiz cinsellik içeren fiziksel temaslar ve cinsel eğilimlere ilişkin diğer zorbalık türlerini de kapsayabilecek (fiziksel, sözlü, ilişkisel vb) biçimlerde gerçekleşen zorbalık türüdür (Çitemel, 2014).

Siber zorbalık: Son yıllarda teknolojik yeniliklerle ortaya çıkan bu zorbalık biçimi bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla gerçekleşen, sistematik şekilde tekrar eden saldırgan davranışları kapsamaktadır (Çitemel, 2014). Genç ve çocukların giderek çevrimiçi hayata katılmasının bir sonucu olarak ortaya çıkan siber zorbalık türünün karakteristik özellikleri ısrar edici olması, tekrar etmesi, zarar verme amacı taşıması ve bilgisayar, cep telefonu ve diğer elektronik araçlar vasıtasıyla gerçekleşiyor olmasıdır (Korkmaz, 2016).

1.1.2. Zorbalığa Etki Eden Faktörler

Yapılan araştırmalara göre zorbalığa etki eden birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerden cinsiyet, yaş, zorbalık davranışının yapıldığı yer, aile durumu ve öğrencinin okuldaki başarı düzeyi gibi faktörler aşağıda tartışılmaktadır.

1.1.2.1.Cinsiyet Faktörü

Yapılan araştırmalara göre zorbalık davranışını erkeklerin daha çok gösterdikleri gözlenmektedir (Arslan, 2008; Kartal ve Bilgin, 2007; Çınkır ve Karaman Kepenekçi, 2003; Genç, 2007; Gökler, 2007; Kapçı, 2004; Tekin, 2006). Bununla birlikte bir başka

araştırmada ise Kavşut (2009) tarafından kız öğrencilerin daha çok zorba davranışları gösterdiği belirtilmiştir. Yurtdışında yapılan bir başka çalışmaya göre ise zorbalığın %65'ini erkek renciler, %15'ini kız renciler, %19'unu ise hem kız hem de erkek renciler göstermektedirler (Boulton ve Underwood, 1992). Erkek renciler hem kız rencilere hem de erkek rencilere zorbalık yaparken, kız renciler hemcinslerine zorbalık uygulamaktadır (Olweus, 1993). Ayrıca kız ve erkeklerin maruz kaldıkları zorbalık türleri de değişkenlik göstermektedir. Erkekler daha çok fiziksel zorbalığa maruz kalırken, kızlar ise sosyal yalıtıma maruz kalmaktadırlar Bununla birlikte erkeklerin sanal zorbalığı kız rencilere göre daha çok gerçekleştirdikleri belirtilmektedir (Çayırdağ, 2006).

1.1.2.2.Yaş Faktörü

Zorbalığa etki eden en önemli faktör olarak nitelendirilebilir. Yaş arttıķa özellikle fiziksel zorbalık türünde de bir artış olduğu gözlenmektedir. Yapılan araştırmalar zorbalığın daha çok ilköğretim düzeyi rencilerin yaş grubunda yaygın olduğunu göstermiştir (Kartal, 2009). Olweus'a göre (1995) rencilerin zorbalığa en çok maruz kaldıkları dönem okula ilk giriş dönemleri olmaktadır. Bu dönemde renciler okula yeni başladıkları için arkadaş çevreleri oluşmamıştır ve büyük sınıflardaki renciler tarafından zorbalığa maruz kalmaktadırlar. En çok zorbalık davranışı gösterilen dönem ise buldukları okulun son sınıfına geldikleri dönemdir. Bu dönemde okulun en büyükleri oldukları için kendilerinden yaşça küçük ve güçsüz olan rencilere zorbalık yapmaktadırlar. Ayrıca yaş arttıķa kızlarda zorbalık yapma eğilimi azalırken, erkeklerde daha da artmaktadır. rencilerin zorbalığa maruz kalıp bunu okuldaki yetkililere Şikayet etmeleri en çok 10-14 yaşları arasında gerçekleşmektedir. Bu sıralamayı ikinci olarak 5-9 yaş grubu ve son olarak 15-19 yaş grubu izlemektedir (Rigby, 1997). Dlek (2002)'e göre zorbalığa maruz kalan rencilerin %30'u akran grupları tarafından zorbalığa maruz kalırken, %7'si kendilerinden yaşça büyük olan renciler tarafından zorbalığa maruz kalmaktadırlar. Zorbalık ilköğretim okullarında 1. kademe ile 2. kademe arasında da farklılık göstermektedir. İlkretim ikinci kademe de zorbalık oranı ilköğretim 1. kademeye göre daha fazladır (Pişkin, 2002).

1.1.2.3. Zorbalık Davranışının Yapıldığı Yer

Yapılan araştırmalarda öğretmenlerden alınan bilgilere göre zorbalığın yapıldığı yer ve yapılma şekli farklılık göstermektedir. Buna göre; gruptan dışlama şeklindeki zorbalığın dışındaki tüm zorbalık türleri en çok sınıfta meydana gelmektedir. Sınıftan sonra zorbalık en çok okul bahçesinde ve koridorlarında görülmektedir. Fiziksel zorbalık sınıf, okul bahçesi ve koridorlarda birbirine yakın oranlarda görülmektedir. Gruptan dışlama şeklindeki zorbalık en çok okul bahçesinde yaşanmaktadır. Zorbalık en az sıklıkla tuvalet ve kantinde görülmektedir (Kartal, 2009). Yatılı ilköğretim öğrencileri ile yapılan bir çalışmada gündüzlü ilköğretim öğrencilerine kıyasla zorbalığın tuvalet ve kantinde yapılma oranının daha yüksek olduğu görülmüştür (Bilgin, 2007).

1.1.2.4. Aile Durumu

Yapılan araştırmalarda ailenin durumunun da zorbalık davranışlarında etkili olduğu görülmektedir. Anne babası ayrı olan çocukların, anne babası ayrı olmayan çocuklara göre daha fazla zorba davranışlar uyguladığı ve zorbalığa daha fazla maruz kaldıkları görülmektedir. Aile içinde şiddetin olduğu durumda çocukların bütün zorbalık türlerini gösterdikleri görülmüştür (Genç, 2007). Aile bireylerinin çocuklarına karşı umursamaz, ilgisiz, reddedici, düşmanca tavırlar sergilemesi de çocukların zorbalık davranışları göstermelerine neden olmaktadır. Ayrıca çocukların, çocukluk dönemlerindeki ihtiyaçlarının yeterince karşılanamamış olması da zorbalığı etkilemektedir (Gökler, 2007). Aile bireyleri arasındaki anlaşmazlıklar, çocuğa karşı sert tutum, otorite kurma isteği ve çocuğu disiplin altına almaya çalışma gibi eğilimler çocuklarda zorbalık davranışının görülmesinde etkilidir. Ailenin sosyoekonomik durumunun ve aile eğitim düzeyinin düşük olması da çocuğu olumsuz yönde etkilemektedir. Çocuklarına karşı ilgili olan ve onların gereksinimlerini yeterince karşılayan ailelerin çocukları zorbalığa daha az maruz kalmaktadırlar. Anne ve babayla güvenli bir bağlanma şekli gerçekleştiren çocukların daha sosyal, akranları arasında kabul gören ve popüler olan çocuklar oldukları görülmektedir. Anne babayla geçirilen vakit azaldıkça zorbalık eğilimleri artış göstermektedir. Babası olmayan çocukların daha fazla zorbalık gösterdikleri görülmüştür. Çocuklarla yeterince ilgilenme ve onlara destek olma davranışları, çocuklardaki bu eğilimleri azaltmaktadır (Arslan, 2008). Erkek çocukların zorbalık gösterme düzeylerinde ailenin uyguladığı fiziksel cezalar etkili olmaktadır

(Olweus, 2003). Yani çocuk ailesinden fiziksel ceza gördükçe bunu arkadaşlarına uygulamaktadır. Ne kadar çok ceza görürse o da zorbalık davranışının görülme olasılığını arttırmaktadır.

1.1.2.5. Okul Başarı Düzeyi

Okuldaki başarı düzeyi öğrencilerin zorbalık olarak nitelendirilen davranışları göstermesinde etkili olmaktadır. Başarı düzeyi düşük ve orta seviyede olan öğrencilerin zorbalık davranışlarını, başarılı olan öğrencilere göre daha çok sergiledikleri görülmüştür (Genç, 2007). Benzer şekilde öğretmenlerle yapılan çalışmalarda da öğretmenlerin zorbalık davranışını gerçekleştiren öğrenciler arasında başarısız öğrencilerin olduğunu belirttikleri bulunmuştur (Çınkır, Karaman Kepenekçi; 2003).

1.2. Akran Zorbalığı

Zorba tutum ve davranışlarına yönelik ilk tanımlamayı İsviçreli araştırmacı Heinemann yapmıştır (Besag, 1995). Heinemann okul bahçesindeki çocukları gözlemleyerek grup etkinliğini bozan bir öğrencinin grup tarafından saldırıya uğraması olarak zorbalığı tanımlamıştır (Lane, 1989). Zorbalık bir çeşit saldırganlık türüdür. Güçleri eşit olan insanların uygulamış olduklarına şiddet denilebilirken, aralarında güç dengesi olmayan bir durumda yaşananlar ise zorbalık olarak tanımlanabilir gösterilen bu davranışların tamamı saldırganlığı tanımlamaktadır (Pişkin, 2002).

Literatürde farklı tanımları yapılan akran zorbalığı (bullying) terimini ilk ortaya atan Olweus (1970) olmuştur. Genel zorbalık (mobbing) teriminden ayrılmış araştırmacılar tarafından incelenmeye başlanmıştır (Pişkin.2002). Olweus (1995) zorbalığı, savunmasız bir çocuğa bir grup öğrenci tarafından kasıtlı davranılarak saldırgan davranışlar göstermesine zorbalık örneği demiştir. Tanımlamalardan da görüldüğü gibi saldırgan davranışların bir türü olan zorbalık daha güçlü bireyler tarafından uygulanması sürekli olması ve kasıtlı olması durumunda genel zorbalıktan (mobbing) tan ayrılmaktadır (Gökler, 2009). Koç (2006) Bosworth ve Espelage'den (1999) aktarmasına göre, zorbalığı; bir ya da daha çok öğrencinin, daha korunmasız olan öğrenciyi ya da öğrenci grubunu kasıtlı, sürekli rahatsız etmesi ve o öğrencide ya da öğrenci grubunda psikolojik, sosyal ya da fizikse zarar vermeyle sonuçlanan saldırganlık türü olarak tanımlamışlardır.

Pişkin'e (2002) göre ise zorbalık; kurban olan öğrenciye bir ya da daha fazla öğrencinin kızdırma tehdit etme çalma vurma gibi doğrudan yapılan davranışlar ek olarak öğrenciyi arkadaş grubunda istememe etkinliklere seçmeme gibi dolaylı şekilde de öğrenciye zorbalık uygulanabilir. Kepenekçi (2002), bir çocuk ya da daha fazla çocuk gruplarının, bir ya da daha fazla çocuğa uyguladığı tekme atma, vurma tehdit etme alay etme sosyal etkinliklerden dışlama ve benzeri şekilde olumsuz davranışları zorbaca davranış olarak görmüştür.

Olweus (1999) zorbalık olarak tanımlanan davranış biçimlerinin ortak yanlarını şu şekilde özetlemiştir (Pişkin, 2002):

- Kurban kendini koruyamayacak savunmasız durumdadır.
- Zorbalık bilinçli kasıtlı şekilde yapıp kurban olan öğrenciye fiziksel ruhsal hasar bırakan eylemler içermektedir.
- Zorbalık belirli aralıklarla tekrar eder.
- Zorbalar bu kasıtlı eylemlerden dolaylı olarak çıkar sağlayabilirler.
- Zorba olan kişiler eylemlerini bireysel ya da grup olarak yapabildikleri gibi kurban olan kişiler bireysel ya da grup olarak zarar görebilirler.
- Zorbalar bu tarz zorbaca eylemlerinden haz alabilirler.
- Zorbaca eylemlerin önemi fark edilip bu konuda önlemler alınmalıdır.

1.2.1. Akran Zorbalığının Türleri

Zorbalık türleri doğrudan zorbalık (directbullying) ve dolaylı zorbalık (indirectbullying) olarak gruplandırmaktadır. Doğrudan zorbalık sözel ve fiziksel saldırgan davranışlar olarak görülürken, dolaylı zorbalık ise sosyal ortamlarda bilinçli yalnız bırakma gibi buna benzer davranışları içermektedir (Olweus ,2005).

Özteke ve Ural'a (2007) göre, zorbalığı doğrudan ve dolaylı olarak iki kategoriye ayırabilir. Doğrudan zorbalık içeren davranışlar, itme, dürtme, vurma, yumruklama, çimdikleme, ısırma, bağırma, tükürme, çete kurma, hakaret etme, cinsel içerikli dokunma

vb davranış şeklinde olabilir. Dolaylı zorbalık davranışları ise, doğrudan zorbalık içeren davranışlardan daha duygusal ve pasif saldırgandır. Bu davranışlar; şantaj yapma, nefret dolu bakma, rütbesini kullanma, el kol hareketleri yapma, arkadaşlarını kendi çıkarı için kullanma.

Crick ve Bigbee (1998) akran zorbalığını, açık ve ilişkisel olarak ayırmıştır. ilişkisel akran zorbalığında hedef olan kişilerin arkadaşlıklarına ve akran ilişkilerine zarar verme olarak tanımlarken, açık akran zorbalığını ise fiziksel zarar verme ya da bununla ilgili tehditte bulunma (örneğin, hedef alınan kişi isteğini yapmazsa döveceğini söyleme) (akt.,Pekel, 2004). Pişkin'e (2002) göre akran zorbalığını vurma, çekme, tokat atma gibi fiziksel; alay etme, kızdırma, hoş gitmeyen isimler takma utandıracak sözler söyleme sözel; grup içinde dışlama, hakkında dedikodu çıkarma ve bu dedikoduyu yayma gibi dolaylı ya da değerli eşyaları zorla alma, eşyalarına zarar verme, parasını alma gibi davranışsal olarak ortaya çıkabilmektedir. Kapçı'ya (2004) göre. zorbalık türleri, fiziksel ve sözel zorbalık gözlenebilir olmasından dolayı doğrudan, psikolojik ve duygusal zorbalığı doğrudan gözlenemediğinden dolayı zorbalık olarak tanımlamıştır (Kapçı, 2004).

Teknolojinin hızla ilerlemesi ve yaygınlığı çocuklar için de kullanımı çekici hale gelmiştir. Çocuklar tarafından teknolojinin sık kullanılması yeni bir zorbalık türünün oluşmasına neden olmuştur (Ayas 2008). Siber zorbalık ya da sanal zorbalık; iletişim ve bilgi teknolojisi araçları vasıtasıyla internet ya da cep telefonu yoluyla zorbalık yapılmasıdır. Siber zorbalık, bireye zarar vermek adına birey yad da grup tarafından yapılan iletişim teknolojisinin kullanımını içeren (kısa mesaj, elektronik posta, mobil telefonu, web siteleri, çağrı cihazı) kasti ve tekrarlayıcı şekilde yapılan zorbaca davranışlar olarak tanımlanmıştır (Arıcak, 2009).

Pişkin'in (2003), Ankara'da yaptığı araştırmasında 4,5,6,7 ve 8. Sınıfta okuyan 1154 öğrenci ile yaptığı çalışmada %34'ünün fiziksel zorbalık %29'unun sözel zorbalık mağduru olduğunu, %21 izolasyon, %11 eşyalarına zarar verme mağduriyetleri yaşadıklarını saptamıştır. Kepenekçi ve Çınkır'ın (2006) Ankara'da 14-17 yaş aralığında ki 692 öğrenci ile yaptığı çalışmada, öğrencilerin %33.5'i sözel , %28.3'ü duygusal, %15.6'sı ise cinsel zorbalığa yıl boyunca en az bir defa uğradığı saptanmıştır. Zorbaliğa uğrayan çocuklar davranış doğrudan değilse bazen zorbalığa uğradıklarının farkında

değildir. Zorbalık davranışları örtük ve gizli gerçekleşmektedir. Bu tür davranışlarda dolaylı zorbalık olarak görülmektedir (Harris & Petrie, 2003; Smith & Sharp, 1994).

1.2.2. Zorba ve Kurban Çocukların Özellikleri

Akran zorbalığı konusunda yapılan araştırmalara bakıldığında önemli bir kısmının zorba ve kurban çocukların ne tür özellikler taşıdığına odaklandığı görülmektedir. Zira akran zorbalığını anlayabilmek, açıklayabilmek ve karşılaşılan zorbalık durumlarında başarılı müdahalelerde bulunabilmek açısından zorba ve kurban çocukların ne tür ortak özellikler taşıdığı tespit etmek oldukça önemlidir.

Literatürde yer alan çalışmalar zorbalık uygulayan ve bu davranışa maruz kalan çocuk ve ergenlerin zorba ya da mağdur olması fark etmeksizin, akranlarına göre daha güçsüz bir psikososyal yapıda oldukları görülmektedir. Bu noktada zorba davranışlara sahip bireylerin daha antisosyal, saldırgan (Craig, 1998) ve dürtüleriyle hareket eden (Craig, 1998; Smith, 1991) özellikleri öne çıkarken; zorbalığa maruz kalan bireylerin ise daha çekingen, güvensiz ve kaygılı olduğu (Craig, 1998; Olweus, 1993; Schwartz vd, 1998) görülmüştür (aktr: Cenksever Önder ve Yurtal, 2008).

Shellard (2002), yaptığı araştırmada zorbalık davranışı gösteren çocukların çoğunlukla akranlarıyla birlikte yetişkinlere karşı da agresif eğilimler taşıdığı bulgusuna erişmiştir. Araştırmacıya göre araştırmaya katılan çocukların kendilerinden daha zayıf ve değersiz gördükleri akranlarına yönelik sempati düzeyleri oldukça düşüktür ve bu çocuklar diğerlerine acı çektirmekten zevk duymaktadırlar (aktr:). Kaltiala-Heino vd. (2000), Seals ve Young (2003) gibi araştırmacıların çalışmaları da bu çocukların psikolojik sağlık bakımından depresif etkiler taşıdığını göstermektedir. Kaltiala-Heino vd. (2000) yaptıkları çalışmada bu çocukların intihar düşünceleri olduğundan; Forrero vd. (1999) söz konusu çocuklarda psikosomatik semptomlar gözlemlediklerinden, Wolke vd. (2000) ise zorbalık eğilimdeki çocuklarda davranış bozukluklarıyla karşılaştıklarından bahsetmektedirler (aktr: Atalay, 2010).

Çınkır ve Karaman Kepenekçi (2003) ilgili literatürden yola çıkarak zorba davranışlarda bulunan öğrencilerin özelliklerini şu şekilde özetlemektedirler: Çoğunlukla kişilik bozukluğu taşıyan zorba bireylerin kaygı düzeyleri düşük, özsaygı düzeyleri

yüksektir. Okul kurallarını çoğunlukla ihlal ederler ve akranlarına karşı olumlu davranışlar sergilememektedirler. Diğerlerinin başarılarını kıskanana bu bireylerin ilişkileri de büyük ölçüde başarısızdır. Öte yandan yenilgiyi kabul etme noktasında sorun yaşarlar ve oldukça öfkeli dirler.

Yüksek öz saygıya sahip olmaya paralel olarak bu bireyler diğer öğrenciler arasında da çoğunlukla popüler kabul edilirler. Nitekim Cohn ve Canter (2003) de bu öğrencilerin davranışlarının temel motivasyonunun akranlarından saygı görmek ve ödüllendirilmek olduğunu ifade etmektedirler (akt: Çitemel, 2014). Ancak bu noktada Stevenson ve Smit (1989) ve Elliot (1997) okulda başarısız olan, kendine güvenmeyen ve değersiz olduğunu düşünen öğrencilerin de zorbalığa başvurabildiklerini söylemektedirler (aktr: Çinkır ve Karaman Kepenekçi, 2003).

Akademik başarı açısından ise zorba davranışlarda bulunan bireylerin başarı oranlarının da düşük olduğu (Nansel vd., 2001) ancak kurbanların durumunda ise bazen düşük bazen yüksek başarı oranları gözlemlendiği (Bilgiç, 2007) görülmüştür (aktr: Atalay, 2010).

Okul yaşamında zorbalık davranışında bulunan çocukların yaşamlarının ileriki yıllarında da bu tür davranışlarına devam etmeleri, yetişkin dönemlerinde suç işleme durumlarına da neden olabilmektedir. Nitekim Olweus (1993) gerçekleştirdiği çalışmada, zorba çocukların bu davranışlarına yetişkinlikte de devam ettiğini söylerken; orta öğretim çağında zorbaca hareket eden öğrencilerin %60'ının yirmili yaşlarının başında hükümlü duruma düştüğü bulgusuna erişmiştir (Çitemel, 2014).

Akran zorbalığı konusunda kurbanın özelliklerine odaklanan çalışmalarda ise bu çocukların psikolojik olarak daha güçsüz ve güvensiz oldukları (Smith ve Monks, 2008), fiziksel olarak ise akranlarına oranla daha cılız veya daha şişman olma, kepçe kulaklı veya kısa boylu olma gibi normalin dışında özellikler gösterdiği saptanmıştır (Uysal ve Dinçer, 2012).

Çalışmalar kurban çocukların çoğunlukla daha çekingen, kaygılı, sessiz ve hassas olduklarını, benlik algılarının düşük olduğunu ve çoğunlukla yalnız ve mutsuz (Salmon vd, 2000; Olweus, 2005; Marano, 1995), aynı zamanda daha duyarlı (Marano, 1995) olmalarına karşın; arkadaş ilişkilerin duygusal duygusal yakınlığı sağlayamadıkları ve

sevgi eksikliği yaşadıklarını (Craig ve Pepler, 2003), duygusal uyumlarının da daha zayıf olduğunu ve arkadaş edinmede zorlandıklarını; okul arkadaşlarıyla iletişimlerinde güçlük çektiklerini (Nansel vd., 2001) göstermiştir (aktr: Atalay, 2010). Ancak kurban çocuklar her zaman pasif bireyler değildir. Akran zorbalığına ilişkin literatürde kurbanların “pasif kurban” ve “provokatif kurban” olarak iki ayrı biçimde tanımlandığı görülmektedir. Pasif kurbanlar çoğunlukla kendine güvenmeyen, kaygılı, saldırı durumunda ağlama ve geri çekilme gibi pasif davranışlar gösteren bireylerken; provokatif kurbanlar küskünlük ve gerilim taşıyan; sürekli biçimde diğer bireyleri tahrik eden; akranlarından ve öğretmenlerinden olumsuz tepkiler alan bireyler olmaktadır. Ancak bu öğrenciler de ciddi oranda sosyal uyum problemleri yaşamaktadırlar ve en az sevilen akran gruplarında kendilerine yer bulabilmektedirler (Çitemel, 2014).

Zorbaca bulunan bir hareketin bir davranış kalıbı biçimini alması, onun sıkça tekrarlanmasıyla ilişkilidir. Bu bağlamda kurbanda da sistematik olarak karşılaştığı zorbalıkla ilişkili olarak bir davranış kalıbı oluşabilir (Çitemel, 2014). Dolayısıyla zorba ve kurban bireylerinin özelliklerinden bahsederken hangilerinin bu süreçlerle birlikte yerleşmiş bir davranış kalıbı olduğunun hangilerinin bireylerin kendi karakteristik özelliklerine işaret ettiğini anlamak kolay olmayabilir. Bu nedenle zorba ve kurban çocukların kişisel yaşamlarında, bilhassa aile ilişkilerinde ve diğer çevresel değişkenlerle olan ilişkilerindeki durumlarını incelemek anlamlı olmaktadır.

1.2.3. Akran Zorbalığı ve Ebeveyn İlişkileri

Gander ve Gardiner' göre (2007), çocuğun kişilik özelliklerinin gelişimi ve akran ilişkileri aile içinde yaşadığı deneyimlerle ilgili olabilmektedir. Evde yaşanan huzursuzluk durumları veya maruz bırakılan ihmal ve istismar, çocuğun okulda farklı davranmasına yol açabilmekte; bir çeşit yansıtma davranışı olarak zorbalık ortaya çıkabilmektedir (Uysal ve Dinçer, 2012). Nitekim Amodei ve Scott (2002) yaptıkları araştırmanın bulgularından yola çıkarak saldırgan davranışların oluşumunda aileyi en önemli çevresel faktör olarak ifade etmişlerdir (Atalay, 2010).

Akran zorbalığı konusunda aile temelinde yapılan diğer araştırmalar incelendiğinde de, zorba bireylerin ailelerine yönelik yaklaşımlarının daha az uyum ve daha fazla düşmanlık algısı taşıdığı görülmüştür. Zorba bireylerin sahip oldukları ailelere ilişkin niteliklere

bakıldığında, ebeveynler ve kardeşler arasında gözlemlenen güç dengesizlikleri söz konusudur. Ebeveynler arasında genellikle babaların daha güçlü algılandığı, kardeş ilişkilerinde ise zorba bireyin kardeşlerini kendisinden daha güçlü algıladığı tespit edilmiştir (Cenkseven Önder ve Yurtal, 2008).

Bu konuda çarpıcı bir bulgu da Batche ve Knoff (1994) tarafından ifade edilmektedir. Araştırmacılara göre okulda zorba davranan çocuklar kendi evlerinde genellikle kurban konumunda yer almaktadırlar (Çitemel, 2014). Nitekim Connolly ve O'Moore (2003) da zorba bireylerin kardeş ve ebeveynleri ile ilişkilerinin çelişik duygular barındırdığını ifade etmişlerdir (aktr: Cenkseven Önder ve Yurtal, 2008).

İlgili araştırmalar incelendiğinde çocuklarına karşı kimi zaman düşmanca ve reddedici tavırlar alma, fiziksel disiplin uygulama, saldırganlık olarak nitelenebilecek davranışlara izin verme ve problem çözme becerilerinin zayıflığı; zorba davranışlar sergileyen bireylerin ailelerinin genel ortak özellikleri olarak karşımıza çıkmaktadır (aktr: Cenkseven Önder ve Yurtal, 2008).

Rigby'e göre (1993) zorbalık yönünde eğilimi olan çocukların ailelerinin psikososyal sağlık açısından zayıflığı arasında bir ilişki bulunmaktadır (Cenkseven Önder ve Yurtal, 2008). Ayrıca Baldry ve Farrington (2000) gerçekleştirdikleri çalışmada, zorba bireylerin anne babalarını diğer ebeveynlere göre fiziksel ceza yöntemlerine başvuran ve daha otoriter kişiler olduğu sonucuna ulaşmışlardır (aktr: Çitemel, 2014). Oliver vd. (1994) tarafından yapılan araştırma bulgularına göre ise zorba çocukların ailelerinin çocuklarıyla ilişkilerinde genellikle ilgisiz ve soğuk bir tutuma sahip oldukları, saldırgan davranışlara izin veren bir yapıda olduğu ve ebeveynler arası ilişkilerin uyumsuzluk gösterdiği saptanmıştır (Atalay, 2010).

Diğer yandan, araştırmalar büyük oranda kurban çocuklarının ailelerinin zorba bireylerin ailelerine göre daha az düşmanca tutumlar sergileyen, daha az reddedici ve aşırı koruyucu olarak ifade edilmiştir (Cenkseven Önder ve Yurtal, 2008). Elliot'a göre (1997) kurban çocuklar genellikle zeki, duyarlı, nazik ve aileleriyle iyi ilişkiler kurabilen çocuklardır. Çatışma ve bağrışmalardan uzak aile ortamlarında yetişen bu çocuklar; zorbalıkla karşılaştığında da ne yapacağını bilememektedir (Çınkır ve Karaman Kepenekçi, 2003).

1.3. Siber Zorbalık

Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler insanların çalışma tarzlarını, öğrenme biçimlerini ve birbirleriyle iletişim kurma şekillerini ciddi bir şekilde değiştirmiştir (Weber ve Pelfrey, 2014, s.1). Bilgisayar, internet ve cep telefonu gibi teknolojik araçların bireylerin yaşamında önemli bir hale gelmesiyle sosyal ilişkilerin kurulması ve devam ettirilmesinde de bu teknolojik araçlar ciddi bir rol oynamaya başlamıştır (Yaman vd., 2011, s. 162).

Bireylere istenilen bilgiyi kolayca elde etme, hislerini ve fikirlerini kimliğini gizleyerek rahatlıkla söyleyebilme, yeni arkadaşlar edinme, oyun oynama ve arkadaşlarıyla sohbet etme gibi birçok imkan sunan bilgi ve iletişim teknolojileri çocuk ve gençler arasında da gün geçtikçe yaygınlaşmakta (Yaman vd., 2011, s.163; Tokunaga, 2010) ve gençler internet, telefon gibi teknolojileri sosyal yaşamlarının önemli bir parçası olarak görmektedir (Kowalski, Limber ve Agatston, 2008, s.2). Ancak dijital teknolojiler bireylere sunduğu birçok faydanın yanında çeşitli problemleri de beraberinde getirmiştir. Bu problemlerden biri de “akran zorbalığının elektronik biçimi” olarak tanımlanan (Strom ve Strom, 2005) siber zorbalıktır.

Siber zorbalık, internet veya diğer iletişim araçlarını kullanarak başkalarına zararlı mesaj veya resimler göndermek ya da farklı sosyal saldırganlık davranışları göstermek olarak tanımlanmaktadır (Willard, 2007, s.265). Başka bir tanımda ise siber zorbalık, bir kişi ya da grubun, bilgi ve iletişim teknoloji araçlarını kullanarak diğer kişi veya kişilere zarar vermek amacıyla sergilediği tekrarlı, kasıtlı ve düşmanca davranışlar şeklinde ifade edilmektedir (Belsey, 2008).

Slonje ve Smith (2008) ise siber zorbalığın özellikle telefon ve internet gibi modern teknolojik araçların kullanımıyla ortaya çıkan saldırganlık biçimi olduğunu söylemektedir. Smith vd. (2008)'ne göre siber zorbalık; bir kişi veya bir grup tarafından, kendini savunamayacak bir kurbanı, elektronik iletişim araçları kullanılarak gerçekleştirilen saldırgan, kasıtlı ve tekrarlı davranışların tümüdür. Li'ye (2008) göre ise siber zorbalık; zorbalığın elektronik posta, cep telefonu, internet, elektronik ajanda gibi elektronik iletişim araçları kullanılarak yapılmasıdır. Ybarra ve Mitchell (2004) ise siber

zorbaliğı; birine çevrimiçiyken kaba ve hoş olmayan yorumlar yapma, kasıtlı olarak zarar verme ve birini utandırma şeklinde ifade etmektedir.

Arıcak (2011) siber zorbalık kavramını “Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümü.” olarak betimlemektedir. Bu bağlamda siber zorbalık; birinin e-posta ya da cep telefonuna mesaj ya da e-posta gönderme, metin mesajlarıyla ya da internet üzerinden dedikodu yayma, sosyal paylaşım sitelerine veya internet sitelerine tehdit edici veya incitici mesajlar gönderme, birinin hesap bilgilerini çalma, başkalarını incitmek için başka biriymiş gibi davranma, birinin uygunsuz görüntülerini cep telefonu veya internet üzerinden yayma gibi zararlı eylemlerin tümünü kapsamaktadır (Chapin, 2014).

Söz konusu olguyla ilgili farklı araştırmacıların yaptığı tanımları sentezleyen Tokunaga’ya (2010) göre, siber zorbalık; bir birey veya grubun başkalarına zarar ya da rahatsızlık vermek amacıyla elektronik ya da dijital medya araçlarını kullanarak sergilediği, düşmanca veya saldırgan mesajlar içeren, tekrarlanan davranışların tümüdür.

Hinduja ve Patchin (2015, s. 11) siber zorbalık kavramını; cep telefonu, bilgisayar ve diğer elektronik araçları kullanarak başkalarına kasıtlı ve tekrarlayan şekilde zarar vermek biçiminde tanımlamaktadır. Hinduja ve Patchin (2015, s. 11) bir davranışın siber zorbalık olarak adlandırılabilmesi için aşağıdaki ölçütleri barındırması gerektiğini ifade etmektedir:

- **Kasten yapılma:** Davranışın kazara değil bilerek ve istenerek yapılmasıdır.

- **Tekrar Etme:** Zorbalık sadece bir olayı değil, bir davranış örüntüsünü yansıtmaktadır. Tekrarlama ölçütünün siber zorbalıkta geleneksel zorbalıktan farklı olarak işlediği görülmektedir. Hinduja ve Patchin (2015, s.12) siber zorbalıkta, zorba davranışın bir kere gerçekleşse de mağdurun gördüğu aşağılanma ve utanç duygularının tekrarlayan biçimde devam ettiğini ifade etmektedir. Başka bir anlatımla burada tekrarlayan zorba davranış değil, mağdurun davranış sonucunda gördüğu zarardır. Erdur-Baker (2013) de bu görüşe paralel olarak bireyin hoş olmayan video ya da fotoğrafının

herhangi bir sosyal paylaşım sitesine bir defa yüklenmesinin tekrarlayan bir davranış olmadığını, ancak kurban veya diğer insanların yüklenen video veya fotoğrafı birden fazla görme olanaklarının olacağını ifade etmektedir. Bu durumda fotoğraf ya da videoyu bir kişi görmüş olsa bile diğerlerinin de görme ihtimali mağdurun sürekli olarak aşağılanma ve utanç hissetmesine yol açacaktır (Hinduja ve Patchin, 2015, s.12).

- **Zarar verme:** Davranışın amacı başkalarını incitmektir. Ancak Topçu vd. (2008) yaptıkları araştırmada öğrencilerin siber zorbalık davranışlarını başkalarına zarar verme amacıyla gerçekleştirmelerinin yanı sıra bazen de mağdurlara şaka yapmak amacıyla gerçekleştirdiklerini bulgulamışlardır.

- **Bilgisayar, cep telefonu ve Diğer Elektronik Araçlar:** Zorbalık gösterilirken bu araçların kullanılması siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan ayırmaktadır.

1.3.1. Siber Zorbalığın Ayırt Edici Özellikleri

Cep telefonu, internet siteleri, bloglar, çevrimiçi sohbet odaları gibi teknolojik araçlar kullanılarak gerçekleştirilen siber zorbalık (Shariff ve Gouin, 2005); fiziksel temas, sözler, gruptan kasıtlı olarak dışlama ya da alaycı mimikler kullanma gibi farklı yöntemlerle gerçekleştirilen akran zorbalığından (Olweus, 1999, s.10) farklılıklar göstermektedir. Siber zorbalığın farklı araştırmalarda ele alınan bu ayırt edici özelliklerini (Hines, 2011; Li, 2008; Mishna, Cook, Gadalla, Daciuk ve Solomon, 2010; Patchin ve Hinduja, 2006; Slonje ve Smith, 2008; Strom ve Strom, 2006) Hinduja ve Patchin; kimliğin belirsizliği, engellerden kurtulma, öz farkındalığın kaybedilmesi, denetimsizlik, sayısız kurbanı ulaşabilme ve sayısız seyirci kitlesi olmak üzere altı genel başlık altında toplamaktadır (Hinduja ve Patchin, 2015, s.46-52).

1.3.1.1. Kimliğin Belirsizliği (Anonymity)

Zorbalığın direkt olarak yapıldığı ve zorbalığı kimin yaptığının bilindiği okul zorbalığının aksine sanal ortamlarda gerçekleştirilen zorbalık davranışlarında siber zorba, kimliğini saklama olanağına sahiptir (Li, 2008). Sosyal medya hesapları, çevrimiçi oyun siteleri, e- posta, anlık mesajlaşma ve diğer internet uygulamalarında takma isimlerin kullanılması, siber zorbalığın kim tarafından yapıldığının bulunmasını güçleştirmektedir

(Hinduja ve Patchin, 2015; s.46). Klavyenin arkasına saklanan siber zorbalılar (Mishna vd., 2010) mağdura zarar veren davranışları sanal ortamda gerçekleştirirse de zorbalık zaman içerisinde mağdurun okuldaki öğrenme sürecini de olumsuz etkilemeye başlamaktadır. Zorbanın kimliğinin bilinmemesi; mağduru sınıf arkadaşlarından şüphelenmeye itmekte, mağdurun korku ve tedirginlik duymasına neden olmakta ve sanal ortamda başlayan zorbalığın yıkıcı sonuçlarının okul ortamında devam etmesine yol açmaktadır (Shariff ve Gouin, 2005). Mağdur, kendine zarar veren kişinin kim olduğu ile ilgili sürekli merak ve şüphe içinde olduğu için; bu durum siber mağdurlar için ürkütücü olabilir ve maruz kaldıkları zorbalık karşısında kendilerini daha çaresiz hissedebilirler (Hines, 2011).

1.3.1.2. Engellerden Kurtulma

Hinduja ve Patchin (2015, s.48) zorbanın kimliğinin belirsiz olması ile ilişkili olan serbestlik (disinhibition) kavramını; bireylerin, davranışları üzerindeki tüm sınırlardan veya engellerden kurtulmaları olarak tanımlamaktadır. Davranışları sınırlandıran etkenler ortadan kaldırılması, uygunsuz davranışların sonuçlarının hemen görülmemesi, dürtüsel davranışların kontrol edilmesini zorlaştırmaktadır. Siber zorbalık sanal ortamda gerçekleştiği için zorba, yaptığı davranışın mağduru duygusal, psikolojik ve fiziksel açıdan nasıl etkilediğini bilememektedir. Siber zorbalılarla zorbalık davranışları üzerinde konuşulduğunda, birçoğunun; davranışı mağdura zarar vermek amacıyla değil, şaka yapmak amacıyla yaptığı görülmektedir (Hinduja ve Patchin, 2015; s.49).

Siber zorbalıların kimliklerini gizleyebilmeleri ve zorbalığı yaptığı kişiyle yüz yüze iletişim kurmamaları, mağdurlarla alay etmede ya da onların canını yakma davranışlarında ileri gitmelerine neden olmaktadır. Siber zorbalılar, gerçek hayatta söylemeyecekleri ve yapmayacakları şeyleri, başkaları tarafından tanınmamanın verdiği rahatlıkla yapmakta ve söyleyebilmektedir (Hines, 2011). Ayrıca sanal ortamlarda iletilen mesajların yüz ifadeleri ve beden dili gibi duyguları yansıtan sözel ve görsel ipuçları barındırmaması kişiler arasında yanlış anlaşılmaya ve siber zorbalık olaylarının yaşanmasına yol açmaktadır (Hinduja ve Patchin, 2015, s.49).

1.3.1.3. Öz farkındalığın Kaybedilmesi (Deindividuation)

Öz farkındalığın kaybedilmesi (deindividuation) bireyin kendi davranışlarının bilincinde olmaması anlamına gelmektedir. Bireylerle internet üzerinden ilişki kurma, bireyin kendi davranışlarına dair farkındalıklarını ve yapacakları davranışlarını düzenleyebilme becerilerini azaltarak onları geleneksel baskılardan kurtarmaktadır (Hinduja ve Patchin, 2015; s.49). Davranışlarının mağdur üzerindeki etkilerini göremediğinde zorba, davranışlarını düzenleme ve denetleme mekanizmasını devreye sokmamakta; bu da zorbanın, mağdurla karşı karşıya geldiğinde gösterebileceğinden daha fazla zarar verici davranışları sanal ortamda sergilemesine neden olmaktadır (Hines, 2011).

1.3.1.4. Denetimsizlik (Lack of supervision)

Cep telefonundan ya da internetten gönderilen mesaj ve e-postaların içerikleri herhangi biri tarafından denetlenmemekte ya da zararlı içeriği sahip olanlar engellenmemektedir (Patchin ve Hinduja, 2006). Evlerde internet kullanımının giderek yaygınlaşması ve çocuklar için vazgeçilmez bir hale gelmesi, internet erişiminin okulda ve diğer ortamlarda kolayca sağlanabilir olması, ebeveynlerin çocukların interneti nasıl kullandıkları konusuna çok fazla ilgi göstermemeleri, bilgisayar ve interneti yetişkinlerden daha fazla kullanan gençlerin konuyla ilgili bilgilerinin ebeveynlerinden fazla olması (National Telecommunications and Information Administration [NTIA], 2002) gibi nedenler sanal ortamdaki denetimi güçleştirmekte; ailelerin çocuklarının siber zorbalığa maruz kaldıklarını fark etmelerini zorlaştırmaktadır.

1.3.1.5. Sayısız Kurbanı Ulaşabilme (Limitless victimization risk)

Belirli bir zamanda belirli bir yerde gerçekleşen geleneksel zorbalığın aksine siber zorbalık, her an her yerde meydana gelebilmektedir (Li, 2008). Okul yemekhanesi, otobüs durağı ya da otobüs gibi geleneksel zorbalığın yapıldığı alanlarda zorbalığa maruz kalanlar, okul günü sona erdiğinde zorbalıktan kurtulabilmekte ve evlerine döndüklerinde geçici de olsa bir rahatlık yaşayabilmektedirler. Ancak siber zorbalıkta mağdur eve döndüğünde de siber zorbadan mesaj veya e-posta almaya devam edebilmektedir (Hinduja ve Patchin, 2015, s.51; Slonje ve Smith, 2008). Mishna vd. (2010) tarafından yapılan araştırmada bu duruma maruz kalan katılımcılardan biri siber zorbalığı “kesintisiz devam eden zorbalık” olarak tanımlamaktadır.

1.3.1.6. Sayısız Seyirci Kitle (Virality)

Siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan ayıran başka bir husus da siber zorbalığın geleneksel zorbalığa göre daha hızlı biçimde ve daha geniş bir alana yayılabilmesidir (Solonje ve Smith, 2008). Siber zorbalıkta mağdurla ilgili olan incitici ve aşağılayıcı içerik kısa zamanda birçok kişiye ulaştırılabilmekte, bir mesaj saniyeler içerisinde sayısız kişiye göndermektedir (Hinduja ve Patchin, 2015, s.50; Strom ve Strom, 2006). Bu durumun siber zorbalığın denetim altına alınmasını ve siber zorbalıkla mücadele edilmesini güçleştirdiği ileri sürülebilir.

1.3.2. Siber Zorbalık Türleri

Arıca (2011) siber zorbalığı elektronik zorbalık ve iletişim (e-iletişim) zorbalığı olmak üzere iki başlık altında ele almaktadır. Elektronik zorbalık; başkalarının şifrelerini ele geçirmek, internet sitelerini çökertmek, spam veya virüs içeren e-postalar yollamak gibi daha çok olayın teknik yönüyle ilgili davranışları kapsamaktadır. Bu tür zorbalığın amacı sistemi ya da elektronik araçları etkisiz hale getirmektir. İletişim (e-iletişim) zorbalığı ise bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla bireylere devamlı olarak rahatsızlık verme, adlakap takma, uygunsuz söylentiler yayma, alay etme, hakaret etme ya da şahsın izni olmadan fotoğraf ve video kayıtlarını başkalarıyla paylaşma gibi davranışları içermektedir. Elektronik zorbalıkta birey zorba davranıştan dolayı bir şekilde etkilenirken, e-iletişim zorbalığında doğrudan etkilenmektedir.

Konu üzerinde yapılan farklı araştırmalar incelendiğinde ise sınıflandırmaların başlıca kullanılan araca (cep telefonu, internet) göre, bilgi iletişim teknolojilerinin daha özel yöntemlerinin kullanımına göre (metin mesajları, anlık mesajlaşma, elektronik posta, internet- sayfaları) ve davranış biçimine göre (tehdit, kavga, ifşa etme, dışlama) yapıldığı görülmektedir (Slonje, Smith ve Frisen, 2013).

Ortega, Elipe, Mora-Merchan, Calmaestra ve Vega (2009) geleneksel ve siber zorbalığın etkilerini incelemek amacıyla yaptıkları araştırmada zorbalık sırasında kullanılan araçları göz önünde bulundurmuş; siber zorbalık davranışlarını, cep telefonu kullanılarak ve internet aracılığıyla yapılanlar olmak üzere iki kategoride ele almıştır. Smith vd. (2008) de ortaokul öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada, siber zorbalık türlerini kullanılan araçlara göre sınıflandırmış, ancak Ortega vd. (2009)' nin aksine bu araçları daha

kapsamlı bir şekilde ele alarak siber zorbalık davranışlarını; metin mesajları, resim/fotoğraf veya videolar, e-posta, telefon aramaları, sohbet odaları, anlık mesajlaşma ve internet sayfaları aracılığıyla yapılanlar olmak üzere yedi başlık altında incelemiştir.

Arıcak vd. (2008) tarafından ortaokul ve lise öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada, siber mağdurların karşılaştıkları zorbalık türleri; sataşılma, iftiraya uğrama, aşağılanma, tehdit edilme ve rızası olmaksızın resimler gönderilme şeklinde sıralanmaktadır. Ayrıca ortaöğretim öğrencilerinin siber zorbalık durumları karşısında zorba veya mağdur olmalarına ilişkin görüşlerinin incelendiği bir araştırmada öğrencilerin; e-posta veya SMS yoluyla cinsel içerikli, hakaret ve tehdit içeren mesajlar alma, izni olmadan bilgisayarındaki bilgilerin alınması, chat (sohbet) odasında ve online (çevrimiçi) oyunlarda cinsel içerikli, hakaret ve tehdit içeren konuşmalara maruz kalma, bilinmeyen gizli numara ile rahatsız edilme, Messenger ve e-posta hesaplarının şifrelerinin alınarak kişisel mesajlarına ulaşılma, sanal ortamda tanışılan biri tarafından zarar görme, chat (sohbet) ve online oyunların oynandığı odalardan atılma gibi siber zorbalık davranışlarına maruz kaldığı ortaya konmaktadır (Şahin, Sarı, Özer ve Er, 2010). Başka bir araştırmada ise katılımcılar, siber zorbalık davranışlarını; birine rahatsız edici derecede dürtme veya göz kırpmaya işaret gönderme, kişisel konuşmaları kaydederek başka kişilere gönderme, hakkında asılsız haber yayma, bireylerin fotoğrafları üzerinde oynama ve başkalarıyla paylaşma, birinin hesabını ele geçirerek başkalarına aşağılayıcı ve garip mesajlar yollama, bir öğrenci hakkında aşağılayıcı yorumlar içeren internet sayfaları düzenleme, tehdit içeren e-postalar gönderme, e- posta yoluyla birini kandırma, chat (sohbet) odasında birini aşağılama ve cinsel içerikli mesajlar gönderme şeklinde sıralamaktadır. İnternet üzerinden maruz kalınan bu davranışların yanı sıra bazı katılımcılar geceleyin telefonla aranma ve tehdit edilme gibi siber zorbalık davranışlarına uğradıklarını belirtmektedir (Vandebosh ve Van Cleemput, 2008). Bu konu üzerine yapılan farklı araştırma sonuçları gözden geçirildiğinde, öğrencilerin siber zorbalık olarak tanımladıkları kimi davranışların bazı benzer noktalar taşıdığı ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda; maruz kalınan siber zorbalık davranışları, araştırmacılar tarafından davranış biçimine göre sınıflandırılarak bazı genel başlıklar altında ele alınmıştır (Bamford, 2004; Hinduja ve Patchin, 2015 s.52-67; Kowalski vd., 2008, s.46-51; Siegle, 2010; Willard, 2007, s.5-10).

1.3.2.1. Çevrimiçi Kavga (Flaming)

İki ya da daha fazla kişi arasında herhangi bir iletişim aracı vasıtasıyla ortaya çıkan kısa süreli, hararetli tartışmalardır. Bu tartışmalarda siber zorba karşısındakini tahrik etmek amacıyla hakaret ve bazen tehdit içeren mesajlar göndermenin yanı sıra konuşmalarında saldırganca bir tutum sergilemekte ve kaba bir üslup kullanmaktadır. Ayrıca mesajlara duygusal bir anlam yüklemek ve daha fazla öfke duyulmasını sağlamak amacıyla büyük harfler, çeşitli görsel semboller ve simgeler kullanılabilir. Bu tür zorbalık genellikle çevrimiçi tartışma gruplarında, forumlarda, herhangi bir haberin altında yer alan yorum bölümlerinde, sohbet odalarında veya internet üzerinde oynanan oyunlarda meydana gelmektedir (Bamford, 2004; Hinduja ve Patchin, 2015, s.54; Willard, 2007, s.5). Herkese açık ortamlarda meydana gelen çevrim içi kavgalarda birey veya gruplar tartışırken ya da birbirlerine hakaret ederken olaya şahitlik edenler (izleyiciler) ise ya olayın taraflarını desteklemekte ya da onları sakinleştirmeye çalışmaktadır (Willard, 2007; s.5).

1.3.2.2. Zarar Verme (Harassment)

Kişinin başkalarına devamlı olarak hakaret içeren mesajlar göndermesi olarak tanımlanmaktadır. Burada altı çizilmesi gereken nokta saldırı ve hakaret barındıran mesajın kurbanı defalarca gönderilmesidir. Bu tür mesajlar daha çok anlık mesajlaşma, e-posta ve metin mesajları gibi kişisel iletişim yöntemleri kullanılarak siber kurbanı gönderilmektedir. Ancak bu zorbalık türü kimi zaman forumlarda, sohbet odalarında ve tartışma grupları gibi herkese açık iletişim ortamlarında da meydana gelmektedir. Çevrim içi kavgadan farklı olarak zarar verme (harassment) daha uzun süreli olmaktadır. Ayrıca zarar verme (harassment) genellikle tek taraflıdır. Başka bir anlatımla siber zorba; hakaret içeren, aşağılayıcı ve kaba bir üslupla yazılmış mesajları göndermeye devam ederken, siber kurban iletişimi durdurmaya çalışarak bu mesajların gelmesini engellemeyi amaçlamaktadır (Kowalski vd., 2008, s.47; Mieczynski, 2008; Willard, 2007, s.7).

1.3.2.3. İftira (Denigration)

Birinin hakkında zarar verici, onur kırıcı, aşağılayıcı, acımasız ve doğru olmayan bilgileri bir internet sayfasında yayımlamak veya e-posta ya da metin mesajlarını

kullanarak başkalarıyla paylaşmak olarak ifade edilmektedir (Kowalski vd., 2008, s. 48; Willard, 2007, s.7). Ayrıca, Hines (2011) siber zorbanın, birey hakkında uydurulmuş hikâyeleri sosyal paylaşım sitelerinde, kişisel internet sayfalarında ve bloglarında paylaşabildiklerini belirtmektedir. Zorbalık davranışını yapan kişi, bireyin arkadaşlık ilişkilerini bozmayı ve saygınlığına zarar vermeyi hedeflemektedir (Willard, 2007, s.7). Hinduja ve Patchin (2015, s.53) bu tür aslı olmayan bilgilerin e-posta, metin mesajı gibi iletişim araçları yardımıyla çok hızlı bir şekilde yayılabildiğini ve kurban ile ilgili dedikoduların birkaç dakika için öğrenilebildiğini ifade etmektedir. Ayrıca bu tip dedikoduların genellikle farklı isimler kullanılarak açılmış olan hesaplardan paylaşılması, bilginin kaynağını tespit etmeyi güçleştirmektedir. Bu da siber zorbalığın bu türünün, öğrenciler tarafından öğretmen ve idarecilere karşı kullanılmasına neden olabilmektedir (Willard, 2007, s.8). Siber kurbanın aslı olmayan bilgilerin paylaşıldığı siteye ya da sayfaya erişimine izin verilmemesi ise bu tür iftiraların silinememesine neden olmaktadır (Hines, 2011).

1.3.2.4. Başka Bir Kimliğe Bürünme (Impersonation)

Siber zorbanın, mağdurun kimliğini kullanarak başkalarına olumsuz, uygunsuz ve zararlı mesajlar göndermesi biçiminde ifade edilmektedir. Siber zorbalığın bu biçimi mağdurun kişisel internet sayfası, profilleri ve blogları kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Siber zorba, mağdurun insanlar arasındaki saygınlığına zarar vermeyi, arkadaşlık ilişkilerini bozmayı ve onu sıkıntıya sokmayı amaçlamaktadır. İnternetin doğası siber zorbanın başka bir kimliğe bürünmesini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca bu tür zorbalıkta bilginin kimin tarafından gönderildiğini ya da doğru olup olmadığını tespit etmek olanaksız olabilmektedir (Hinduja ve Patchin, 2015, s. 60; Hines, 2011; Kowalski vd., 2008, s.48; Mieczynski, 2008; Nocentini vd., 2010; Willard, 2007, s.8).

1.3.2.5. Başkasının Bilgilerini İnternet Ortamında İzinsiz Kullanma (Outing and Trickery)

Birinin diğerlerinin görmesini istemediği kişisel, hassas veya utanç verici bilgilerinin, resim veya videolarının e- posta, metin mesajı, sohbet odaları, internet sayfaları veya bloglar aracılığıyla başkalarıyla paylaşılması olarak ifade edilmektedir. Ayrıca birinin telefonundaki mesajları gizlice okumak ya da izni olmadan video veya fotoğrafını çekmek de bu tür zorbalığın bir parçası olarak düşünülmektedir. Willard (2007, s.9) bu

tür zorbalığın bazen birini tehdit etmek amacıyla bazen de bitmiş bir ilişkinin ardından karşı taraftan intikam almak için kullanılabileceğini ifade etmektedir. Ayrıca siber zorbanın, kimseyle paylaşmayacağını söyleyerek mağdurun özel bilgilerini arkadaş sıfatı altında öğrenip başkalarına göndermesi ya da internet ortamında yayımlaması da siber zorbalığın bu türü kapsamında değerlendirilmektedir (Bamford, 2004; Hinduja ve Patchin, 2015, s.55; Hines, 2011; Kowalski vd.,2008, s.49; Mieczynski, 2008; Willard, 2007, s.9).

1.3.2.6. Dışlama (Exclusion/Ostracism)

İnternet ortamında birini gruba almama veya gruptan çıkartma şeklinde tanımlanmaktadır (Willard, 2007, s.9; Nocentini vd., 2010). Başka bir anlatımla dışlama; birini arkadaş listesinden, sohbet odalarından, internet gruplarından, oyun sayfalarından, anlık mesajlaşma gruplarından veya bloglardan çıkartmak anlamına gelmektedir. Dışlama birey üzerinde ciddi derecede olumsuz etkilere sahiptir. Yapılan araştırmalar bu tür siber zorbalığa maruz kalma oranının arttıkça insanların kendilerini kötü hissettiklerini, kontrollerinin azaldığını ve benlik saygılarının düştüğünü ortaya koymaktadır (Williams, Cheung ve Choi, 2000).

1.3.2.7. Siber Taciz (Cyberstalking)

Willard (2007, s.10) siber tacizi “ Aşırı derecede aşağılayıcı ve göz korkutucu tehditler içeren ve şantaj barındıran zararlı mesajları birine devamlı olarak gönderme.” şeklinde tanımlamaktadır. Bu tür zorbalığı yapan kişiler aynı zamanda mağdur hakkında asılsız bilgiler çıkarabilmekte ve arkadaşlık ilişkileri ile saygınlıklarına zarar verebilmektedirler. Bir başka siber zorbalık türü olan zarar verme (harassment) ile aralarında kesin bir ayırım yapmanın güçlüğüne rağmen Willard (2007, s.10) bireyin hayati tehlikesinin olması veya güvenliğinin tehlikeye girmesinin siber tacizi, zarar vermeden (harassment) ayıran bir ölçüt olduğunu ifade etmektedir. Kowalski, vd. (2008, s.50) de siber tacizde zorbanın daha fazla tehditte bulunduğunu belirtmektedir.

1.3.2.8. Müstehcen veya Pornografik Görüntüler Gönderme (Sexting)

Birine cep telefonu ya da internet üzerinden, çıplak resimler veya müstehcen görüntüler gönderme şeklinde ifade edilmektedir (Siegle, 2010). Siegle (2010) 14-17 yaş arasındaki gençlerin yaklaşık dörtte birinin siber zorbalığın bu türüne zorba ya da kurban olarak

dahil olduğunu, kızların erkeklere oranla daha fazla müstehcen içerikli görüntülerini başka biriyle paylaştığını bildirmektedir.

1.3.2.9. Birine Vurup Kaçma (Happy Slapping)

Metrolarda başlayan ve İngiltere’de yaygınlaşan birine vurup kaçmanın (happy slapping) siber zorbalığın yeni bir şekli olduğu ifade edilmektedir. Siber zorbalığın bu formunda zorba; mağdura beklemediği bir anda vurup kaçarken başka biri de o sırada bu olayı kayıt altına almakta, daha sonra çekilen resim ya da videolar internet ortamına yüklenerek milyonlarca kişinin mağdurun görüntülerini görmesine olanak verilmektedir. Bu tür zorbalığın bazen intiharla bazen de vurmanın şiddetinden kaynaklanan ölümlerle sonuçlandığı bilinmektedir (Kowalski vd., 2008, s.50, 51).

1.3.3. Siber Zorbalık Araçları

Siber zorbalıkla ilgili yapılan tanımlarda üzerinde durulan noktalardan biri de siber zorbalığın cep telefonu, internet, bilgisayar gibi çeşitli dijital araçların kullanılarak elektronik ortamda gerçekleştirilmesidir. Siber zorbalığın bu yönü onu geleneksel zorbalıktan ayırmakta ve zorbalık yapan kişinin mağdura her an, her yerde ulaşabilmesine imkan vermektedir. Bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, siber zorbalığın kolaylıkla gerçekleştirilmesine olanak sağlamaktadır. Literatürde konu ile ilgili araştırmalar incelendiğinde siber zorbaların kullandıkları araçların çeşitli başlıklar altında ele alındığı görülmektedir (Bhat, 2008; Hinduja ve Patchin, 2008; Kowalski vd., 2008, s.51-57; Price ve Dalgleish, 2010; Rogers, 2010, s. 14-16; Shariff ve Gouin, 2005; Smith vd., 2008; Willard, 2007, s.20-26; Ybarra, Mitchell, Wolak ve Finkelhol, 2006).

1.3.3.1. Anlık Mesajlaşma

Messenger, WhatsApp, MSN gibi internet üzerinden kullanabilen uygulamalar aracılığıyla bireyin arkadaş listesindeki kişilerle eş zamanlı olarak yazışması anlık mesajlaşma (Instant messaging) olarak ifade edilmektedir (Bhat, 2008; Kowalski vd., 2008, s.52). Anlık mesajlaşma yoluyla siber zorba karşısındakine tehdit ve kızgınlık içeren mesajlar gönderebilmektedir. Buna ek olarak zorba, siber mağdurun kimliğini kullanarak onun adına hesap açmakta ve mağdurun listesinde yer alan kişilerle uygunsuz mesajlar ya da mağdurun rencide edici resim veya videolarını paylaşmaktadır (Kowalski vd., 2008, s.52).

1.3.3.2. Cep Telefonu

Kullanımı gün geçtikçe artan bilişim ve iletişim teknolojileri, bireyler arasında cep telefonu kullanımını yaygınlaştırmaktadır. Ancak bu durum siber zorbalığın cep telefonu yardımıyla gerçekleştirilmesine de olanak sağlamıştır. Siber zorbalılar, cep telefonuyla mağdurun rızası olmadan çektikleri resim ya da videoları mağduru üzme veya aşağılamak amacıyla başkalarıyla paylaşabilmektedir. Ayrıca cep telefonundan mağdura tehdit edici mesajlar ya da e-postalar gönderebilmekte (Bhat, 2008) veya mağduru defalarca sessiz bir şekilde arayabilmektedir. Bu davranışların yanı sıra zorba, izinsizce aldığı mağdurun telefonunu başkalarına zarar vermek için kullanmaktadır (Rogers, 2010, s. 15).

1.3.3.3. E-posta

Elektronik posta, kişi ya da kişilere gönderilen iletileri içermektedir. Anlık mesajlaşmada olduğu gibi eş zamanlı bir konuşma biçiminde gerçekleşmemektedir (Willard, 2007, s.21). Zorbalılar, gerçek kimliklerini gizleyerek kolaylıkla sahte birçok hesap oluşturabildikleri için yakalanma korkusu duymadan mağdura tehdit edici ve zarar verici iletiler gönderebilmektedir (Rogers, 2010, s. 15). Bu iletiler görsel, işitsel veya sözel içerikte olabilmektedir (Bhat, 2008). Kowalski vd. (2008, s. 52)' ne göre siber zorbalılar, zarar vermek ya da aşağılamak istedikleri mağdur hakkındaki resim ya da bilgiyi tek bir tuşla tek seferde birçok kişiye gönderebilmeleri ve e-postayı gönderen kişinin kimliğinin tespit edilmesinin güç olması nedeniyle e-postayı bir siber zorbalık aracı olarak sıklıkla kullanmaktadır.

1.3.3.4. Metin mesajları

Bireyin cep telefonu ya da kişisel dijital yardımcı (PDA) kullanarak bir başkasına kısa iletiler göndermesi şeklinde ifade edilmektedir (Willard, 2007, s.23). Ayrıca kısa mesaj servisi (SMS) olarak da tanımlanmaktadır (Kowalski vd., 2008, s.52). Siber zorba, mağdura tehdit edici ve saldırgan iletileri defalarca gönderebilmektedir (Rogers, 2010, s.14). Mağdura gönderilen mesajlar sadece yazılı olmamakta; kimi zaman zorba, metin mesajları yoluyla görüntü de gönderebilmektedir (Willard, 2007, s.23). Metin mesajlarının bir internet sayfasından gönderilebilmesi (Willard, 2007, s.23) ve

“kullandıkça öde” tarifesindeki telefonların kullanımı (Rogers, 2010, s.14) siber zorbanın kimliğini saklamasını kolaylaştırmaktadır.

1.3.3.5. Sosyal Paylaşım Siteleri

Sosyal paylaşım siteleri, bireylerin bir hesap açarak, kendileriyle ilgili bir profil oluşturdukları ve farklı kişilerle bağlantı kurarak iletişim kurdukları uygulamalar olarak tanımlanmaktadır. Sosyal paylaşım siteleri; bireylere biyografik bilgilerini, kişisel anekdotlarını, ilişkilerini, ilgilerini, fikirlerini, beğendiği veya beğenmediği şeyleri ve bir konu hakkında resim ya da video paylaşma olanağı sunmaktadır (Hinduja ve Patchin, 2015, s.27). Bu açıdan değerlendirildiğinde “sosyal medya bireylere; arkadaşlarından fiziksel olarak ayrı olsalar da onlara duygusal olarak yakın ve bağlı olma; ayrıca her zaman bu topluluğun bir parçası olma imkanı sağlamaktadır” (Hinduja ve Patchin, 2015, s.27). Bu sebeple MySpace, Facebook, Twitter, Instagram, Snapchat, Vine gibi sosyal paylaşım sitelerinin kullanımı gençler arasında gün geçtikçe yaygınlaşmaktadır. Bu uygulamalar siber zorbanın, kimliğini gizleyerek çok sayıda hesap oluşturmasına ve mağdura farklı biriymiş gibi yaklaşmasına fırsat vermekte (Rogers, 2010, s.16), ayrıca zorba mağdurun hesaplarını ele geçirerek başkalarına zararlı ve küçük düşürücü şeyler göndermektedir (Bhat, 2008).

1.3.3.6. Sohbet Odaları

Sohbet odaları herkese açık olan, ancak istenildiği anda sohbetin belirli kişilerle sınırlanabildiği, insanların belirli bir konu hakkında fikirlerini paylaştığı, eş zamanlı konuşmaların gerçekleştiği platformlardır. Sohbet odalarında iletişim genellikle klavye ile yazılan iletilerle sağlanır ancak gerekli alt yapı var ise sesli veya görüntülü konuşmalar yapma imkanı da bulunmaktadır (Kowalski vd., 2008, s.55; Willard, 2007, s.22; Yaman vd., 2011, s. 184). Ancak anlık mesajlaşma da olduğu gibi bireyler sohbet odalarında da siber zorbalık davranışlarına maruz kalabilmektedir. Herkesin istediği zaman sohbete katılabildiği ve yorumlarını paylaşabildiği bu platformda kimi zaman sohbet odasındaki bir kişi diğer üyelerin iftirasına uğrayabilmekte ya da sohbet odasından atılmakta veya bir grupla diğeri arasında anlık ve hararetli bir kavga yaşanabilmektedir. Ayrıca birçok siber zorbalık aracında olduğu gibi sohbet odalarında da zorba gerçek kimliğini gizleyerek; yaş, cinsiyet, meslek gibi konularda yanlış bilgiler içeren hesaplar oluşturup mağdura kendisini farklı biriymiş gibi tanıtılabilmektedir.

Kendisini farklı biri olarak tanıtmak zorba üzerinde rahatlatıcı bir etki yapsa da siber mağdur zorbanın gerçek kimliğini saklayarak kendisini aldattığını öğrendiğinde öfkelenmektedir (Kowalski vd., 2008, s.55).

1.3.3.7. Bloglar

İngilizce “web” ve “log” kelimelerinin birleşmesinden meydana gelen blog kelimesi, herhangi bir teknik bilgiye ihtiyaç duyulmaksızın, kişilerin istedikleri şeyleri istedikleri biçimde yazmasıyla oluşan, günlüğü andıran web siteleridir (Vikipedi, 2016). Willard (2007, s.23) bloğu, web siteleri ve tartışma platformlarının birleşimi olan web günlükleri olarak tanımlamaktadır. Bu günlüklerde blog sahibi düzenli olarak çeşitli konular hakkında yorumlar yapmakta ve diğerlerinin yaptığı yorumlarla ilgili geribildirim vermesini istemektedir. Ancak siber zorbalar blogları; başkalarının özeline girmek ve itibarına zarar vermek, onları utandırmak veya onlarla alay etmek için kullanabilmektedirler. Bunlara ek olarak siber zorbalar, bu bloglar aracılığıyla sınıf arkadaşlarının fiziksel özellikleri, zekaları, kişisel bakımı ve cinsel tercihleri ile ilgili yorumlarda bulunmaktadır (Bhat, 2008; Kowalski vd., 2008, s. 56).

1.3.3.8. Web Siteleri

Günümüzde insanların büyük bir kısmı; işlerini ilerletmek, ürün satmak, ya da aile veya arkadaşlarının yararı için kişisel bilgilerini paylaşmak gibi amaçlarla kendi web sitelerini oluşturmaktadır (Kowalski vd., 2008, s.56). Ancak bu amaçlara hizmet eden web siteleri, bir siber zorbalık aracı olarak da kullanılabilir. Zorbalık davranışını gerçekleştiren kişi ya da kişiler, sadece mağdurla ilgili küçük düşürücü bilgileri veya görüntüleri paylaşmak amacıyla web sitesi oluşturabilmektedir (Willard, 2007, s.20). Mesela; sınıf arkadaşının çektiği olduğu sıradan bir görüntü üzerinde çeşitli değişiklikler yaparak mağdurun resmini cinsel açıdan tahrik edici bir biçime sokabilmekte ve bu resmin altına isim, adres ve telefon numarası gibi iletişim bilgilerini koyarak web sitelerinde yayımlayabilmektedirler. Web siteleri kullanılarak yapılan zorbalıklardan biri de “sınıftaki en çirkin kızı” ya da “okuldaki en şişman çocuğu” seçmek gibi mağduru küçük düşürecek ve rencide edecek konular üzerinde sınıfın ya da okulun diğer üyelerini internet üzerinde oylama yapmaya davet etmektir (Kowalski vd., 2008, s. 56-57). Bunlara ek olarak, web sitesinin kurucusu tarafından siteye girenlerin

düşüncelerini ifade etmesi için oluşturduğu ziyaretçi defterlerine zorbalar tarafından zararlı materyaller gönderilmektedir (Willard, 2007, s.20).

1.3.3.9. Çevrimiçi Oyunlar

İnternet üzerinde gençlerin oynayabileceği birçok oyun bulunmaktadır. Bu oyunların bir kısmı, tek bir oyuncuyla bilgisayara karşı oynanmaktadır. Bazı oyunlar ise birden fazla oyuncunun katılımını gerektirmekte, bu oyuncular bazen birbirlerine karşı bazen de işbirliği yaparak bilgisayara karşı oyun oynamaktadırlar. Bu tür oyunların oynandığı ortamlarda bireylere oyun oynarken birbirleriyle iletişim kurma olanağı da sunmaktadır. Ancak bireylerin çevrimiçi oyunlarda gerçek kimliklerini gizleyebilmeleri iletişim sürecinde daha tehditkâr, saldırgan, onur kırıcı ve kaba bir üslup kullanmalarına yol açmaktadır. Oyun sırasında bireyin farklı bir kimliğe bürünmesi ve sanal ortamda oyun oynadığı kişileri gerçek birer kişi olarak görmemesi, onun daha saldırgan tutumlar sergilemesine neden olmaktadır (Kowalski vd., 2008, s. 57; Willard, 2007, s.24).

1.3.3.10. Forumlar

İnsanların bir konuyla ilgili birbirleriyle düşüncelerini paylaştıkları ve birbirlerinin problemlerine çözüm sundukları platformlardır. Forum kurallarını kabul ederek foruma üye olan bir kişi takma ad ve bir şifre kullanarak forumda başkalarıyla iletişim kurabilmekte ve fikirlerini beyan edebilmektedir. Bu ortamlarda zaman içerisinde arkadaşlıklar ve dostluklar kurulabilmekte ancak kimi zaman da bireyler siber zorbalığa maruz kalabilmektedir. Siber zorba, takma isim kullanarak girdiği forumda diğerlerinin düşünceleriyle dalga geçebilmekte, onları küçük düşürebilmekte ve tehdit edebilmektedir. Bunlara ek olarak mağdura zararlı iletiler gönderilebilmekte ya da kişiye onurunu kırarak ve saygınlığını azaltacak iftiralar atılabilmektedir (Yaman vd., 2011, s.187).

1.3.4. Siber Zorbalığın Yaygınlığı

Günümüzde dünya nüfusunun yaklaşık yarısı (%43) çeşitli amaçlarla interneti kullanmaktadır (Internet World Stats, 2014). İki milyardan fazla internet kullanıcısı ise interneti kullanarak başkalarıyla sosyal etkileşimde bulunmaktadır (WDS, 2015). Bu etkileşim, özellikle gençlerin de üye olduğu ünlü web siteleri üzerinden sağlanmaktadır. Bu amaçla, bugün Kuzey Amerika'daki gençlerin büyük bir kısmı My Space.com,

Xanga.com ve Facebook. com gibi web sitelerini yoğun bir şekilde kullanmaktadır (Arıca, 2011). Türkiye’de ise nüfusun yarısının sosyal paylaşım sitelerini aktif olarak kullandığı (WDS, 2015); internet kullanıcılarının dörtte üçünün (%78) interneti sosyal gruplara (Facebook, Twitter) katılma amacıyla kullandığı görülmektedir (TÜİK, 2014). İnternet kullanımının bu kadar yaygınlaşması ve internetin iletişim ve etkileşim sürecinin önemli bir parçası haline gelmesi kullanıcıların her an bir siber saldırıyla karşılaşma riskini de beraberinde getirmektedir. Birçok ülkede konu ile ilgili yapılan araştırmalarda elde edilen bulgular bu riskin göz ardı edilemeyecek boyutlara ulaşabildiğini göstermektedir.

Amerika Birleşik Devletlerinde Ybarra ve Mitchell’in (2004) 10-17 yaşları arasında düzenli internet kullanan çocuk ve gençlerin üzerinde yaptığı araştırmada katılımcıların yaklaşık beşte birinin siber zorbalığa bir şekilde karıştıkları; %4’ünün siber mağdur, % 12’sinin siber zorba, % 3’ünün ise zorba/ mağdur oldukları ortaya konmuştur. Ortaokul öğrencileri arasında siber zorbalığın yaygınlığını tespit etmek amacıyla 6. 7. ve 8. sınıfta eğitim gören toplam 3767 öğrenci esas alınarak yapılan diğer bir araştırmada ise öğrencilerin %11’inin son birkaç ay içerisinde en az bir kez siber zorbalığa maruz kaldığı; %4’ünün zorbalık yaptığı; %7’sinin ise aynı anda zorba ve mağdur olduğu bulgulanmıştır (Kowalski ve Limber, 2007).

İnternet üzerinden yürütülen bir araştırmada 18 yaş ve altı 384 gencin siber zorbalığın yaygınlığını ve niteliğini tespit etmek amacıyla hazırlanan ankete verdiği cevaplara göre; katılımcıların onda birinin (%11) siber zorbalık yaptığı; dörtte birinden fazlasının (%30) önemsenmeme, tehdit edilme, dalga geçilme ya da hakkında asılsız haberler uydurulma gibi siber zorbalık eylemlerine uğradığı ve hemen hemen yarısının (%47) siber zorbalık olaylarına tanık olduğu ortaya konmuştur (Patchin ve Hinduja, 2006). Hinduja ve Patchin tarafından 2007 ve 2014 yılları arasında yapılan ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeylerini konu edinen araştırma sonuçlarının ortalamaları göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların dörtte birinin hayatlarının bir noktasında siber zorbalığa uğradığı; yaklaşık beşte birinin ise siber zorbalıkta bulunduğu görülmektedir (Hinduja ve Patchin, 2015, s.74, 75).

Kanada’da Mishna vd. (2010) tarafından ortaokul ve liselerin çeşitli kademelerinde öğrenim görmekte olan 2186 öğrenci üzerinde yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre

öğrencilerin yaklaşık yarısı siber mağduriyet yaşamışken; üçte biri ise internet ortamında siber zorbalıkta bulunmuştur. Aynı ülkede ortaokulda öğrenim görmekte olan 264 öğrencinin siber zorbalık/mağduriyet durumlarını inceleyen bir başka araştırmada ise dört öğrenciden birinin siber zorbalığa uğradığı, katılımcıların yaklaşık beşte birinin (%17) elektronik araçları kullanarak siber zorbalıkta bulunduğu, yarısından fazlasının ise siber zorbalığa uğrayan birini tanıdığı ortaya çıkmıştır (Li, 2006).

Zhou vd. (2013)' nin Çin'de ortaöğretim kurumlarında öğrenim görmekte olan 1438 öğrenci üzerinde siber zorbalığın yaygınlığını ve risk faktörlerini saptamak amacıyla yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre öğrencilerin üçte biri (%35) internet üzerinde siber zorbalıkta bulunmuş ve yarısından fazlası son beş ay içerisinde siber zorbalığa maruz kalmıştır. Buna ek olarak katılımcıların dörtte biri hem siber zorbalık yapmış hem de zorbalığa maruz kalmıştır. Öğrencilerin yaklaşık beşte ikisi (%37) sınıflarından birinin siber zorbalık yaptığını söylerken; onda dördü (% 40) de sınıf arkadaşlarından birinin siber zorbalığa uğradığını belirtmektedir. Bu araştırmanın sonuçlarına dayanarak Zhou vd. (2013) siber zorbalığın Çin'de lise öğrencilerinin arasında yaşanan yaygın bir sorun olduğunu ifade etmektedir.

Huang ve Chou (2010) tarafından Tayvan'da ortaokula devam etmekte olan öğrenciler üzerinde yapılan araştırma sonuçlarına göre katılımcıların yarısından çoğu siber zorbalık olayına tanıklık etmiş, üçte biri (%35) siber zorbalığa uğramış ve beşte biri ise internet üzerinde zorbalık eylemleri sergilemiştir.

Belçika'da yapılan bir araştırmada ise katılımcıların büyük çoğunluğunun siber zorbalığı "büyük bir problem" olarak nitelendirdiği ifade edilmektedir. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların onda biri (%11) siber mağdur; beşte biri (%18) siber zorba; dörtte birinden fazlası ise (%28) izleyicidir (Vandebosh ve Van Cleemput, 2009).

Williams ve Guerra (2007) tarafından Kolorado'da 5. 8. ve 11. sınıflarda eğitim görmekte olan 5632 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada siber zorbalık olaylarının %9 oranında olduğu tespit edilmiştir. Sınıflara göre dağılım incelendiğinde 5. sınıflarda zorbalık olaylarının %5 olduğu, 8. sınıflarda bu oranın %13'e kadar yükseldiği, 11. sınıflarda ise %10'a düştüğü görülmektedir. Bu araştırma sonucuna paralel olarak, Kowalski ve Limber (2007) ortaokul öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada 7. ve 8. sınıf

öğrencilerinin siber zorbalık olaylarına 6. sınıf öğrencilerinden iki kat daha fazla katıldığını bulgulamıştır. Tokunaga (2010) da siber zorbalığa en fazla maruz kalan öğrencilerin 7. ve 8. sınıfta öğrenim görmekte olan öğrenciler olduğunu ifade etmektedir.

Kraft (2006); İngiltere, Amerika, Kanada ve Avusturya'da siber zorbalığın yaygınlığını ve etkilerini incelemek amacıyla uygulanan araştırmaların bulgularını özetleyen çalışmasında araştırmalarda siber zorbalık yaşayanların ortalamasının %10 ile %42 arasında değiştiğini ortaya koymaktadır.

Türkiye'de ise siber zorbalığın yaygınlığını, nedenlerini, sonuçlarını ve farklı değişkenlerle ilişkilerini açıklamak amacıyla 2007'den itibaren yapılmaya başlanan araştırmaların sayısının gün geçtikçe arttığı görülmektedir.

Lise öğrencileri arasında siber zorbalığın yaygınlığını ve internet kullanım sıklığının siber zorbalığın bir belirleyici olup olmadığını incelemek amacıyla yaşları 14-19 yaş arasında değişen 227 öğrencinin katılımıyla yapılan araştırmada öğrencilerin dörtte birinden fazlasının (%30) siber zorbalığa maruz kaldığı ortaya konmuştur (Erdur- Baker ve Kavşut, 2007).

Arıcak vd. (2008) tarafından ergenler arasında siber zorbalık olaylarının yaygınlığını tespit etmek amacıyla yapılan araştırmada, araştırmaya katılan 269 ortaokul öğrencisinin üçte birinin (%35.7) başkalarına siber zorbalık yaptığı; dörtte birine yakınının (%23.8) hem zorba hem de mağdur olduğu; onda birinden azının (% 5.9) ise sadece kurban olduğu bulunmuştur.

Burnukara (2009) tarafından geleneksel zorbalık ile sanal zorbalık arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan araştırmada ortaokul ve liseye devam etmekte olan 608 öğrencinin onda birinin (%10) çeşitli ortamlarda siber zorbalığa maruz kaldığı, çok azının ise (%5.8) siber zorbalık yaptığı bulunmuştur. Aynı konu üzerinde yapılan başka bir araştırmada ise yaşları 14-19 yaş arasında değişen 276 öğrencinin onda birinin (%12.6) siber zorba; beşte birinin (%19.5) siber kurban; beşte birinin ise (% 21.1) hem zorba hem kurban olduğu ortaya konmuştur (Erdur- Baker, 2010).

Bireyin psikolojik ihtiyaçları ile siber zorbalık yaşantıları arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla yapılan bir araştırmada ise araştırmaya katılan üniversite

öğrencilerinin beşte birinin (%22.5) siber zorbalık yaptığı, yarısından fazlasının (%55.3) ise siber zorbalığa uğradığı bulunmuştur (Dilmaç, 2009).

Yılmaz (2011) öğrencilerin siber zorbalık yaşantılarını incelemek amacıyla yaptığı araştırmada, 7. sınıfta öğrenim görmekte olan 756 öğrencinin yaklaşık beşte birinin (%16.9) siber zorbalığa uğradığını, çok azının (%6.4) ise siber zorbalık yaptığını bulmuştur.

Özdemir ve Akar (2011) tarafından lise öğrencilerinin siber zorbalığa dair görüşlerini bazı değişkenlere göre incelemek amacıyla yapılan araştırmada, araştırmaya katılan 336 öğrencinin yaklaşık yedide birinin (%14) son bir ay içerisinde siber zorbalığa uğradığı, onda birinin (%10) ise siber zorbalık yaptığı bulunmuştur.

Ayaş ve Horzum (2012) siber zorbalık ve siber mağduriyetin ortaokul öğrencileri arasındaki yaygınlığını saptamak için yaptığı araştırmada, araştırmaya katılan 413 öğrencinin yaklaşık beşte birinin (%18.6) siber zorbalığa maruz kaldığı; onda birinin ise (% 11.6) siber zorbalık yaptığı ortaya çıkmıştır.

Ergenlerde siber zorbalık ve mağduriyet yaşantıları ile öğretmen ve yöneticilerin bu davranışlara ilişkin farkındalık düzeyini incelemek amacıyla Serin (2012) tarafından yapılan araştırmada, ortaokulda öğrenim görmekte olan 4291 öğrencinin onda birinin (% 11.7) siber zorbalık yaşadığı; yaklaşık onda birinin (%9.4) ise siber zorbalık yaptığı ortaya konmuştur.

Baştürk- Akça, Sayımer ve Ergül (2015) tarafından ergenlerin sosyal medya kullanımlarını ve siber zorbalık yaşantılarını incelemek için yapılan araştırmada, 7. ve 8. sınıfta öğrenim görmekte olan 200 öğrencinin onda birinin (%9.5) siber zorbalığa uğradığı, çok azının ise sadece siber zorba (%7) ve siber mağdur/zorba (%7.5) olduğu ortaya çıkmıştır.

Çeşitli ülkelerde ve Türkiye’de siber zorbalık olgusu üzerine yapılan araştırmaların bulguları incelendiğinde; siber zorbalığın ve mağduriyetin eğitim kurumlarının çeşitli kademelerinde göz ardı edilemeyecek boyutlarda yaşandığı ve önemli bir problem olduğu ileri sürülebilir. Bu durum, aileler, öğretmenler, okul yöneticileri ve diğer

merciler tarafından problemi çözmek amacıyla çeşitli önlemler alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

2.BÖLÜM:YÖNTEM

Bu araştırma ortaokul öğrencilerinin okul yaşamı (akran) zorbalığı ve siber (sanal) zorbalık ilişkilerini bazı demografik özellikler bağlamında nasıl bir nitelik kazandığını saptamak amacıyla, bir okulda ilişkisel tarama modeli kullanılarak yapılmıştır.

2.1. Araştırma Modeli

Geçmişte ya da halen var olan bir durumu olduğu şekliyle betimleyen araştırma yaklaşımları, tarama modeli olarak adlandırılır. (Karasar, 2005). Bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin okul yaşamı (akran) zorbalığı ve siber (sanal) zorbalık ilişkilerini belirlemek amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modelleri, iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve bu değişimin derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2005).

2.2. Çalışma Grubu

Bu araştırma kapsam itibari ile Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı resmi ve özel bir ortaokul kurumunda yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini İstanbul ilinde yaşayan ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. İstanbul ilinde, İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü 2014-2019 Stratejik Planı’na göre 844077 ortaokul öğrencisi bulunmaktadır. %05’lik kabul edilebilir hata oranına göre, ulaşım kolaylığı dikkate alınarak rastgele örneklem yoluyla seçilen iki okulda örnekleme dahil edilen 354 ortaokul öğrencisinden toplanarak elde edilen veriler değerlendirme yapmak için yeterli bulunmaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında kullanılan veri toplama araçları öğrencilerin katılımını kolaylaştırma ve zaman kazanma amacıyla kağıt üzerinde çoğaltılmıştır. Seçilen ortaokulun yöneticileri ile görüşülmüş, araştırmanın içeriği ile ilgili bilgi verilerek, anketin uygulanması için iş birlikteliği talep edilmiştir. Uygulamaların gerçekleştirilebilmesi için okul idaresinden sözlü izin alınmış ve ardından dersinde uygulama yapılacak öğretmenlerle uygun bir zaman belirlenmiştir. Belirlenen ders saatlerinde öğrencilerden soruları dürüstçe yanıtlamaları talep edilmiştir. Cevapların

toplucu değerlendirileceği, okul ya da velilerle paylaşılmayacağı ve öğrencilerden kimlik bilgilerinin istenmediği vurgulanmış ve uygulama formlarının nasıl doldurulacağı detaylıca açıklanmıştır. Uygulamanın tamamında rehberlik yapılmıştır. Dağıtılan 376 anket formundan 354 tanesi değerlendirmeye alınmış 22 tanesi ise görülen aksaklıklardan dolayı değerlendirme dışında bırakılmıştır.

2.4. Veri Toplama Araçları

Veriler, Demografik Veri Ölçeği Soru Formu, Okul Yaşamı Zorbalığı Belirleme Ölçeği-Ergen Formu (Pişkin ve Ayas, 2007) ve Siber Mağdur-Zorba Ölçeği (Çetin, Yaman ve Peker, 2011) kullanılarak toplanmıştır.

2.4.1. Demografik Veri Ölçeği Soru Formu

Demografik veri ölçeği soru formu, araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf, cinsiyet, ana-babanın eğitim durumu, meslekleri ve birlikte yaşama durumunu, aile gelir düzeyini belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

2.4.2. Siber Mağdur-Zorba Ölçeği

Öğrencilerin siber mağduriyet ve zorbalık seviyesini saptamak için, daha önceden güvenilirliği ve geçerliliği test edilmiş olan siber mağdur-zorba ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek Çetin, Yaman ve Peker (2011) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, biri siber mağduriyet diğeri ise siber zorbalık olmak üzere iki paralel form ve 22 sorudan oluşmaktadır. Katılımcıların siber mağdur olma düzeylerini “Bana yapıldı”, siber zorba olma düzeylerini ise “Ben yaptım” kısmında yer alan (1) asla, (2) nadiren, (3) bazen, (4) sık sık ve (5) daima olmak üzere 5’li likert tipi bir derecelendirme kullanılmıştır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 22, en yüksek puan ise 110’dur. Ölçeğin siber mağduriyet formundan yüksek puan alınması siber zorbalığa maruz kalma düzeyini belirlerken, siber zorbalık formundan yüksek puan alınması ise siber zorbalık içeren davranışları yapma düzeyini belirlemektedir. Ölçeğin siber mağduriyet ve zorbalık formu siber sahtecilik, siber dilsel zorbalık ve kimliğini gizleme olmak üzere 3 alt boyuttan oluşmaktadır.

Ölçeğin uyum geçerliliği çalışması için yapılan Buss ve Perry'nin (1992) geliştirdiği ve Can (2002) tarafından Türkçeye uyarlanan Saldırganlık Ölçeği ile arasındaki korelasyona bakılmıştır. Korelasyon katsayısı siber mağduriyet formu için .27 siber zorbalık formu için ise .36 bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlılık kat sayısı hem siber mağdur hem siber zorba formu için .89 olarak belirlenmiştir. İç tutarlılık, siber mağdur ve siber zorba formunda sırasıyla; sahtecilik alt boyutu için .86 ve .83, siber dilsel zorbalık alt boyutu için .80 ve .81, kimliğini gizleme alt boyutu için ise .68 ve .69 olarak bulunmuştur (Çetin, Yaman ve Peker, 2011).

Test-tekrar test güvenilirlik katsayıları siber mağdur ve siber zorba formunun bütünü için sırasıyla .85 ve .90; siber mağdur formunda siber sahtecilik için .87, siber dilsel zorbalık için .80 ve kimliğini gizleme için .69; siber zorba formunda ise siber sahtecilik için .86, siber dilsel zorbalık için .73 ve kimliğini gizleme için .72 olarak belirlenmiştir (Çetin, Yaman ve Peker, 2011).

Araştırmada öğrencilerin yaşları dikkate alınarak 1 tane cinsel içerikli soru okul yönetiminin izni olmadığından anketten çıkarılmıştır.

2.4.3. Okul Yaşamı Zorbalığı Belirleme Ölçeği-Ergen Formu

Pişkin ve Ayas (2007)'ın geliştirdiği “Okul Yaşamı Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu” biri “zorba ölçeği” diğeri “kurban ölçeği” olarak isimlendirilen ve aynı maddelerin farklı şekilde sorulmasından oluşan paralel iki ölçekten oluşmaktadır. Öğrencilerin zorba ölçeğinde yer alan söz ve davranışları ne sıklıkla yaptıklarını, kurban ölçeğinde ise bu söz ve davranışlara ne sıklıkla maruz kaldıklarını işaretlemeleri istenmektedir. Ölçek, toplam 53 madde ve altı alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar; fiziksel zorba ve kurban, sözel zorba ve kurban, izolasyon zorba ve kurban, söylenti yayma zorba ve kurban, eşyalara zarar verme zorba ve kurban, cinsel zorba ve kurban alt boyutlarından oluşturmaktadır. Ölçek “hiçbir zaman” “1” ve “hemen hemen her gün” “5” şeklinde puanlanmaktadır. Ölçeğin zorba ve kurban boyutlarından alınabilecek en düşük puan 53, en yüksek puan 265'dir. Puanlar arttıkça zorba ve kurban olma durumu artmaktadır.

Bu çalışmada ölçeğin “cinsel zorbalık” alt boyutunda yer alan ifadeler 11-15 yaş arasındaki öğrencilere uygun görülmemesinden dolayı ölçek 43 madde olarak uygulanmıştır. Bu çalışmada ölçeğin zorba ve kurban boyutlarından alınabilecek en düşük puan 43 en yüksek puan 215’dir. Ölçeğin geliştirilmesi sırasında doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve uyum indekslerinin kabul edilen değerlerde olduğu belirlenmiştir.

Pişkin ve Ayas (2007) ölçeğin Cronbach α iç tutarlılık katsayısını, toplam kurban ölçeği için 0.93, toplam zorba ölçeği için 0.92 olarak bildirmişlerdir. Cheraghi ve Pişkin’in (2011) Türkiye ve İran’daki öğrencilerin verilerinin karşılaştırıldığı çalışmada; ölçeğin İran versiyonu için Cronbach alfa katsayısını toplam kurban ve toplam zorba alt ölçekleri için 0.84 olarak bildirilmiştir. Çalışmalarında elde ettikleri ölçeğin Cronbach alfa katsayısını ise toplam kurban alt ölçeği için 0.77, toplam zorba alt ölçeği için 0.75 olarak bildirmişlerdir.

2.5. Veri Analiz İşlemleri

Verilerin toplanmasıyla ulaşılan veri değerlendirilmesinde SPSS 23 istatistik programından yararlanılmıştır. Çalışmaya dahil olanların genel bilgilerinin frekans ve yüzde dökümleri elde edilmiştir. Hipotezlerin sınanabilmesi için öncelikle araştırmaya katılanların genel bilgileri demografik nitelikler başlığı altında incelenmiştir. Araştırmada ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığı ve siber zorbalıkları arasındaki ilişkiyi test etmek için ilk önce ölçeklerin güvenilirlik ve geçerlilik analizi yapılmıştır. Araştırmada alt problemlerin testine yönelik olarak korelasyon analizi, t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testleri yapılmıştır.

2.6. Geçerlik ve Güvenirlik

Yapılan anket çalışmasında katılımcıların tercihleri yorumlanırken, hata paylarını en alt düzeye indirmek amacıyla, öncesinde anket sorularının güvenilirliğini test etmek gerekmektedir. Sosyal bilimler alanında ancak bu şekilde güvenilir sonuçlara ulaşılabilmektedir.

Anket çalışmasından elde edilen bulguların tutarlı ve genellenebilir olması için, kavramları ölçmek için kullanılan ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirlik analizlerinin yapılması gerekmektedir.

Sosyal bilimlerde yapılan anket araştırmalarında genellikle ölçek güvenilirliğini test etmek için Cronbach Alfa Katsayısı kullanılır. Anket ölçeğini oluşturan ifadelerin homojen yapıya sahip olup olmadıklarını test etmek için de kullanılan Cronbach Alfa Katsayısı, 0 ile 1 arasında değişen değerler alır ve eğer anket sorularının güvenilirlik değeri 0,7 ve üzerinde ise o ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilmektedir (Stoep vd., 2009).

Tablo 3.1.'de belirtildiği gibi, ölçeklerin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı belirlenen eşik değer olan 0.70'den yüksek olduğu görülmüştür (Fornell ve Larcker, 1981).

Tablo 1. Güvenilirlik Analizleri

Kullanılan Ölçek	Cronbach Alpha
Siber Mağdur-Zorba Ölçeği (Zorba)	,880
Siber Mağdur-Zorba Ölçeği (Mağdur)	,960
Okul Yaşamı Zorbalığı Belirleme Ölçeği-Ergen Formu (Zorba)	,990
Okul Yaşamı Zorbalığı Belirleme Ölçeği-Ergen Formu (Kurban)	,989

Bu sonuç ölçeklerin güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir.

2.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu araştırma 2016-2017 eğitim-öğretim yılında, İstanbul ili dâhilinde yer alan ortaokullar arasında uygun örnekleme yolu ile belirlenen ortaokulların öğrencileri ile sınırlıdır.
2. Bu araştırmada kullanılan ölçekler ölçtüğu özellikler ile sınırlıdır.

3.BÖLÜM: BULGULAR

Bu bölümde araştırmaya katılan öğrencilerden elde edilen verilerin her bir alt problemle ilgili olarak istatistiksel tekniklerle yapılan çözümler sonucu elde edilen bulgulara ve bu bulgularla ilgili yorumlara yer verilmiştir. Toplanan verilerin istatistiksel analizinde verilen puanların ortalamaları ve standart sapmaları bulunmuş, puanlar arasında fark olup olmadığını anlamak için bağımsız örneklem grupları için t-test analizi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi uygulanmıştır. Bulunan değerler ayrı ayrı tablolarda gösterilmiştir.

3.1.Betimsel İstatistikler

Örnekleme dahil edilen ortaokul öğrencilerinin kişisel bilgi formuna verdikleri cevapların frekans ve yüzde dağılımları Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2. Kişisel Bilgi Formuna Ait Cevapların Frekans ve Yüzde Dağılımları

Demografik Özellik	N	%	
Sınıf	5.Sınıf	186	52,5
	6.Sınıf	82	23,2
	7.Sınıf	74	20,9
	8.Sınıf	12	3,4
Cinsiyet	Kız	202	57,1
	Erkek	152	42,9
Anne Eğitim Durumu	Okuma Yazması Yok	2	,6
	İlkokul	2	,6
	Ortaokul	44	12,4
	Lise	62	17,5
	Üniversite	178	50,3
	Yüksek Lisans ve Üstü	66	18,6
Baba Eğitim Durumu	İlkokul	4	1,1
	Ortaokul	16	4,5
	Lise	58	16,4
	Üniversite	198	55,9
	Yüksek Lisans ve Üstü	78	22,0

Aile Gelir Düzeyi	1.000 – 2.000 TL	6	1,7
	2.001-3.500 TL	98	27,7
	3.501 TL ve üzeri	250	70,6
Anne Meslek	Çalışmıyor/Ev Hanımı	156	44,1
	İşçi	68	19,2
	Memur	52	14,7
	Serbest Meslek	54	15,3
	Emekli	24	6,8
Baba Meslek	Çalışmıyor	8	2,3
	İşçi	108	30,5
	Memur	64	18,1
	Serbest Meslek	132	37,3
	Emekli	42	11,9
Aile Birlikteliği	Anne Baba Birlikte	330	93,2
	Anne Baba Ayrı	24	6,8
Toplam		354	100,0

Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya katılan 354 öğrencinin 202 (%57,1)'si kız, 152 (%42,9)' si erkektir. 186 öğrenci (%52,5) 5.sınıf, 82 öğrenci (%23,2) 6.sınıf, 74 öğrenci (%20,9) 7.sınıf, 12 öğrenci (%3,4) 8.sınıf öğrencisidir. Anne eğitim durumlarına bakıldığında 2 şer (%0,6) öğrencinin annesi okuma yazma bilmiyor ve ilkokul mezunu, 44'ü (%12,4) ortaokul, 62'si (%17,5) lise, 178'i (%50,3) üniversite ve 66'sı (%18,6) yüksek lisans veya daha üstü okul mezunudur. Baba eğitim durumlarına bakıldığında ise 4 (%1,1) öğrencinin babası ilkokul, 16 (%4,5) öğrencinin babası ortaokul, 58 (%16,4) öğrencinin babası lise, 198 (%55,9) öğrencinin babası üniversite, 78 (%22,0) öğrencinin babası yüksek lisans veya daha üstü bir okul mezunudur. Aile gelir düzeylerine bakıldığında ise 6 öğrencinin ailesi (%1,7) 1.000-2.000 TL, 98 öğrencinin ailesi (%27,7) 2.001-3.500 TL, 250 öğrencinin ailesi ise (%70,6) 3.501 TL ve üzeri gelir düzeyine sahiptir. Anne meslek durumlarına bakıldığında 156 (%44,1) öğrencinin annesi çalışmıyor, 68 (%19,2) öğrencinin annesi işçi, 52 (%14,7) öğrencinin annesi memur, 54 (%15,3) öğrencinin annesi serbest meslek ve 24 (%6,8) öğrencinin annesi ise emekli olduğu görülmektedir. Baba meslek durumlarına ise 8 (%2,3) öğrencinin babası çalışmıyor, 108 (%30,5) öğrencinin babası işçi, 64 (%18,1) öğrencinin babası memur, 132 (%37,3) öğrencinin babası serbest meslek ve 42 (%11,9) öğrencinin babası emekli

olarak görülmektedir. 330 (%93,2) öğrencinin ailesi birlikte ve 24 öğrencinin ailesi (%6,8) ise ayrı yaşamaktadır.

3.2.Araştırmanın Alt Problemine Yönelik Testler

Araştırma alt problemlerini test etmek için korelasyon analizi, t-testi ve tekyönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Korelasyon analizi, iki değer arasındaki doğrusal ilişkiyi veya bir değer iki ya da daha çok değer ile olan ilişkisini sınamak, varsa bu ilişkinin derecesini belirlemek amacıyla kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Korelasyon katsayısı -1 ile +1 arasında değer almaktadır. Korelasyon katsayısı değişkenler arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir.

Tablo 3. Öğrencilerin Okul Yaşamı Zorbalığı ve Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyleri

	Siber Zorbalığa Maruz Kalma	Okul Yaşamı Zorbalığına Maruz Kalma
$X_{ortalama}$	18,6780	207,5028
N	354	354
Ss	2,58635	25,90309

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma puan ortalaması 18,6780 (Ss=2,58635) ve Okul Yaşamı zorbalığa maruz kalma puan ortalaması 207,5028 (Ss=25,90309) şeklindedir. Siber zorbalığa maruz kalma durumlarının incelendiği ölçeklerden alınabilecek en düşük puan kesme noktası kabul edilerek öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma yüzdeleri belirlenmiştir. Buna göre, öğrencilerin %19,66' sı (n= 354) siber zorbalığa maruz kalmıştır. Okul Yaşamı zorbalığına maruz kalma durumlarının incelendiği ölçeklerden alınabilecek en düşük puan kesme noktası kabul edilerek öğrencilerin Okul Yaşamı zorbalığına maruz kalma yüzdeleri belirlenmiştir. Buna göre, öğrencilerin %96,51' i (n= 354) Okul Yaşamı zorbalığına maruz kalmıştır.

Tablo 4. Öğrencilerin Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık Eğilim Düzeyleri

	Siber Zorbalık Eğilimi	Okul Yaşamı Zorbalığı Eğilimi
X _{ortalama}	20,3955	209,2768
N	354	354
Ss	7,09479	23,20294

Tablo 4 incelendiğinde öğrencilerin siber zorbalık eğilimi puan ortalaması 20,3955(Ss=7,09479) ve Okul Yaşamı zorbalığı eğilimi puan ortalaması 209,2768 (Ss=23,20294) şeklindedir. Siber zorbalık eğilimi durumlarının incelendiği ölçeklerden alınabilecek en düşük puan kesme noktası kabul edilerek öğrencilerin siber zorbalık eğilimi yüzdeleri belirlenmiştir. Buna göre, öğrencilerin %21,47' si (n= 354) siber zorbalık eğilimi göstermiştir. Okul Yaşamı zorbalığı eğilimi durumlarının incelendiği ölçeklerden alınabilecek en düşük puan kesme noktası kabul edilerek öğrencilerin Okul Yaşamı zorbalığı eğilimi yüzdeleri belirlenmiştir. Buna göre, öğrencilerin %97,34' ü (n= 354) Okul Yaşamı zorbalığı eğilimi göstermiştir.

Tablo 5. Öğrencilerin Okul Yaşamı Zorbalığı, Siber Zorbalık Eğilim ve Maruz Kalma Durumları Arasındaki Korelasyon Analizi

		Siber Zorba Eğilimi	Siber Zorba Mağduru	Okul Yaşamı Zorba Eğilimi	Okul Yaşamı Zorba Mağduru
Siber Zorba Eğilimi	r	1	,245**	-,052	-,050
	p		,000	,328	,344
	N	354	354	354	354
Siber Zorba Mağduru	r	,245**	1	-,079	-,307**
	p	,000		,140	,000
	N	354	354	354	354
Okul Yaşamı Zorba Eğilimi	r	-,052	-,079	1	,529**
	p	,328	,140		,000
	N	354	354	354	354
Okul Yaşamı Zorba Mağduru	r	-,050	-,307**	,529**	1
	p	,344	,000	,000	
	N	354	354	354	354

Öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma durumları ile siber zorbalık eğilimleri arasında ($r=0,245$, $p<0,05$) kuvvetli, olumlu (+1) yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre, siber zorbalığa maruz kalma oranları artan öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerinde de artış söz konusudur.

Öğrencilerin Okul Yaşamı zorbalığına maruz kalma durumları ile Okul Yaşamı zorbalığı eğilimleri arasında ($r=0,529$, $p<0,05$) kuvvetli, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre, Okul Yaşamı zorbalığına maruz kalma düzeyleri artan öğrencilerin Okul Yaşamı zorbalığı eğilimlerinde de artış söz konusudur.

Tablo 6. Öğrencilerin Cinsiyetleri ve Okul Yaşamı Zorbalığı, Siber Zorbalık Ölçekleri İle t-Testi Sonuçları

Cinsiyetiniz	n	Xortalama	SS	t	Sd	p	
Siber Zorba Eğilimi	Kız	202	19,19	,657	-3,759	352	,000
	Erkek	152	22,00	10,609			
Siber Zorba Mağduru	Kız	202	18,51	1,726	-1,370	352	,056
	Erkek	152	18,89	3,405			
Okul Yaşamı Zorba Eğilimi	Kız	202	210,31	23,545	0,963	352	,246
	Erkek	152	207,91	22,745			
Okul Yaşamı Zorba Mağduru	Kız	202	206,47	29,281	-0,868	352	,093
	Erkek	152	208,88	20,590			

Tablo 6.'da öğrencilerin Okul Yaşamı Zorbalığı ve Siber Zorbalık Ölçeklerine ait Cinsiyet değişkeni puan ortalamaları, standart sapma ve t testi sonuçları sunulmuştur. Cinsiyet ile Siber Zorba Eğilimi sonuçları bakımından ($t=-3,759$ $p<0,05$) anlamlı fark tespit edilmiştir. Cinsiyet ortalamaları değerlendirildiğinde ($X_{kız}=19,19$ ve $X_{erkek}=22,00$) erkeklerin Siber Zorba Eğiliminin kızlarınkine göre daha fazla olduğu görülmektedir. Cinsiyet ile Siber Zorba Mağduru, Okul Yaşamı Zorba Eğilimi, Okul Yaşamı Zorba Mağduru sonuçları açısından $p<0,5$ düzeyinde anlamlı fark bulunmamıştır.

Tablo 7. Öğrencilerin Sınıf Düzeyleri ve Okul Yaşamı Zorbalığı, Siber Zorbalık Ölçekleri İle Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Ölçekler		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Siber Zorba Eğilimi	Gruplar arası	318,257	3	106,086	2,128	,096
	Grup içi	17450,375	350	49,858		
	Toplam	17768,633	353			
Siber Zorba Mağduru	Gruplar arası	53,965	3	17,988	2,729	0,044
	Grup içi	2307,323	350	6,592		
	Toplam	2361,288	353			
Okul Yaşamı Zorba Eğilimi	Gruplar arası	820,553	3	273,518	0,506	0,678
	Grup içi	189226,317	350	540,647		
	Toplam	190046,870	353			
Okul Yaşamı Zorba Mağduru	Gruplar arası	1112,046	3	370,682	0,550	0,648
	Grup içi	235740,451	350	673,544		
	Toplam	236852,497	353			

Tablo 7’de Öğrencilerin Okul Yaşamı Zorbalığı, Siber Zorbalık Ölçeklerine ait sınıf düzeyi değişkeni Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları sunulmuştur. Sınıf düzeyi değişkeni ve Siber Zorba Mağduru ölçeği tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları (F=2,729 ve p<,05) bakımından anlamlı fark bulunmuştur. Hangi gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma olduğunu araştırmak üzere yapılan post-hoc Scheffe testi tekniklerine geçilmiştir.

Tablo 8. Öğrencilerin Siber Zorba Mağduru Ölçeğine Ait Sınıf Düzeyi Durumlarına Göre Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

Bölüm (i)	Bölüm (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	P
5.Sınıf	6.Sınıf	-,36900	,34035	,759
	7.Sınıf	-,99128	,35289	,049
	8.Sınıf	,05376	,76473	1,000
6.Sınıf	5.Sınıf	,36900	,34035	,759
	7.Sınıf	-,62228	,41168	,516
	8.Sınıf	,42276	,79357	,963
7.Sınıf	5.Sınıf	,99128	,35289	,049
	6.Sınıf	,62228	,41168	,516
	8.Sınıf	1,04505	,79903	,635
8.Sınıf	5.Sınıf	-,05376	,76473	1,000
	6.Sınıf	-,42276	,79357	,963
	7.Sınıf	-1,04505	,79903	,635

Tablo 8'e göre; Scheffe testi sonrası 7. Sınıf olanların siber zorba mağduru olma düzeyi 5. Sınıflara göre yüksek bulunmuştur. Diğer sınıf sevieleri karşılaştırmalarında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 9. Öğrencilerin Anne Eğitim Durumu ve Okul Yaşamı Zorbalığı, Siber Zorbalık Ölçekleri İle Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Ölçekler	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	
Siber Zorba Eğilimi	Gruplar arası	867,950	5	173,590	3,574	0,004
	Grup içi	16900,682	348	48,565		
	Toplam	17768,633	353			
Siber Zorba Mağduru	Gruplar arası	122,890	5	24,578	3,821	0,002
	Grup içi	2238,399	348	6,432		
	Toplam	2361,288	353			
Okul Yaşamı Zorba Eğilimi	Gruplar arası	2140,248	5	428,050	0,793	0,555
	Grup içi	187906,622	348	539,962		
	Toplam	190046,870	353			
Okul Yaşamı Zorba Mağduru	Gruplar arası	3479,222	5	695,844	1,038	0,395
	Grup içi	233373,276	348	670,613		
	Toplam	236852,497	353			

Tablo 9 'da Öğrencilerin Okul Yaşamı Zorbalığı, Siber Zorbalık Ölçeklerine ait anne eğitim durumu değişkeni Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları verilmiştir. Anne Eğitim Durumu değişkeni ve Siber Zorba Eğilimi ölçeği tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları (F=3,574 ve p<,05) açısından anlamlı fark bulunmuştur. Hangi gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma olduğunu araştırmak üzere yapılan post-hoc Scheffe testi tekniklerine geçilmiştir.

Tablo 10. Öğrencilerin Siber Zorba Eğilimi Ölçeğine Ait Anne Eğitim Durumlarına Göre Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

Bölüm (i)	Bölüm (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	P
Okuma Yazması Yok	İlkokul	0,00000	6,96887	1,000
	Ortaokul	0,00000	5,03849	1,000
	Lise	-4,12903	5,00659	,984
	Üniversite	-,33708	4,95534	1,000
	Yüksek Lisans ve Üstü	-2,69697	5,00184	,998
İlkokul	Okuma Yazması Yok	0,00000	6,96887	1,000
	Ortaokul	0,00000	5,03849	1,000
	Lise	-4,12903	5,00659	,984
	Üniversite	-,33708	4,95534	1,000
	Yüksek Lisans ve Üstü	-2,69697	5,00184	,998
Ortaokul	Okuma Yazması Yok	0,00000	5,03849	1,000
	İlkokul	0,00000	5,03849	1,000
	Lise	-4,12903	1,37370	,111
	Üniversite	-,33708	1,17328	1,000
	Yüksek Lisans ve Üstü	-2,69697	1,35631	,557
Lise	Okuma Yazması Yok	4,12903	5,00659	,984
	İlkokul	4,12903	5,00659	,984
	Ortaokul	4,12903	1,37370	,111
	Üniversite	3,79195*	1,02769	,020
	Yüksek Lisans ve Üstü	1,43206	1,23254	,929
Üniversite	Okuma Yazması Yok	,33708	4,95534	1,000
	İlkokul	,33708	4,95534	1,000
	Ortaokul	,33708	1,17328	1,000
	Lise	-3,79195*	1,02769	,020
	Yüksek Lisans ve Üstü	-2,35989	1,00433	,358
Yüksek Lisans ve Üstü	Okuma Yazması Yok	2,69697	5,00184	,998
	İlkokul	2,69697	5,00184	,998
	Ortaokul	2,69697	1,35631	,557
	Lise	-1,43206	1,23254	,929
	Üniversite	2,35989	1,00433	,358

Tablo 10’da; öğrencilerin anne eğitim durumlarına göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonrasında lise mezunu olanlar ile üniversite mezunu olanlar arasında bakıldığında, lise mezunu olanlar lehine istatistiksel olarak ($p<.05$) düzeyinde anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Bu durum, anneleri lise mezunu olan öğrencilerin siber zorba eğilimi algılarının anneleri üniversite mezunu olan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 111. Öğrencilerin Baba Eğitim Durumları ve Okul Yaşamı Zorbalığı, Siber Zorbalık Ölçekleri İle Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Ölçekler		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Siber Zorba Eğilimi	Gruplar arası	555,938	4	138,984	2,818	,025
	Grup içi	17212,695	349	49,320		
	Toplam	17768,633	353			
Siber Zorba Mağduru	Gruplar arası	13,290	4	3,322	,494	,740
	Grup içi	2347,999	349	6,728		
	Toplam	2361,288	353			
Okul Yaşamı Zorba Eğilimi	Gruplar arası	27586,053	4	6896,513	14,815	,000
	Grup içi	162460,817	349	465,504		
	Toplam	190046,870	353			
Okul Yaşamı Zorba Mağduru	Gruplar arası	3888,399	4	972,100	1,456	,215
	Grup içi	232964,098	349	667,519		
	Toplam	236852,497	353			

Tablo 11 ’de Öğrencilerin Okul Yaşamı Zorbalığı, Siber Zorbalık Ölçeklerine ait baba eğitim durumu değişkeni Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları verilmiştir. Baba Eğitim Durumu değişkeni ve Siber Zorba Eğilimi ölçeği tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları ($F=2,818$ ve $p<.05$) açısından anlamlı fark bulunmuştur. Hangi gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma olduğunu araştırmak üzere yapılan post-hoc Scheffe testi tekniklerine geçilmiştir.

Tablo 12. Öğrencilerin Okul Yaşamı Zorba Eğilimi Ölçeğine Ait Baba Eğitim Durumlarına Göre Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

Bölüm (i)	Bölüm (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	P
İlkokul	Ortaokul	-83,75000*	12,06109	,000
	Lise	-80,37931*	11,15356	,000
	Üniversite	-82,61616*	10,89619	,000
	Yüksek Lisans ve Üstü	-77,66667*	11,06092	,000
Ortaokul	İlkokul	83,75000*	12,06109	,000
	Lise	3,37069	6,09261	,989
	Üniversite	1,13384	5,60759	1,000
	Yüksek Lisans ve Üstü	6,08333	5,92132	,901
Lise	İlkokul	80,37931*	11,15356	,000
	Ortaokul	-3,37069	6,09261	,989
	Üniversite	-2,23685	3,22133	,975
	Yüksek Lisans ve Üstü	2,71264	3,74085	,971
Üniversite	İlkokul	82,61616*	10,89619	,000
	Ortaokul	-1,13384	5,60759	1,000
	Lise	2,23685	3,22133	,975
	Yüksek Lisans ve Üstü	4,94949	2,88427	,568
Yüksek Lisans ve Üstü	İlkokul	77,66667*	11,06092	,000
	Ortaokul	-6,08333	5,92132	,901
	Lise	-2,71264	3,74085	,971
	Üniversite	-4,94949	2,88427	,568

Tablo 12'deki; öğrencilerin baba eğitim durumlarına göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonrasında ilkokul mezunu olanlar ile diğerleri arasında diğerlerinin lehine istatistiksel olarak ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Bu durum, babaları ortaokul, lise, üniversite, yüksek lisans ve üstü mezunu olan öğrencilerin Okul Yaşamı Zorba Eğilimi algılarının, babaları ilkokul mezunu olan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 1312. Öğrencilerin Siber Zorba Eğilimi, Siber Zorba Mağduru, Okul Yaşamı Zorba Eğilimi, Okul Yaşamı Zorba Mağduru, İle Aylık Gelir Düzeyleri Arasındaki Korelasyon Analizi

		Aylık Gelir	
Siber Zorba Eğilimi	r	0,211	
	p	0,128	
	N	354	
Siber Zorba Mağduru	r	0,255	
	p	0,214	
	N	354	
Okul Yaşamı Zorba Eğilimi	r	0,028	
	p	0,544	
	N	354	
Okul Yaşamı Zorba Mağduru	r	0,298	
	p	0,188	
	N	354	

Öğrencilerin siber zorba eğilimi, siber zorba mağduru, okul yaşamı zorba eğilimi, okul yaşamı zorba mağduru, ile aylık gelir arasında ($r=0,245$, $p<0,05$) anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir.

Tablo 14. Öğrencilerin Anne Meslek Durumları ve Okul Yaşamı Zorbalığı, Siber Zorbalık Ölçekleri İle Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Ölçekler		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Siber Zorba Eğilimi	Gruplar arası	341,897	4	85,474	1,712	0,147
	Grup içi	17426,736	349	49,933		
	Toplam	17768,633	353			
Siber Zorba Mağduru	Gruplar arası	50,837	4	12,709	1,920	0,107
	Grup içi	2310,451	349	6,620		
	Toplam	2361,288	353			
Okul Yaşamı Zorba Eğilimi	Gruplar arası	4849,076	4	1212,269	2,284	0,060
	Grup içi	185197,794	349	530,653		
	Toplam	190046,870	353			
Okul Yaşamı Zorba Mağduru	Gruplar arası	7674,515	4	1918,629	2,922	0,021
	Grup içi	229177,982	349	656,670		
	Toplam	236852,497	353			

Tablo 14’de Öğrencilerin Okul Yaşamı Zorbalığı, Siber Zorbalık Ölçeklerine ait anne meslek durumu değişkeni Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları sunulmuştur. Anne Meslek Durumu değişkeni ve Okul Yaşamı Zorba Mağduru ölçeği tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları (F=2,922 ve p<,05) açısından anlamlı fark bulunmuştur. Hangi gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma olduğunu araştırmak üzere yapılan post-hoc Scheffe testi tekniklerine geçilmiştir.

Tablo 15. Öğrencilerin Okul Yaşamı Zorba Mağduru Ölçeğine Ait Anne Meslek Durumlarına Göre Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

Bölüm (i)	Bölüm (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	P
Çalışmıyor/Ev Hanımı	İşçi	-1,02187	3,72375	,999
	Memur	4,52564	4,10338	,875
	Serbest Meslek	12,65242*	4,04598	,046
	Emekli	,69872	5,61878	1,000
İşçi	Çalışmıyor/Ev Hanımı	1,02187	3,72375	,999
	Memur	5,54751	4,72072	,847
	Serbest Meslek	13,67429	4,67092	,075
	Emekli	1,72059	6,08426	,999
Memur	Çalışmıyor/Ev Hanımı	-4,52564	4,10338	,875
	İşçi	-5,54751	4,72072	,847
	Serbest Meslek	8,12678	4,97884	,616
	Emekli	-3,82692	6,32373	,985
Serbest Meslek	Çalışmıyor/Ev Hanımı	-12,65242*	4,04598	,046
	İşçi	-13,67429	4,67092	,075
	Memur	-8,12678	4,97884	,616
	Emekli	-11,95370	6,28664	,462
Emekli	Çalışmıyor/Ev Hanımı	-,69872	5,61878	1,000
	İşçi	-1,72059	6,08426	,999
	Memur	3,82692	6,32373	,985
	Serbest Meslek	11,95370	6,28664	,462

Tablo 15’de; öğrencilerin anne meslek durumlarına göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonrasında Çalışmıyor/Ev Hanımı olanlar ile Serbest Meslek sahibi olanlar arasında çalışmıyor/ev hanımı olanlar lehine istatistiksel olarak (p<.05)

düzeyinde anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Bu durum anneleri çalışmıyor/ev hanımı olan öğrencilerin Okul Yaşamı Zorba Mağduru algılarının anneleri serbest meslek sahibi olan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 16. Öğrencilerin Baba Meslek Durumları ve Okul Yaşamı Zorbalığı, Siber Zorbalık Ölçekleri İle Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Ölçekler		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Siber Zorba Eğilimi	Gruplar arası	353,431	4	88,358	1,771	0,134
	Grup içi	17415,201	349	49,900		
	Toplam	17768,633	353			
Siber Zorba Mağduru	Gruplar arası	22,785	4	5,696	0,850	0,494
	Grup içi	2338,503	349	6,701		
	Toplam	2361,288	353			
Okul Yaşamı Zorba Eğilimi	Gruplar arası	3882,420	4	970,605	1,820	0,125
	Grup içi	186164,450	349	533,422		
	Toplam	190046,870	353			
Okul Yaşamı Zorba Mağduru	Gruplar arası	3036,118	4	759,030	1,133	0,341
	Grup içi	233816,379	349	669,961		
	Toplam	236852,497	353			

Tablo 16’da Öğrencilerin Okul Yaşamı Zorbalığı, Siber Zorbalık Ölçeklerine ait baba meslek durumları değişkeni Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları sunulmuştur. Baba meslek durumları değişkeni ve Okul Yaşamı Zorbalığı, Siber Zorbalık Ölçeklerine ait tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları açısından anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 137. Öğrencilerin Aile Birlikteliği ve Okul Yaşamı Zorbalığı, Siber Zorbalık Ölçekleri İle t-Testi Sonuçları

Aile Birlikteliği		n	\bar{x} ortalama	ss	t	Sd	p
Siber Zorba Eğilimi	Anne Baba Birlikte	330	20,28	6,82530	-1,148	352	,018
	Anne Baba Ayrı	24	22,00	10,16387			
Siber Zorba Mağduru	Anne Baba Birlikte	330	18,72	2,67103	1,003	352	,083
	Anne Baba Ayrı	24	18,17	,56466			
Okul Yaşamı Zorba Eğilimi	Anne Baba Birlikte	330	209,16	23,90617	-,340	352	,568
	Anne Baba Ayrı	24	210,83	9,22976			
Okul Yaşamı Zorba Mağduru	Anne Baba Birlikte	330	207,22	26,70270	-,766	352	,197
	Anne Baba Ayrı	24	211,42	9,01649			

Tablo 17’de öğrencilerin Okul Yaşamı Zorbalığı ve Siber Zorbalık Ölçeklerine ait Aile Birlikteliği değişkeni puan ortalamaları, standart sapma ve t testi sonuçları verilmiştir. Aile Birlikteliği ile Siber Zorba Eğilimi sonuçları açısından ($t=-1,148$ $p<0,05$) anlamlı fark tespit edilmiştir. Aile Birlikteliği ortalamalarına bakıldığında ($X_{anne\ baba\ birlikte}=20,28$ ve $X_{anne\ baba\ ayrı}=22,00$) anne babaları birlikte olan öğrencilerin Siber Zorba Eğiliminin anne baba ayrı olan öğrencilere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Aile birlikteliği ile Siber Zorba Mağduru, Okul Yaşamı Zorba Eğilimi, Okul Yaşamı Zorba Mağduru sonuçları açısından $p<0,5$ düzeyinde anlamlı fark bulunmamıştır.

Tablo 18. Öğrencilerin Siber Zorbalık Eğilim Düzeyleri

	X	N	Ss
İnternette söylenti çıkarma	1,0282	354	,30906
İnternette rahatsız edici lakap takma	1,0452	354	,35014
İnternette hakaret edici semboller kullanma	1,0565	354	,34849
İnternette dalga geçme	1,1073	354	,57797
İnternette paylaşılan bilgilerle alay etme	1,1073	354	,57797
İnternet sitelerindeki haberlerle ilgili çirkin cevaplar yazma	1,0678	354	,51705
İnternette küçük düşürücü ifadeler kullanma	1,0565	354	,39426
İnternette başkasının kimliğini kullanma	1,0508	354	,37289
İnternette kimliğini gizleme	1,1243	354	,61734
İnternette başkalarının sayfalarına izinsiz girme	1,0847	354	,44992
İnternette şifre kırma (hacklemek)	1,0621	354	,40054
İnternette virüslü dosya/programı gönderme	1,0791	354	,45719
İnternette izinsiz videolar gösterme	1,1469	354	,91627
İnternette izinsiz fotoğraf yayınlama	1,0452	354	,35014
İnternetteki fotoğrafları rencide edecek şekilde yeniden düzenleme	1,0339	354	,33491
İnternette küfür/hakaret içerikli mesajlar gönderme	1,1412	354	,69588
interneti karalama aracı olarak kullanma	1,0734	354	,46428
interneti çıkarları doğrultusunda propaganda aracı olarak kullanma	1,0508	354	,37289
interneti dolandırıcılık amaçlı kullanma	1,0339	354	,31754

Siber zorbalık eğilimi durumlarının incelendiği ölçeklerden alınabilecek en düşük puan kesme noktası kabul edilerek öğrencilerin siber zorbalık eğilimi yüzdeleri belirlenmiştir. Buna göre, öğrencilerin %22,94’ ü ($n= 354$) siber zorbalık davranışlarından “İnternette izinsiz videolar gösterme” davranışında bulunmuş ve bu

davranış en yüksek puanı almıştır. Öğrenciler siber zorbalık davranışlarından “İnternette söylenti çıkarma” davranışını ise en az olarak göstermişlerdir (%20,56).

Tablo 19. Öğrencilerin Siber Zorba Mağduru Olma Düzeyleri

	X	N	Ss
İnternette söylenti çıkarma	1,0565	354	,27590
İnternette rahatsız edici lakap takma	1,0169	354	,12926
İnternette hakaret edici semboller kullanma	1,0339	354	,18122
İnternette dalga geçme	1,0565	354	,29572
İnternette paylaşılan bilgilerle alay etme	1,0791	354	,40460
İnternet sitelerindeki haberlerle ilgili çirkin cevaplar yazma	1,0395	354	,26849
İnternette küçük düşürücü ifadeler kullanma	1,0169	354	,16745
İnternette başkasının kimliğini kullanma	1,0565	354	,36438
İnternette kimliğini gizleme	1,0734	354	,39862
İnternette başkalarının sayfalarına izinsiz girme	1,0226	354	,14883
İnternette şifre kırma (hacklemek)	1,0395	354	,22231
İnternette virüslü dosya/programı gönderme	1,0395	354	,26849
İnternette izinsiz videolar gösterme	1,0113	354	,15012
İnternette izinsiz fotoğraf yayınlama	1,0339	354	,21017
İnternetteki fotoğrafları rencide edecek şekilde yeniden düzenleme	1,0452	354	,29766
İnternette küfür/hakaret içerikli mesajlar gönderme	1,0508	354	,26657
interneti karalama aracı olarak kullanma	1,0113	354	,10585
interneti çıkarları doğrultusunda propaganda aracı olarak kullanma	1,0000	354	0,00000
interneti dolandırıcılık amaçlı kullanma	1,0395	354	,30781

Siber zorbalık mağduru olma durumlarının incelendiği ölçeklerden alınabilecek en düşük puan kesme noktası kabul edilerek öğrencilerin siber zorbalık mağduru olma yüzdeleri belirlenmiştir. Buna göre, öğrenciler en fazla %21,58’ lik (n= 354) yüzdeyle “İnternette paylaşılan bilgilerle alay etme” davranışına maruz kalmış ve bu davranış en yüksek puanı almıştır. Öğrenciler siber zorba mağduru davranışlarından “interneti çıkarları doğrultusunda propaganda aracı olarak kullanma” davranışına ise en az olarak maruz kalmışlardır (%20,00).

Tablo 20. Öğrencilerin Okul Yaşamı Zorbalığı Eğilimi Düzeyleri

	X	N	Ss
El-kol şakası yaparak rahatsız etme	4,5593	354	1,05816
Rahatsız etmek amacıyla sürekli olarak gıdıklama	4,7514	354	,81440
Saç ve kulak çekme	4,8983	354	,56413
Oturmak üzereyken altına rahatsız edici bir cisim koyma	4,8814	354	,59511
Kuyrukta zorla sırasını alma, önüne geçme	4,7345	354	,87301
Oyun oynarken sahayı ya da bir mekânı güç kullanarak terletmeye zorlama	4,9153	354	,53080
Çimdik atma, ısırma	4,8870	354	,60094
Kalem, toplu iğne vb. sivri cisimler ile saldırma	4,8870	354	,57196
İtme, dürtme, kolunu bükme, çelme takma, yere düşürme	4,7797	354	,76912
Zarar vermek ya da rahatsız etmek amacıyla üzerine bazı cisimler atma, fırlatma	4,8362	354	,69904
Kasıtlı olarak omuz atma, dirsek vurma, çarpma	4,8531	354	,66555
Sopa, çubuk, cetvel vb. cisimler ile vurma	4,8757	354	,65302
Tekme-tokat atma, yumruk atma, yüze, kafaya, enseye vurma	4,8362	354	,69089
Bıçak, muşta, tornavida, maket bıçağı vb. kesici aletlerle saldırma veya korkutma	4,8983	354	,60296
Tabanca gibi ateşli ve patlayıcı maddelerle saldırma ya da korkutma	4,8701	354	,66482
Saç ve ten rengi, diş yapısı, dış görünüşü, giysileri, beden yapısı ya da bedensel özrüyle alay etme	4,8249	354	,75860
Aksam, sivesi ya da konuşma tarzıyla alay etme	4,8701	354	,63875
Adı ya da soyadıyla dalga geçme, hoşla gitmeyen, küçük düşürücü isimler (lakap) takma	4,8475	354	,65999
Anne, baba ya da ailesinin bazı özellikleriyle alay etme	4,9040	354	,54988
Küfür etme, kaba ve çirkin sözler söyleme	4,8192	354	,68250
Çeşitli nedenlerle sataşma, hakaret etme, küçük düşürme, utandırma, aşağılama, dalga geçme, alay etme, incitme, kızdırma, ağlatma.	4,8192	354	,76841
Tehdit etme	4,8362	354	,70710
Oyuna ve çeşitli etkinliklere almama	4,8757	354	,61734
Grup dışına iterek yalnızlığa terk etme	4,9040	354	,59918
Görmezden gelme, yok sayma	4,8475	354	,65135
Dışlamak amacıyla konuşmama, sorularına cevap vermeme	4,8757	354	,65302
Diğer öğrencilerin de konuşmasını ve arkadaşlık yapmasını engelleme	4,8814	354	,62302
Arkadaşlarını kendisine karşı kıskırtarak aralarının bozulmasına çalışma	4,8870	354	,61951
Aleyhinde söylentiler çıkarma ve yayma	4,9153	354	,56191
Yapmadığı şeylerle ilgili iftira ve asılsız söylentiler ile suçlanma ve zor duruma düşürülme	4,8983	354	,55399
Hakkında çeşitli yerlere çirkin yazılar yazma	4,9209	354	,52632
Yapmadığı şeylerle ilgili öğretmene şikayet etme	4,9209	354	,52632
Sırlarını başkalarına anlatarak zor duruma düşürme	4,8983	354	,60296
Para ya da okul harçlığını zorla alma	4,9040	354	,57011
Eşyalarını ya da yiyeceklerini zorla alma	4,9040	354	,59918
Kantinden zorla bir şeyler ısmarlatma	4,9209	354	,53698
Para ya da eşyalarını çalma	4,8870	354	,61951
Kalem, kitap, defter vb eşyalarını kasıtlı olarak yırtma, kırma, atma, yakma	4,8983	354	,61229
Defter ya da kitaplarını karalama ya da üzerlerine kötü şeyler yazma	4,8983	354	,60296
Kasıtlı olarak elbiselerini yırtma, yırtmaya çalışma, kirletme	4,9096	354	,53519
Baskıyla telefonuna kontür yükletme	4,9209	354	,53698
Ödünç alınan para ya da eşyayı geri vermeme	4,9266	354	,52174
Çanta ya da diğer eşyalarını izinsiz karıştırma	4,8983	354	,57408

Okul Yaşamı zorbalığı eğilimi durumlarının incelendiği ölçeklerden alınabilecek en düşük puan kesme noktası kabul edilerek öğrencilerin Okul Yaşamı zorbalığı eğilimi yüzdeleri belirlenmiştir. Buna göre, öğrencilerin %98,53' ü (n= 354) Okul Yaşamı zorbalığı davranışlarından “Ödünç alınan para ya da eşyayı geri vermeme” davranışında bulunmuş ve bu davranış en yüksek puanı almıştır. Öğrenciler Okul Yaşamı zorbalığı davranışlarından “El-kol şakası yaparak rahatsız etme” davranışını ise en az olarak göstermişlerdir (%91,19). En az gösterilen davranışın puanının da çok yüksek olması öğrencilerin belirtilen davranışların tamamını zorbalık eğilimi davranışı olarak yaptığının bir göstergesi olarak manidar görülmüştür.

Tablo 141. Öğrencilerin Okul Yaşamı Zorbalığı Mağduru Olma Düzeyleri

	X	N	Ss
El-kol şakası yaparak rahatsız etme	4,4746	354	1,19521
Rahatsız etmek amacıyla sürekli olarak gıdıklama	4,7458	354	,79502
Saç ve kulak çekme	4,8814	354	,63205
Oturmak üzereyken altına rahatsız edici bir cisim koyma	4,8362	354	,69904
Kuyrukta zorla sırasını alma, önüne geçme	4,6554	354	,95798
Oyun oynarken sahayı ya da bir mekânı güç kullanarak terletmeye zorlama	4,8588	354	,66251
Çimdik atma, ısırma	4,8418	354	,67982
Kalem, toplu iğne vb. sivri cisimler ile saldırma	4,8418	354	,70438
İtme, dürtme, kolunu bükme, çelme takma, yere düşürme	4,7684	354	,78766
Zarar vermek ya da rahatsız etmek amacıyla üzerine bazı cisimler atma, fırlatma	4,8362	354	,63980
Kasıtlı olarak omuz atma, dirsek vurma, çarpma	4,8136	354	,72529
Sopa, çubuk, cetvel vb. cisimler ile vurma	4,8418	354	,67982
Tekme-tokat atma, yumruk atma, yüze, kafaya, enseye vurma	4,8079	354	,74312
Bıçak, muşta, tornavida, maket bıçağı vb. kesici aletlerle saldırma veya korkutma	4,8531	354	,70683
Tabanca gibi ateşli ve patlayıcı maddelerle saldırma ya da korkutma	4,8305	354	,77099
Saç ve ten rengi, diş yapısı, dış görünüşü, giysileri, beden yapısı ya da bedensel özrüyle alay etme	4,8023	354	,80395
Aksam, sıvesi ya da konuşma tarzıyla alay etme	4,8136	354	,73306
Adı ya da soyadıyla dalga geçme, hoş gitmeyen, küçük düşürücü isimler (lakap) takma	4,8023	354	,79687
Anne, baba ya da ailesinin bazı özellikleriyle alay etme	4,8701	354	,65625
Küfür etme, kaba ve çirkin sözler söyleme	4,8362	354	,69904
Çeşitli nedenlerle sataşma, hakaret etme, küçük düşürme, utandırma, aşağılama, dalga geçme, alay etme, incitme, kızdırma, ağlatma.	4,7514	354	,84176
Tehdit etme	4,7571	354	,85343
Oyuna ve çeşitli etkinliklere almama	4,8023	354	,79687
Grup dışına iterek yalnızlığa terk etme	4,7740	354	,76377
Görmezden gelme, yok sayma	4,8136	354	,69334

Dışlamak amacıyla konuşmama, sorularına cevap vermeme	4,8192	354	,68250
Diğer öğrencilerin de konuşmasını ve arkadaşlık yapmasını engelleme	4,8644	354	,63311
Arkadaşlarını kendisine karşı kıskırtarak aralarının bozulmasına çalışma	4,8362	354	,69089
Aleyhinde söylentiler çıkarma ve yayma	4,8644	354	,65076
Yapmadığı şeylerle ilgili iftira ve asılsız söylentiler ile suçlanma ve zor duruma düşürülme	4,8136	354	,73306
Hakkında çeşitli yerlere çirkin yazılar yazma	4,8475	354	,70963
Yapmadığı şeylerle ilgili öğretmene şikayet etme	4,8757	354	,62645
Sırlarını başkalarına anlatarak zor duruma düşürme	4,8644	354	,65941
Para ya da okul harçlığını zorla alma	4,9040	354	,59918
Eşyalarını ya da yiyeceklerini zorla alma	4,8870	354	,61951
Kantinden zorla bir şeyler ısmarlatma	4,8927	354	,61594
Para ya da eşyalarını çalma	4,8983	354	,60296
Kalem, kitap, defter vb eşyalarını kasıtlı olarak yırtma, kırma, atma, yakma	4,8249	354	,75109
Defter ya da kitaplarını karalama ya da üzerlerine kötü şeyler yazma	4,8927	354	,63407
Kasıtlı olarak elbiselerini yırtma, yırtmaya çalışma, kirletme	4,8814	354	,64973
Baskıyla telefonuna kontür yükletme	4,9040	354	,59918
Ödünç alınan para ya da eşyayı geri vermeme	4,8757	354	,63543
Çanta ya da diğer eşyalarını izinsiz karıştırma	4,8475	354	,70963

Okul Yaşamı zorbalığına maruz kalma durumlarının incelendiği ölçeklerden alınabilecek en düşük puan kesme noktası kabul edilerek öğrencilerin Okul Yaşamı zorbalığına maruz kalma yüzdeleri belirlenmiştir. Buna göre, öğrencilerin %98,08' i (n= 354) Okul Yaşamı zorbalığı davranışlarından “Baskıyla telefonuna kontür yükletme” davranışına maruz kalmış ve bu davranış en yüksek puanı almıştır. Öğrenciler Okul Yaşamı zorbalığı davranışlarından “El-kol şakası yaparak rahatsız etme” davranışını ise en az olarak maruz kalmışlardır. (%89,49). En az maruz kalınan davranışın puanının da çok yüksek olması öğrencilerin belirtilen davranışların tamamını zorbalık eğilimi davranışı olarak yaptığının bir göstergesi olarak manidar görülmüştür.

SONUÇ

Bilgisayarlar kullanımı ve internetin yaygınlaşması ile birlikte, ticaret, iletişim ve eğitim gibi alanlarda eski paradigmlar sarsılmıştır. İnternet ve teknolojinin hızlı gelişimi, bilgisayarların okullarda kullanılması gibi yeniliklerle birlikte eğitim uzmanları, teknolojinin eğitim sistemindeki yeri ile alakalı yeni bir modelleme yapamamıştır (Arıcak, 2012). Sınırsız, kontrolsüz ve negatif yönleri konusunda bilgi sahibi olmadan kullanılan teknoloji, kullanıcıların sanal mağduriyetler yaşamasına veya sanal zorba olmasına neden olabilmektedir (Arıcak, 2012). Bu bağlamda gerçekleştirilen çalışmada, siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri artan öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerinde de artış olduğu dikkat çekmiştir.

Calvete ve arkadaşları (2010) İspanya’da eğitim alan 12-17 yaş aralığında 1431 öğrenci ile yaptıkları çalışmada siber zorbalık ile diğer zorbalık türlerini, zorbalık mağduru olma, yaşlılar tarafından kabul görme ya da reddedilme arasındaki ilişkiyi ele almışlardır. Öğrenciler verilen ankette siber zorbalığa maruz kalma, siber zorbalık kullanımının haklılığını kanıtlama ve sosyal destek üzerine maddeleri cevaplandırmışlardır. Araştırma neticesinde öğrencilerin %44.1’inin en az bir kez siber zorbalık yaptığı tespit edilmiştir. Sosyal desteğin artması ile siber zorbalığın ve mağduriyetin azalması arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Williams ve Guerra (2007) de akran desteği ile internet zorbalığı dâhil tüm zorbalıklar arasında anlamlı bir ilişki olduğunu dile getirmiştir. Buna ek olarak çocuk ve gençlerin sosyal çevreden uzaklaşması ve yeterli akran desteği almaması gibi durumlar da siber zorbalık ve siber mağduriyete neden olmaktadır. Dolayısıyla, maruz kalma ile artan zorbalığın anlamlı bir sonuç olduğu ifade edilebilir. Bir diğer deyişle siber mağduriyet yaşama, siber zorbalığı artıran bir etkidir. Ergenlik çağındaki gençlerin en az yarısının siber zorbalığa maruz kaldıkları ve şahit oldukları bilinmektedir (Arıcak, 2009). Gittikçe artış gösteren siber zorbalık konusunda (Topçu, Erdur-Baker ve Çapa-Aydin, 2008) farkındalık kazanmak gerekmektedir.

Cinsiyete bağlı farklılaşmalar incelendiğinde, erkeklerin siber zorba eğiliminin kızlarınkine göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Arıcak’ın (2009) cinsiyet temalı

araştırmalarından birinde, cinsiyet ile siber kurban olma durumu arasında bir ilişki görülmezken, erkeklerin daha sık siber zorbalık yaptıkları görülmüştür. Bu açıdan, erkeklerin gelecekte de siber zorbalığa yönelme ihtimalinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Konuyla ilgili bir diğer çalışma sonucunda ise kızlar için yaş küçüldükçe doğrudan siber mağduriyetin, erkekler için düşük benlik saygısı dolaylı siber mağduriyetin yordayıcısı olarak belirtilmiştir. Siber zorbalık konulu birçok çalışma, siber zorbalığın cinsiyetten bağımsız olarak son derece yaygın olduğunu, siber zorbalığa maruz kalma ve zorbalıkta bulunma arasında doğru orantılı bir etkileşimin olduğunu göstermektedir (Arıcak, 2009; Baker ve Kavşut, 2007).

Gençlerin siber zorbalığa yönelmesinin en yaygın sebepleri arasında arkadaş grubu içinde popüler olma isteği, kabul görme çabası, sınıfta sergileyemedikleri başarıyı sanal dünyada sergileme arzusu ve eğlenmek gibi maddeler yer almaktadır (Eroğlu, 2011; Uçanok, Karasoy ve Durmuş, 2011). Gençlerin internette kullandıkları bireysel şifreleri arkadaşları ile paylaşma eğilimleri, siber mağduriyete neden olan durumlardandır (Arıcak ve diğerleri, 2008). İnternet kullanımı internet kafeler ve evlerden dışarı çıkararak sokakta, okulda, ulaşım esnasında da mümkün hale gelmiştir. Eroğlu (2011) riskli internet eylemleri ve şartlı öz değerin siber zorbalık ile ilişkisini ele aldığı çalışmasında, şartlı öz değerin siber zorbalık üzerinden etkili bir unsur olduğunu dile getirmiştir. Bu durum, kişinin gelişim çağında koşulsuz olarak sevilme, değer görmeme gibi tecrübeleri ile alakalıdır. Kişi böylelikle sevginin hak edilir, kazanılır bir şey olduğuna inanarak siber zorbalığa eğilim gösterebilmektedir. Sakarya niversitesi ğrencisi olan 505 genç ile yapılan bir çalışma neticesinde, siber zorbalık ve siber mağduriyetin cinsiyete göre anlamlı oranda farklılık gösterdiği belirtilmiştir. Çalışmaya göre erkekler daha çok siber zorbalık davranışları göstermekte ve siber zorbalığa maruz kalmaktadırlar. Siber zorbalığa etki eden önemli faktörlerden biri de yaştır. Eroğlu (2011), yaş ve ailenin aylık kazancının siber zorbalık üzerine anlamlı bir etkide bulunmadığını belirtmiş, ancak yapılan birçok çalışma bunun aksini göstermiştir. Bu açıdan elde edilen bulgular şaşırtıcı olmamıştır.

Anneleri lise mezunu olan öğrencilerin siber zorba eğilimi algılarının anneleri niversite mezunu olan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Babaları ortaokul, lise, üniversite, yüksek lisans ve üstü mezunu olan öğrencilerin okul yaşamı zorba eğilimi algılarının babaları ilkokul mezunu olan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu açıdan aile eğitimine dair net bilgi ifade etmek zor görülmektedir. Artan eğitimin ailenin çocukla iletişimi ve bilgilendirme niteliklerini etkileyeceği düşünüldüğünden sonuçların etkilenmiş olması muhtemeldir.

Anneleri çalışmayan ve ev hanımı olan öğrencilerin okul yaşamı zorba mağduru algılarının anneleri serbest meslek sahibi olan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu sonuçta ağırlıklı olarak çalışmayan anneye sahip olunması etkili olabilir.

Öğrencilerin %22,94' ü (n= 354) siber zorbalık davranışlarından “İnternette izinsiz videolar gösterme” davranışında bulunmuş ve bu davranış en yüksek puanı almıştır. Öğrenciler siber zorbalık davranışlarından “İnternette söylenti çıkarma” davranışını ise en az olarak göstermişlerdir (%20,56). Öğrenciler en fazla %21,58' lik (n= 354) yüzdeyle “İnternette paylaşılan bilgilerle alay etme” davranışına maruz kalmış ve bu davranış en yüksek puanı almıştır. Öğrenciler siber zorba mağduru davranışlarından “interneti dolandırıcılık amaçlı kullanma” davranışına ise en az olarak maruz kalmışlardır (%20,00). Li (2007) Kanada'da bulunan iki okulda 7. Sınıfta öğretim gören 177 öğrenci ile gerçekleştirdiği araştırmada, ergenlerde siber zorbalık deneyimlerinin niteliği ve kapsamını incelemiştir. Araştırma neticesinde öğrencilerin %54'ünün okulda zorbalık kurbanı olduğu, bunların %25'inin ise siber zorbalık mağduru olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin %33'ü geleneksel zorbalık, %15'i ise siber zorbalık yaptıklarını dile getirmiştir. Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin %31.8'i okul arkadaşları, %11.4'ü okul dışından arkadaşları, %15.9'u ise diğerleri tarafından siber zorbalığa maruz kalmaktadır. Bu durum, siber zorbalığın ne denli yaygın olduğunu gözler önüne sermektedir. Siber zorbalık üzerine yapılan araştırmalar çoğunlukla siber zorbalığın kapsamı ve niteliği konusunda olduğu için Hinduja ve Patchin (2013)'ün çalışmalarında olduğu gibi siber zorbalığın sebep ve sonuçları üzerine durmak önem kazanmaktadır. Hinduja ve Patchin (2013) tarafından Amerika'da 33 farklı okulda eğitim alan 4441 orta öğretim öğrencisi ile yapılan çalışmada, öğrencilerin birçoğunun siber zorbalık yaptığı, siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin de başka öğrencilere siber zorbalıkta bulunduğu tespit edilmiştir. Siber mağduriyet ve siber zorbalık oranları arasında anlamlı bir ilişki

bulunmuştur. Sebeplere odaklanan araştırmaların çoğunda, geleneksel zorbalık kurbanı olan kişilerin siber zorbalık kurbanı olma ihtimalinin de çok yüksek olduğu belirtilmiştir (Laftman, Modin, ve Östberg 2012). Laftman, Modin, ve Östberg (2012), siber zorbalık yapan birçok öğrencinin geleneksel zorbalık yapmadığını, geleneksel zorbalık kurbanı olmanın, siber zorbalık kurbanı olmak ve negatif öznel sağlığa sahip olmakla bağlantılı olduğunu dile getirmiştir. Bu sayede riske dair önemli bir detayın da altı çizilmiştir. Kopeckı, Szotkowski ve Krejci (2012) tarafından 11-14 ve 15-17 yaş aralığında 10800 öğrenci ile yapılan bir diğer araştırmada, öğrencilerin yarısından fazlasının internette yabancılarla sohbet ettikleri, %15'inin yetkisiz bir internet kullanıcısı ile kişisel bir görüşme yaşamaya istekli olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya göre gençlerin birçoğu, can sıkıntısı sebebiyle cinsel içerikli mesajlaşmalarda bulunmaktadır. Öğrencilerin %40.45'i sosyal medyayı, %27.68'i cep telefonu ile kısa mesaj gönderimini kullanmaktadır. Siber zorbalığın öğrenciler arasındaki en yaygın şekilleri aşağılamak, sözel saldırganlık ve utandırmak olarak listelenmiştir. Öğrencilerin %31'i bu tip davranışlara maruz kaldıklarını dile getirmiştir. Bu durum, çocuk ve ergenlerde can sıkıntısının olumsuz davranışlara neden olabildiğini göstermektedir. Çetin ve arkadaşları (2012), Sakarya'da 258 lise öğrencisinin dahil olduğu araştırmada, ergenlerin psikolojik bütünlükleri ve siber zorbalık arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Araştırma neticesinde siber zorbalık ve siber mağduriyet ile bağımlı öz benlik arasında anlamlı seviyede ters orantı olduğu görülmüştür. Bir diğer deyimle, gençlerin yaşadıkları siber mağduriyet veya zorbalık eylemi, benlik algılarını negatif yönde etkilemektedir. Siber zorbalık ve siber mağduriyetin depresyon, stres ve anksiyeteye neden olabildiği bilinmektedir (Çetin ve arkadaşları, 2012). Sonuç olarak, yapısal eşitlik modeline göre bağımlı öz benlik, siber zorbalığı olumsuz yönde etkilerken, siber zorbalık psikolojik sıkıntılarını olumlu yönde etkilemektedir. Bu psikolojik sıkıntılar depresyon, çaresizlik, üzgünlük, stres şeklinde ifade edilebilir. Bu açıdan mağduriyetin önlenmesi demek zorbalığın önlenmesini de destekleyecektir.

Öğrencilerin %98,53' ü (n= 354) Okul Yaşamı zorbalığı davranışlarından "Ödüncü alınan para ya da eşyayı geri vermeme" davranışında bulunmuş ve bu davranış en yüksek puanı almıştır. Öğrenciler Okul Yaşamı zorbalığı davranışlarından "El-kol şakası yaparak

rahatsız etme” davranışını ise en az olarak göstermişlerdir (%91,19). En az gösterilen davranışın puanının da çok yüksek olması öğrencilerin belirtilen davranışların tamamını zorbalık eğilimi davranışı olarak yaptığının bir göstergesi olarak manidar görülmüştür. Öğrencilerin %98,08’ i (n= 354) Okul Yaşamı zorbalığı davranışlarından “Baskıyla telefonuna kontür yükletme” davranışına maruz kalmış ve bu davranış en yüksek puanı almıştır. Öğrenciler Okul Yaşamı zorbalığı davranışlarından “El-kol şakası yaparak rahatsız etme” davranışını ise en az olarak maruz kalmışlardır. (%89,49). En az maruz kalınan davranışın puanının da çok yüksek olması öğrencilerin belirtilen davranışların tamamını zorbalık eğilimi davranışı olarak yaptığının bir göstergesi olarak manidar görülmüştür. Özellikle siber zorbalığın eğilimli olduğu görülmektedir. Bu yalnızlık hali, zorba gençlerin de internette çok uzun zaman geçirmeleri ile ortaya çıkmaktadır (DeBell ve Chapman, 2003; Lathouwers, Moor ve Diden, 2009). Bunun sebebi, bu kişilerin yalnızlık eğiliminden dolayı kendilerini toplumdan uzak tutmak adına interneti bir araç olarak kullanmalarındadır. Siber mağdurlar yalnızlıktan muzdaripken, siber zorbalık yalnızlığı kendileri seçmektedir. Şahin (2012), yalnızlık ve internet kullanımının siber zorbalık adına ideal ortamı oluşturduğunu dile getirmiştir. Siber zorbalığın etkileri üzerine yapılan bir diğer çalışmada Sleglova ve Cerna (2011), katılımcıların neredeyse tümünde kritik siber zorbalık etkisi olarak düşük benlik saygısı, yalnızlık, güvensizlik gözlemlendiğini, aşırı etkiler arasında da kendine zarar verme ve agresif tutumların yer aldığını belirtmişlerdir. Sleglova ve Cerna (2011), siber zorbalığın neden ve sonuçlarını, çevirim içi davranışlarda değişim ve çevirim dışı psikolojik etki olmak üzere iki başlıkta ele almıştır. Dolayısıyla çocukların hangi zorba davranışları üstlendikleri ve istikrar sağladıklarını belirlemek önemlidir.

Barlett ve Gentile (2012) siber zorbalığa karşı pozitif tutumun siber zorbalık davranışını ne şekilde yordadığını ele alarak, siber zorbalığın, söz konusu pozitif tutumun bir fonksiyonu olduğunu göstermek adına araştırmalarına devam etmişlerdir. Küreselleşen dünyada diğer insanlara yönelik saldırganlık, şiddet ve kimlik gizliliği yönünde tutumlar şekillenmekte olduğundan, 493 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilen bir çalışmada siber zorbalıkta dayanıklılık veya pozitif tutum ve pekiştirme üzerine karşılaştırmalar yapılmıştır. Çalışma sonucunda kişilerin siber zorbalığa dair olumlu tutumları pekiştikçe, siber zorbalığa yönelik dayanıklılıklarının da arttığı görülmüştür. Siber zorbalığa yönelik olumlu tutumlar, kimlik gizliliği ve güç farkının gözetilmemesi olarak belirtilmiştir.

Zorbalık yapan kişinin kimliğinin gizli kalışı, siber zorbalıkta saldırgana yetki vermektedir. Siber zorbalık ve mağduriyete dair ön çalışmaların bir an önce bitirilip bir takım müdahale programlarının geliştirilmesi adına, disiplinler arası bir anlayışla uzmanların bir araya gelmesi tavsiye edilmektedir (Arıca 2011). Anne babalar çocukların internet kullanımı üzerinde etkili olmalı ve bu yönde okul danışmanı ve öğretmenler ile iş birliği yapmalıdır. Okullarda rehberlik servisi tarafından siber zorbalığı önleyecek çalışmalar yapılmalıdır (Dilmaç ve Aydoğan 2010).

Siber mağduriyeti engellemek adına ebeveynlere düşen görev, çocukları zorba akranlardan korumaktır. Arkadaşı olmayan zorba öğrencilerde ailelerin yaptırım olasılığının çok düşük ya da çok yüksek olması durumunda zorbalık artarken, orta düzey yetişkin yaptırım olasılığı halinde siber zorbalık azalmaktadır (Hinduja ve Patchin 2013).

Ebeveynlerin, akranların ve eğitimcilerin, ergenlerin davranışları üzerinde açık bir etkisi vardır. Gençlerin doğru tercihler yapabilmesi, zamana ve doğru modellere bağlı olduğundan, gençlere verilen destek son derece önemlidir. Bu sebeple lider pozisyonundaki kişilerin, ergenleri yaptıklarıyla yüzleştirerek sosyal kimliklerini güçlendirmeleri gerekmektedir. Ergenlerin akran desteğine de ihtiyaç duyduğu bilinmektedir. Bu nedenle akran danışmanlık programlarını geliştirmek önemlidir. Okullarda zorbalığı azaltmak adına lider öğrencilerin tavsiyeler sunması ve danışmanlık yapması gibi eylemler etkili olmaktadır (Hinduja ve Patchin 2013).

Akran danışmanlığı, siber zorbalığı önlemek adına önerilen etkili bir yöntemdir. Okul politikalarında her tür zorbalığın yasaklanması da son derece önemlidir. Okulların bu yönde yasal yetkileri mevcuttur. Öğrencilerin zorbalığın kabul edilemez olduğunu ve disiplin suçu sayıldığını görmeleri, zorbalığı önleme yönünde önemli bir adımdır. Okul çalışanları, öğrencilere sanal zorbalığın gerçek hayattaki zorbalık kadar ciddi olduğunu anlatmaları gerekmektedir. Ebeveynlerin çocukları teknolojiyi sorumlu biçimde kullanmaya teşvik etmeleri de siber zorbalığı azaltacaktır. Yine anne babaların, çocuklarının davranışını online olarak takip etmeleri gerektiği de ortak görüşlerden biridir. Bu durum, çocukların maruz kaldıkları siber zorbalıkları bir yetişkinle paylaşma sıklığını da artıracaktır (Kavşut ve Erdur-Baker 2007; Hinduja ve Patchin 2013).

KAYNAKÇA

- Arıcak, T. (2009) Üniversite öğrencilerindeki siber zorbalık davranışlarının bir yordayıcısı olarak psikiyatrik belirtiler. Eğitim Araştırmaları (EJER) (Kış) Sayı: 34
- Arslan, S. Ö. (2008). Lise öğrencilerinde öz-kavram ve aile ilişkisinin akran zorbalığına etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Atalay, A. (2010), Akran Zorbalığı Gösterme ve Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın Cinsiyet, Yaş, Sosyoekonomik Düzey, Anne-Baba Tutumları, Arkadaş İlişkileri ve Benlik Saygısı İle İlişkisi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Diyarbakır.
- Ayas, T, ve Horzum, M. B. (2012). İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumu. İlköğretim Online, 11(2), 369-380
- Ayas, T. (2008) Zorbalığı önlemede tüm okul yaklaşımına dayalı programın etkililiği Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Ankara
- Baştürk Akca, E., Sayımer, İ. ve Ergül, S. (2015) Ortaokul öğrencilerinin sosyal medya kullanımları ve siber zorbalık deneyimleri: Ankara örneği. Global Media Journal TR Edition, 5(10), 71-86.
- Belsey, B. (2008). Cyberbullying. Retrieved February 28, 2008, from http://www.cyberbullying.ca/pdf/feature_dec2005.pdf.
- Besag, V. ,(1995) , Bullies and Victims in Schools , Philadelphia:Open University Press
- Bhat, C. S. (2008). Cyberbullying: Overview and strategies for school counselors, guidance officers, and all school personnel. Australian Journal of Guidance & Counseling, 18(1), 53–66
- Boulton, M. J. ve Underwood, K. (1992). Bully/victim problems among middle school children. British Journal of Educational Psychology, 62, 73-87.

- Burnukara, P. ve Uçanok, Z. (2012). Okul ortamında ve sanal ortamda meydana gelen akran zorbalığı ne ölçüde örtüşüyor? *Türk Psikoloji Dergisi*, 69, 81-96.
- Burnukara, P. ve Uçanok, Z. (2012); “İlk ve Orta Ergenlikte Akran Zorbalığı: Gerçekleştiği Yerler ve Baş Etme Yolları”, *Türk Psikoloji Yazıları*, Cilt: 15 Sayı:29, s 68-82.
- Cenkseven Önder, F. & Yurtal, F. (2008). Zorba, kurban ve olumlu özellikler taşıyan ergenlerin aile özelliklerinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri / Educational Sciences: Theory & Practice*, 8(3), 805-832.
- Cenkseven Önder, F. ve Yurtal, F. (2008), “ Zorba, Kurban ve Olumlu Özellikler Taşıyan Ergenlerin Aile Özelliklerinin İncelenmesi”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, Cilt: 8, Sayı:3 s.805-832.
- Cornell, D. G., & Bandyopadhyay, S. (2009). The assessment of bullying. In S. R. Jimerson, S. M. Swearer, & D. L. Espelage (Eds.), *Handbook of bullying in schools an international perspective* (pp. 87-99). New York: Routledge.
- Craig, W. M. (1998). The Relationship Among Bullying, Victimization, Depression, Anxiety And Aggression In Elementary School Children. *Personality And Individual Differences*, 24, 123-130.
- Çayırdağ, N. (2006). İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Okul Kültürünü Algılayışları İle Zorbalık Eğilimleri ve Zorbalıkla Baş Etme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul .
- Çinkır, Ş., Karaman-Kepenekci, Y. (2003). Öğrenciler Arası Zorbalık. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34, 236-253.
- Çinkır, Şakir ve Karaman Kepenekçi, Yasemin (2003), “Öğrenciler Arası Zorbalık”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, Sayı: 34 s. 236-253.

- Çitemel, N. (2014). Çözüm odaklı kısa süreli grupla psikolojik danışmanın lise öğrencilerinin akran zorbalığına etkisi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya üniversitesi Eğitim bilimleri enstitüsü.
- Çitemel, Nihan (2014), Çözüm Odaklı Kısa Süreli Grupla Psikolojik Danışmanın Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığına Etkisi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya.
- Dilmaç, B. (2009). Psychological needs as a predictor of cyber bullying: A preliminary report on college students. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 130713
- Dökmen, Ü. (2012). Yaşama Yerleşmek, Küçük Şeyler 3. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Elliott, M. (2002). Bullies and victims. In M.Elliott (Ed.), *A practical guide to coping for schools: Bullying* (3rd ed., pp.1-11). Great Britain: Pearson Education Limited
- Erdur- Baker, Ö. & Tanrikulu, İ. (2010). Psychological consequences of cyber bullying experiences among Turkish secondary school children. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 2 (2010), 2771–2776.
- Erdur- Baker, Ö. ve Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42.
- Gander, Mary J. ve Gandiner, Harry W. (2007), *Çocuk ve Ergen Gelişimi* (Çev: Ali Dönmez, Nermin Çelen, Bekir Onur), İmge Kitapevi, Ankara.
- Genç, G. (2007). Genel liselerde akran zorbalığı ve yönetimi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gökler R. (2009) Okullarda akran zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*; 6(2): 511-537

- Gökler, R. (2007). İlköğretim öğrencilerinde akran zorbalığının bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yayımlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Harris, S., ve Petrie, G. F. (2003). Bullying at school: An overview. In Harris, S., & Petrie, G. F. (Edt.) *Bullying: the bullies, the victims, the bystanders* (pp. 1-11). Oxford: The Scarecrow Press, Inc.
- Hinduja, S. ve Patchin, J. W. (2015). *Bullying Beyond the Schoolyard: Preventing and Responding to Cyberbullying*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications (Corwin Press). 2nd Edition. ISBN: 1483349934.
- Hines, H. N. (2011). Traditional bullying and cyber-bullying: Are the impacts on self-concept the same?. Lisans Bitirme Tezi, Western Carolina University, North Carolina.
- Huang, Y., & Chou, C. (2010). An analysis of multiple factors of cyber bullying among junior high school students in Taiwan. *Computers in Human Behavior*, 26, 1581-1590.
- Kaltiala-Heino, R. Rimpela, M. Marttunen, M. Rimpela, A. Ve Rantanen, P.(1999). Bullying, Depression and Suicidal İdeation in Finnish Adolescents: School Survey. *PMJ*. 319 (7206): 319-348.
- Kapıcı, E.G.(2004). İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün ve Sıklığının Depresyon, Kaygı ve Benlik Saygısıyla ilişkisi. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. Cilt. 3.7. sayı.1.1s, 1-13.
- Karasar,N.(2009).BilimselAraştırmaYöntemi.2.Baskı.Ankara:NobelYayınları,s.77.
- Kartal, H. & Bilgin, A. (2012). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığın nedenleri ile ilgili algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1):25-48.
- Kartal, H., & Bilgin, A. (2009). Bullying and school climate from the aspects of students and teachers. *Eurasian Journal of Educational Research*, 36, 209-226.

- Korkmaz, Ali (2016); “Siber Zorbalık: Fizikselden Sanala Yeni Şiddet”, eKurgu: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi, Cilt: 24, Sayı:2 ss.74-85.
- Korkmaz, Ali (2016). Siber Zorbalık: Fizikselden Sanala Yeni Şiddet, Anadolu Üniversitesi İletişim Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi, cilt:24, sayı:2, s:74-85
- Kraft, E. (2006). Cyberbullying: A worldwide trend of misusing technology to harass others. WIT Transactions on Information and Communication Technologies, 36, 155-166.
- Lane, David A. (1989)“Bullyying In School. The Need For An Integrated Approach,” International School Psychology Association , cilt: 10, sayı: 3, , ss. 211-215
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools: A research of gender differences. School Psychology International, 27, 157-170
- Marano, H.E. (1995). Big bad bully. Psychology Today, pp. 50-57.
- Nansel ,T.R., Overpack ,M., Pilla ,R.S., Ruan,W.J.,SimonsMorton ,B., ve Scheidt ,P. (2001) Agression behaviors among Us youth :Prevalance and association with psychosocial adjustment . Journal of American Medical Assosication .285 ,2094-2100
- Nicolaides S.,Toda, Y. & Smith, P.K. (2002). Knowledge and attitudes about school bullying in trainee teachers. British Journal of Educational Psychology, 72, 105–118.
- Olweus D. (1993) Bullying at School: What we Know and What we Can Do. Cambridge MA: Blackwell; 8-13.
- Olweus, D. (2005). Bullying at school. What we know and what we can do. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.

- Ortega, Elipe, Mora-Merchan, Calmaestra ve Vega, (2009). The emotional impact on victims of traditional bullying and cyberbullying. *Journal of Psychology*, 217(4), 197-204.
- Özdemir, M. ve Akar, F. (2011). Lise öğrencilerinin siber-zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(4), 605-626
- Patchin, J. W. ve Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the school yard: A preliminary look at cyber bullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148–169
- Pekel, N. (2004). Akran zorbalığı grupları arasında sosyometrik başarı durumlarının incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara
- Perren, S. (2000). Kindergarten children involved in bullying: social behaviour, peer relationships, and social status. Unpublished doctoral dissertation, University of Bern, Bern, Switzerland. Retrieved November 26, 2008 from http://www.stub.unibe.ch/download/eldiss/00perren_s.pdf
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (2), 531-562.
- Rogers, V.(2010) *Cyberbullying: Activities To Help Children And Teens To Stay Safe In A Texting, Twittering, Social Networking World*, London.
- Salmon, G., ve James, A. (1998). Bullying in school: Self report anxiety, depression and self esteem in secondary school children. *British Medical Journal*, 317, 63–71.
- Shariff, S. ve Gouin, R. (2005, September 8-10). Cyber- dilemmas: Gendered hierarchies free expression and cyber-safety in schools, presented at safety and security in a networked world: Balancing cyber-rights and responsibilities, Oxford Internet Institute Conference, Oxford, U.K.

- Sharp, S. ve Smith, P.K. (2003). Understanding bullying. In Sonia Sharp & Peter K. Smith (Eds.). Tackling Bullying in Your School (1-6). New York: Taylor & Francis.
- Shellard, E. (2002). Recognizing and Preventing Bullying. The Informed Educator Series. Arlington, VA: Educational Research Service.
- Slonje, R., Smith, P. K. and Frisen, A. (2013). The nature of cyberbullying and strategies for prevention, *Computers in Human Behavior*, 29(1), 26-32.
- Smith, P. K. ve Sharp, S. (eds) (1994). *School Bullying: Insights and Perspectives*. London: Routledge.
- Smith, P. K., ve Monks, C. P. (2008). Concepts of bullying: developmental and cultural aspects. *International Journal of Adolescent Medical Health*, 20(2), 101-112.
- Strom P.S. ve Strom, R.D. (2005). Cyberbullying by Adolescents: A Preliminary Assessment. *The Educational Forum*, 70(1), 21-36.
- Tekin, M. (2006). Sınıf öğretmenlerinin ilköğretim okullarında öğrenim gören öğrencilerin zorbalığa maruz kalmaları ile ilgili tutum ve görüşleri. I. Şiddet ve Okul: Okul ve çevresinde çocuğa yönelik şiddet ve alınabilecek tedbirler sempozyumu. İstanbul.
- Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 26(3), 277-287
- Ural B, Özteke N. (2007). *Okulda Zorbalık*, Kök Yayıncılık, ISBN 978-975-499-418-6, Ankara.
- Uysal, H., ve Dinçer, Ç. (2012). Okul öncesi dönemde akran zorbalığı. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 5 (4), 468-483.
- Uysal, Hatice ve Dinçer, Çağlayan (2012), “Okul Öncesi Dönemde Akran Zorbalığı”, *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, Cilt: 5, Sayı:4 s.468-483.

- Vandebosch, H., ve Van Cleemput, K. (2009). Cyberbullying among youngsters: Profiles of bullies and victims. *New Media & Society*, 11(8), 1349-1371.
- Vandebosch, H., & Van Cleemput, K. (2009). Cyberbullying among youngsters: Profiles of bullies and victims. *New Media & Society*, 11(8), 1349-1371.
- Willard, N. (2007). *Educator's Guide to Cyberbullying and Cyberthreats*. Center for Safe and Responsible Use of the Internet
- Wolke, D., Woods, S., Stanford, K. ve Schulz, H. (2001). Bullying and victimization of primary school children in England and Germany: Prevalence and school factors. *British Journal of Psychology*, 92, 673-696.
- Yaman, E., Eroğlu, Y. & Peker, A. (2011). *Başetme Stratejileriyle Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık*. İstanbul: Kaknüs.
- Ybarra, M.L. & Mitchell, K.J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics, *Journal Of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 1308-1316
- Zhou, Z., Tang, H., Tian, Y., Wei, H., Zhang, F., & Morrison, C. M. (2013). Cyberbullying and its risk factors among Chinese high school students. *School Psychology International*, 1-18.

EKLER

Ek 1: Demografik Veri Ölçeği

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda öğrenciler arasında zaman zaman gözlenen bir takım söz ve eylemler yer almaktadır. Bazı öğrenciler bu söz ve eylemleri bazen tek başlarına bazen de arkadaşlarıyla birlikte yaparak kendilerinden daha güçsüz öğrencileri rahatsız ederler. Sizden istenen bu söz ve eylemlere;

a) ne sıklıkla uğradığınızı ve

b) ne sıklıkla yaptığınızı

ilgili maddenin karşısına işaretlemenizdir. Adınızı ve soyadınızı yazmayınız ve sorulara lütfen dürüst cevap veriniz. Vereceğiniz cevaplar gizli tutulacak ve hiç kimseye gösterilmeyecektir. Hepinize şimdiden teşekkürler.

Kişisel Bilgiler:

Sınıfınız: 5.Sınıf () 6.Sınıf () 7.Sınıf () 8.Sınıf ()

Cinsiyetiniz: Kız () Erkek ()

Anne Eğitim Durumu: Okuma Yazması Yok () İlkokul ()
Ortaokul () Lise () Üniversite () Yüksek Lisans ve Üstü ()

Baba Eğitim Durumu: Okuma Yazması Yok () İlkokul ()
Ortaokul () Lise () Üniversite () Yüksek Lisans ve Üstü ()

Aile Gelir Düzeyi: 1.000 – 2.000 TL () 2.001-3.500 TL () 3.501 TL ve üzeri ()

Anne Meslek: Çalışmıyor/Ev Hanımı () İşçi () Memur ()
Serbest Meslek () Emekli()

Baba Meslek: Çalışmıyor () İşçi () Memur ()
Serbest Meslek () Emekli()

Aile Birlikteliği: Anne Baba Birlikte () Anne Baba Ayrı ()

Ek 2: Siber-Mağdur Zorba ölçeği

Ben Yaptım (En az bir kere)					SİBER MAĞDUR-ZORBA ÖLÇEĞİ	Maruz Kaldım (En az bir kere)				
Asla	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Daima		Asla	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Daima
					1. İnternette söylenti çıkarma					
					2. İnternette rahatsız edici lakap takma					
					3. İnternette hakaret edici semboller kullanma					
					4. İnternette dalga geçme					
					5. İnternette paylaşılan bilgilerle alay etme					
					6. İnternet sitelerindeki haberlerle ilgili çirkin cevaplar yazma					
					7. İnternette küçük düşürücü ifadeler kullanma					
					8. İnternette başkasının kimliğini kullanma					
					9. İnternette kimliğini gizleme					
					10. İnternette başkalarının sayfalarına izinsiz girme					
					11. İnternette şifre kırma (hacklemek)					
					12. İnternette virüslü dosya/programı gönderme					
					13. İnternette izinsiz videolar gösterme					
					14. İnternette izinsiz fotoğraf yayınlama					
					15. İnternetteki fotoğrafları rencide edecek şekilde yeniden düzenleme					
					16. İnternette cinsel konularda konuşmaya zorlama					
					17. İnternetteküfür/hakaret içerikli mesajlar gönderme					
					18. İnterneti karalama aracı olarak kullanma					
					19. İnterneti çıkarları doğrultusunda propaganda aracı olarak kullanma					
					20. İnterneti dolandırıcılık amaçlı kullanma					

Ek 3: Okul Yaşamı Zorbalığı Belirleme Ölçeği- Ergen Formu

Ben Yaptım (En az bir kere)					OKUL YAŞAMI ZORBALIĞI BELİRLEME ÖLÇEĞİ	Maruz Kaldım (En az bir kere)				
Hemen hemen hergün	Haftada en az 1 defa	Ayda en az 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman		Hemen hemen hergün	Haftada en az 1 defa	Ayda en az 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman
					Maddeler					
					1.El-kol şakası yaparak rahatsız etme					
					2.Rahatsız etmek amacıyla sürekli olarak gıdıklama					
					3.Saç ve kulak çekme					
					4.Otmak üzereyken altına rahatsız edici bir cisim koyma					
					5.Kuyrukta zorla sırasını alma, önüne geçme					
					6.Oyun oynarken sahayı ya da bir mekânı güç kullanarak terletmeye zorlama					
					7.Çimdik atma, ısırma					
					8.Kalem, toplu iğne vb. sivri cisimler ile saldırma					
					9.İtme, dürtme, kolunu bükme, çelme takma, yere düşürme					
					10.Zarar vermek ya da rahatsız etmek amacıyla üzerine bazı cisimler atma, fırlatma					
					11.Kasıtlı olarak omuz atma, dirsek vurma, çarpma					
					12.Sopa, çubuk, cetvel vb. cisimler ile vurma					
					13.Tekme-tokat atma, yumruk atma, yüze, kafaya, enseye vurma					
					14.Bıçak, muşta, tornavida, maket bıçağı vb. kesici aletlerle saldırma veya korkutma					
					15.Tabanca gibi ateşli ve patlayıcı maddelerle saldırma ya da korkutma					
					16.Saç ve ten rengi, diş yapısı, dış görünüşü, giysileri, beden yapısı ya da bedensel özrüyle alay etme					
					17.Aksam, sivesi ya da konuşma tarzıyla alay etme					
					18.Adı ya da soyadıya dalga geçme, hoş gitmeyen, küçük düşürücü isimler (lakap) takma					
					19.Anne, baba ya da ailesinin bazı özellikleriyle alay etme					
					20.Küfür etme, kaba ve çirkin sözler söyleme					
					21.Çeşitli nedenlerle sataşma, hakaret etme, küçük düşürme, utandırma, aşağılama, dalga geçme, alay etme, incitme, kızdırma, ağlatma.					
					22.Tehdit etme					
					23.Oyuna ve çeşitli etkinliklere almama					
					24.Grup dışına iterek yalnızlığa terk etme					
					25.Görmezden gelme, yok sayma					
					26.Dışlamak amacıyla konuşmama, sorularına cevap vermeme					
					27.Diğer öğrencilerin de konuşmasını ve arkadaşlık yapmasını engelleme					
					28.Arkadaşlarını kendisine karşı kıskırtarak aralarının bozulmasına çalışma					
					29.Aleyhinde söylentiler çıkarma ve yayma					
					30.Yapmadığı şeylerle ilgili iftira ve asılsız söylentiler ile suçlanma ve zor duruma düşürülme					
					31.Hakkında çeşitli yerlere çirkin yazılar yazma					
					32.Yapmadığı şeylerle ilgili öğretmene şikayet etme					
					33.Sırlarını başkalarına anlatarak zor duruma düşürme					
					34.Para ya da okul harçlığını zorla alma					
					35.Eşyalarını ya da yiyeceklerini zorla alma					

				36.Kantinden zorla bir şeyler ısmarlatma					
				37.Para ya da eşyalarını çalma					
				38.Kalem, kitap, defter vb eşyalarını kasıtlı olarak yırtma, kırma, atma, yakma					
				39.Defter ya da kitaplarını karalama ya da üzerlerine kötü şeyler yazma					
				40.Kasıtlı olarak elbiselerini yırtma, yırtmaya çalışma, kirletme					
				41.Baskıyla telefonuna kontür yükletme					
				42.Ödünç alınan para ya da eşyayı geri vermeme					
				43.Çanta ya da diğer eşyalarını izinsiz karıştırma					

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında İstanbul'da doğan Esra Demirci, 2004 yılında İstanbul Üniversitesi Felsefe bölümünden mezun olmuştur. 2006'da İstanbul Üniversitesinde Tezsiz Yüksek Lisans yaparak Pedagojik Formasyonunu tamamlamıştır. 2009-2014 yılları arasında Ahmet Şimşek Koleji'nde Felsefe Grubu öğretmeni olarak görev yapmıştır. 2015 yılından beri Bahçeşehir Okulları'nda İlkokul Müdür yardımcısı olarak çalışmaktadır. Evli ve iki çocuk annesidir.

